

Nemzeti Művelődési Intézet

KULTURÁLIS SZEMLE

III. évfolyam, 2016. évi 1. szám

A Nemzeti Művelődési Intézet interdiszciplináris online folyóirata

Tartalomjegyzék

FŐSZERKESZTŐI AJÁNLÁS	3
Juhász Erika: Községi kulturális műveltségünk	4
NEMZETKÖZI KITEKINTÉS	6
Molnár Péter: Nyelvi és nemzetiségi konfliktusok a szlovák munkaerőpiacon	7
Tankó László: Az aradi minoriták zenei tevékenysége a két világháború között II. (Az előző számban megjelent cikk folytatása)	19
HAZAI TUDOMÁNYOS MŰHELY	28
Dudás Katalin: Az integrált többfunkciós szolgáltató terek - IKSZT-k - tevékenysége	29
G. Furulyás Katalin: A művelődési ház a lakossági vélekedések tükrében	43
Maróti Andor: Változnia kell a művelődésnek az információs társadalomban?	62
JUNIOR KUTATÓMŰHELY	67
Magyar Anita: A közművelődési intézmények felnőttképzési tevékenysége regionális megközelítésben	68
Megyesi Judit: Nem mi találtuk fel! Az iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) nemzetközi aspektusai	79
KÖNYVAJÁNLAT, RECENZÍÓ	87
Csoma Gyula: Recenzió „Maróti Andor: A tanuló felnőtt” művéről	88
Szabóné Molnár Anna: Recenzió „Striker Sándor: A felnőttképzés és a felnőttkori tanulás kultúraelméleti megközelítései” művéről	91
TUDOMÁNYOS KONFERENCIÁK HÍREI	95
Juhász Erika – Izer Boglárka: Az értékformálás, az értékközvetítés és az értékteremtés világa – Beszámoló a XV. Országos Neveléstudományi Konferenciáról	96
FELHÍVÁS PUBLIKÁLÁSRA	98
IMPRESSZUM	99

FŐSZERKESZTŐI AJÁNLÁS

Juhász Erika:

Közösségi kulturális műveltségünk

A Kulturális Szemle küldetése, hogy a kultúra széles spektrumán, de elsősorban a közművelődés és a közösségi művelődés témaköreiben, illetve az ezekkel kapcsolatba hozható témákban bemutassa a tudományos relevanciával bíró fontos kutatásokat, tanulmányokat, köteteket és konferenciákat. A Kulturális Szemle témái és szerzői nem csak Magyarország határain belül alkotó szakemberek, mivel a Kulturális Szemle alapítói célul tűzik ki egy Kárpát-medencei magyar Kulturális Szemle működtetését. Ez az interdiszciplináris online tudományos folyóirat így a Kárpát-medence magyar kulturális szakembereinek egy olyan hálózatát kívánja összefogni, akik hisznek a kultúra fontosságában, a kulturális közösségi kezdeményezésekben, és ezt az eszmét szeretnék hosszútávon terjeszteni és fenntartani. Ennek érdekében végeznek elméleti és empirikus kutatásokat, amelyekkel célul tűzik ki a kulturális tevékenységek, intézmények és lehetőségek folyamatos fejlesztését. A Kulturális Szemlébe a tudományos etika betartásával egyaránt publikálhatnak egyetemi oktatók, doktoranduszok, felsőoktatási hallgatók, kutatók, és természetesen a kulturális színtereken dolgozó szakemberek. A kiadás első éveiben elsősorban magyar nyelvű írásokat várunk, a későbbiek folyamán angol nyelvű publikálásra, esetenként angol nyelvű különszámra is lehetőséget kívánunk teremteni, hogy a kultúrával kapcsolatos kutatási eredményeket minél szélesebb körben, nemzetközi viszonylatokban is terjeszteni tudjuk. Ennek a célnak az eléréseért választottuk az online formát is: az elektronikus eszközök segítségével ezek az írások sokkal szélesebb körbe el tudnak jutni az érdeklődőkhöz.

A jelenlegi számunkban a *Nemzetközi kitekintésben* olvashatunk az aradi minoriták zenei tevékenységéről a két világháború között, valamint nyelvi és nemzetiségi konfliktusról a szlovák munkaerőpiacon. A *Hazai tudományos* műhelyben hazai művelődéskutatók tanulmányaiból szemezgethetünk úgy, mint Dudás Katalin, G. Furulyás Katalin, Maróti Andor. A *Junior kutatóműhely* rovatában Magyar Anita, valamint Megyesi Judit a Debreceni Egyetem andragógia szakon végző hallgatók tanulmánya olvasható. A tanulmányírók közül az első a közművelődési intézmények felnőttképzési tevékenységét vizsgálja regionális megközelítésben, a második szerző pedig az iskolai közösségi szolgálatot nemzetközi kitekintésben. *Könyvajánlatként* Sz. Molnár Anna Striker Sándor, Csoma Gyula pedig Maróti Andor új könyvét mutatja be. A *Tudományos konferenciák* keretében a 2015. november 19-21. között megrendezett XV. Országos Neveléstudományi Konferenciáról adunk hírt, amelyen számos kulturális témájú előadásra is sor került.

A kulturális szakma alapítója, Durkó Mátyás professzor úr is gyakorta mondta a fontos eszmék terjesztése kapcsán az örök igazságot: „Aki felteszi a kolompot, az rázza is!” A kulturális szakma megerősítéséhez szükség van olyan tudományos folyóíratra, amely küldetéséhez illeszkedően a Kárpát-medence számos kutatóját tudja egyesíteni, és folyamatos kutatásra, és kutatási eredményei publikálására buzdítani. Ezt a célt már a szerkesztőbizottság összeállításánál és későbbi bővítésének lehetősége kapcsán is szem előtt tartottuk. Ezáltal érhetjük el azt, hogy ez a folyóirat ne egy-egy szűkebb kutatócsoport nyilvánossági fóruma legyen, hanem egy minél tágabb tudományos-szakmai kör szellemi támogatását élvezze.

Hívjuk tehát szerzőként mindazokat, akik úgy érzik, hogy szeretnének és tudnának hozzátenni ehhez a vállaláshoz maguk is. És hívjuk olvasóként mindazokat, akik hasonlóan gondolkodnak, és fontosnak tartják a kultúrát, a kultúra továbbadását, mint egyetemes értéket. Gondolkodjunk közösen, őrizzük közösen a magyar kultúra értékeit Magyarországon és a Kárpát-medencében szerte!

Hasznos olvasmányélményeket kívánunk!

Az alapító Nemzeti Művelődési Intézet és a szerkesztőbizottság nevében,

dr. Juhász Erika
főszerkesztő

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

Molnár Péter:

Nyelvi és nemzetiségi konfliktusok a szlovák munkaerőpiacon

Absztrakt: Nap, mint nap találkozunk különböző típusú konfliktusokkal ilyen vagy olyan formában. Van, hogy az utolsó szabad parkolóhely miatt kerülünk összeütközésbe a szomszédunkkal, vagy egy határidőn túl leadott dolgozat miatt alakul ki feszültség saját magunk és tanárunk között. Ezek mind olyan viszályok – általában – amelyekben egy-egy személy vesz részt, s viszonylag könnyen megoldhatóak. Léteznek azonban ezekről nagyobb, gyakran egész világot megmozgató, megrendítő összecsapások: a nemzetiségi és nyelvi konfliktusok. Tanulmányunkban egy ilyen típusú konfliktussal foglalkozunk.

A tanulmány három fő részre tagolódik. Az első részben a nyelvi és nemzetiségi konfliktusok szakirodalmi hátterét ismertetjük. A második részben a szlovákiai magyarság demográfiai mutatói és Dél-Szlovákia munkaerő-piaca kerül bemutatásra. Végül, a harmadik részben saját kérdőíves kutatásunk eredményeit írjuk le. Kutatásunk során a szlovákiai magyarságot szólítottuk meg, tőlük gyűjtöttünk információkat a célból, hogy az általunk felállított hipotézisek beigazolást vagy cáfolatot nyerjenek. Bár az empirikus vizsgálatunk nem volt reprezentatív, az eredményekből azt a következtetést vontuk le, hogy magyar és szlovák, két nemzet békésen meg tud egymás mellett lenni.

Abstract: Every day we meet different types of conflicts in various forms. At times we get into conflict with our neighbours because of the last free parking place, or a later handed essay causes a tension between teacher and us. These are all conflicts - in general - in which one person is involved, and can be solved relatively easily. However, there are more serious, upsetting problems that address the whole world: ethnic and language conflicts. In our thesis, we are dealing with this type of problem.

The treatise is divided into three main parts. In the first part we describe the literary background of linguistic and ethnic conflicts, in the second part the demographic indicators of the Hungarian minority in Slovakia and the South Slovakian labor market will be presented. In the last third part, we describe our survey questionnaire results. During our research we spoke to the Hungarians in Slovakia, for collecting information from them in order to make sure, should the hypothesis be supported or rejected based on our experiment. However our empirical studies were not representative, from the results we concluded a peaceful coexistence of Hungarian and Slovak nations.

Felvezetés

Szlovákiai magyarként gyakran találkoztunk olyan (vélt vagy valós) cikkekkel, híresztelésekkel, hogy a szlovákok és a szlovákiai magyarok nem férnek meg egymás mellett, viszály van közöttük. Személy szerint mi még nem tapasztaltunk ilyet a bőrünkön, s még nem is találkoztunk olyan emberrel, akinek valamilyen hátránya adódott volna magyar nemzetiségéből, magyar anyanyelvűségéből. Éppen ezért határoztuk el, utána járunk, van-e alapja az ilyen híreszteléseknek, vagy csak a köztudatban élnek téves eszmeként a szlovák munkaerőpiacon?

A konfliktusokról általánosan

A konfliktus szó latin eredetű (confligere), jelentését tekintve összeütközést jelent. Már a latin szó magyar megfelelőjéből is kiérezhető, hogy nem az egyensúly, a harmónia állapotát tükrözi, hanem valakiknek, vagy valamiknek a szembenállását, súrlódását jelöli. Ha felidézzük múltbéli konfliktusainkat, bizony láthatjuk, hogy nem egy ok váltotta ki az összeset. A szakirodalom több olyan elméletet is tárgyal, amelyek a viszályok kiváltó okaival foglalkozik. Ezek közül Klein Sándor (2012: 514-515) Moore tipizálását mutatja be könyvében:

1. Kapcsolati konfliktusok, amelyeket erős érzelmek, téves észlelések, sztereotípiák, kommunikációs zavarok, és sorozatos negatív viselkedést okoznak.
2. Értékkonfliktusok, amelyek azon alapulnak, hogy a gondolatokat és viselkedéseket más kritériumok alapján ítélik meg a szereplők, az elérendő célokhoz eltérő értékek kapcsolódnak, és különböző a szereplők életfelfogása, vallása stb.
3. Strukturális konfliktusok, amelyek alapja a források egyenlőtlen elosztása, az egyenlőtlen kontrollálási lehetőségek, az egyenlőtlen hatalmi viszonyok, a földrajzi, fizikai, környezeti tényezők, amelyek gátolják a kooperációt, és az időhiány.
4. Információs eredetű konfliktusok, amelyek alapja az információhiány, a téves információk, a vélemények eltérése abban, hogy mi a fontos információ, az információ eltérő értelmezése, és az értékelés eltérő volta.
5. Érdekkonfliktusok, amelyek oka az egymással ténylegesen szemben álló vagy a szereplők felfogása szerint ellentétben álló érdekek.

Láthatjuk, rengeteg eredete lehet a viszályoknak, de vajon honnan tudjuk, hogy konfliktusba keveredtünk valakivel (vagy saját magunkkal), illetve hogyan zajlik le maga a konfliktus a kialakulásától kezdve a következményekig? Ezekre a kérdéseinkre megkaphatjuk a választ, ha fellelőzzük Bakacsi Gyula (2004:254-256) könyvét, amelyben a konfliktus kialakulásának folyamatát öt szakaszban írja le:

1. Megelőző helyzet – Minden konfliktusnak van valamilyen megelőző helyzete, előzménye, amely lehet pl. információhiány, nem megfelelő kommunikáció, eltérő érdekek, értékek, hiedelmek stb.

2. Konfliktus felismerése és átélése – Tényleges konfliktus akkor keletkezik, ha az egyik érintett félben tudatosul, hogy a számára fontos dologhoz a másik fél negatívan viszonyul. Ez az ún. észlelt konfliktus. Átélt konfliktusról beszél Bakacsi (2004) abban az esetben, ha a másik fél iránt negatív érzéssel, attitűddel van az ember.
3. A konfliktus kezelési módjának kialakítása – Miután a felek észlelték és át is élték a konfliktust, kialakítják azon stratégiáikat, amellyel a kialakult helyzetet szeretnék megoldani. Gyakran elkövetik azt a hibát, hogy nem veszik figyelembe, a másik fél is rendelkezik valamilyen stratégiával.
4. A konfliktus alatti tényleges viselkedés – Ebben a szakaszban a felek már nyíltan törekszenek a konfliktuskezelési stratégiájuk megvalósítására. Gyakran előfordul, hogy a tényleges magatartás eltér a tervezettől.
5. Következmények – A tényleges „összeütközés” után válik világossá, hogy egy konfliktust sikerült-e megoldani, illetve konstruktív vagy destruktív kimenetele volt-e a viszálynak.
6. Most már ismerjük, hogyan is megy végbe egy-egy konfliktus, a kezdetektől a következményekig. Az új ismeretünkkel több tudatosságot, humánusabb megoldásokat vihetünk életünkbe.

A nyelvi és nemzetiségi konfliktusokról

A nemzetek és nemzeti kisebbségek közötti összeütközések, viszályok nem új keletűek, nem a modern társadalom termékei, már több évszázaddal ezelőtt is meghatározták az emberek mindennapjait, gyakran véres háborúkat indítottak el. Sajnos, még mindig nem beszélhetünk múlt időben, mert századunkra is jellemző – kisebb nagyobb mennyiségben – az ellentétek jelenléte.

Több tudományterület is foglalkozik az emberek, illetve a nemzetek közötti konfliktusokkal, s közülük is a szociálpszichológia, azaz a társadalom-lélektan a legmélyebben. A társadalomtudósokat már régóta foglalkoztatja, hogy miért alakulnak ki ellentétek az egyes emberek, embercsoportok között, s hogyan lehetne azokat megelőzni, feloldani. A különböző vizsgálatok, kísérletek során olyan szociálpszichológiai tényezőkre bukkantak a szakemberek, mint pl. az attitűd, sztereotípiák, előítéletek stb. Mivel ezeket a szocializáció során sajátítja el az ember, s nagy szerepet játszanak a konfliktusok kialakulásában, érdemes közelebbről is megvizsgálnunk őket.

„Az attitűd a társadalom-lélektan egyik kulcsfogalma, melyet először az amerikai Thomas és a lengyel Znaniecki használt.” - írja Szabó István (1998: 25) tankönyvében, majd így definiálja az attitűd fogalmát: „...valamely személlyel, emberek csoportjával, tárgyakkal, jelenségekkel, szituációkkal kapcsolatos értékelő beállítódás; olyan viszonyítási (vonatkozási) keret, aminek alapján az egyén véleményt alkot, viselkedik, értékkel.” A meghatározásból jól látható, hogy mennyire befolyásolják cselekedeteinket az attitűdjeink, ezért javasolt tudatosítani őket, s objektívan megvizsgálni azok realitását.

A másik fontos fogalom, a sztereotípa nagyon közel áll az attitűdhez. „A „sztereotípa” kifejezés eredetileg Walter Lippmanntól származik, aki a „fejünkben lévő képekről” beszélve leegyszerűsített, egyoldalú és sematikus képekre gondolt, melyek segítségével képesek vagyunk az adott kultúra értékelő és tipizáló előfeltevéseinek megfelelő rendet vetíteni környezetünkbe.” – írja Csepeli (1997: 475) könyvében. Vajon a mi fejünkben hányféle leegyszerűsített „kép” létezik a minket körülvevő világról? Érdemes lenne egy pillanatra megállni – még ha ilyen felgyorsult világban is élünk – s elgondolkozni a fejünkben kavargó leegyszerűsített gondolatok, képek valódiságáról.

A fentebb ismertetett két fogalomhoz szorosan kapcsolódik az előítélet. Mindannyian alkotunk – tapasztalataink alapján – ítéleteket önmagunkról, másokról, tárgyakra, emberekről, csoportokról; ezek lehetnek pozitív vagy negatív ítéletek, valóság vagy valóságnak véltek. Gyakran esünk abba a hibába, hogy ítéletek helyett előítéleteket alkotunk, ugyanis ha tapasztalatok hiányában, tényszerűen meg nem alapozott módon mondunk valamiről véleményt, előítéleteket alkotunk. Ilyen esetekben nem csak annak a valószínűsége áll fenn, hogy konfliktusokat gerjesztünk, hanem elveszünk magunktól annak a lehetőségét, hogy megismerjük az emberek, dolgok valódi oldalát.

Gyakran okoz feszültséget, konfliktust, ha nem értjük egymás nyelvét, nem tudunk „szót érteni” egymással, vagy harc folyik a hivatalos nyelv kijelölése során. Sajnos, nem mentes ezek alól a problémák alól Szlovákia sem.

A szlovákiai magyarság és Dél-Szlovákia munkaerő-piac

A Szlovák Statisztikai Hivatal adatai szerint a 2011-es népszámláláskor 458 467 szlovák állampolgár vallotta magát magyar nemzetiségűnek. A szlovákiai magyar kisebbség több mint 99%-a a határ mentén (magyar-szlovák) elterülő járásokban él, közülük is legtöbben a Dunaszerdahelyi, illetve a Komáromi járásban. Sajnos, évről évre csökken azon szlovák állampolgároknak a száma, akik magyar nemzetiségűnek vallják magukat.

Az utóbbi években nagy visszhangot váltott ki az előregedő társadalom jelensége. Sajnos, ez a jelenség a szlovákiai magyar lakosság körében is jelen van, Lelkes Gábor (2008:79-89.) többek közt erről is ír könyvében. A szerző megemlíti, hogy 1000 fő szlovákiai magyar nemzetiségű lakosra 89 fő 10 éven aluli gyermek, 1000 fő szlovákiai magyar nemzetiségű lakosra 97 fő 70 év feletti felnőtt jut. Ha folytatódik ez a tendencia, s nem sikerül valamilyen megoldást találni erre a helyzetre, nagy problémák, nehézségek elé fognak nézni a Szlovákiában élő magyar kisebbség tagjai. Nem csak gazdaságilag jelent veszélyt ez a jelenség, hanem a nemzeti megmaradásra is. További problémát jelent a szlovákiai magyarság képzettségi szintje, Lelkes (2008) rámutatott arra, hogy az előbb említett kisebbség legmagasabb iskolai végzettsége jóval alulmarad az országos átlagnál.

Ahogy Magyarország keleti és nyugati országrészei között nagy különbségek mutatkoznak, úgy Szlovákia keleti és nyugati országrészei között is. Ahogy egyre keletebbre haladunk a magyar-szlovák határ mentén, egyre több munkanélkülivel, gazdaságilag elmaradottabb kerületekkel, járásokkal találkozunk.

Az egyes régiók munkaerő-piaci különbségeit és jellegzetességeit Renczés Ágoston (2010:31-42) tanulmánya alapján mutatjuk be:

1. Pozsony vonzáskörzete és Délnyugat-Szlovákia – a Szenci, Dunaszerdahelyi, Galántai és Vágsellyei járás – A szakemberek szerint Pozsony és környéke a legdinamikusabban fejlődő régiók közé tartozik. A szomszédos járásokból – a jó tömegközlekedésnek, valamint a külföldi beruházások teremtette munkaerőigénynek köszönhetően – sokan bejárnak Pozsonyba dolgozni, akár napi több órás utazás árán is. A Nagyszombatban lévő PSA Peugeot Citroën és a Galántán lévő Samsung gyárak is nagy mértékben hozzájárulnak a foglalkoztatottság növeléséhez.
2. Komárom, Párkány és Léva környéke – Ennek a régiónak a fejlettségi szintje már alább marad valamelyest a fentebb tárgyalt régiótól. Az itt élő munkavállalók nagy része a határ másik oldalán, a Komárom-Esztergom Megyében elhelyezkedő ipari parkokban helyezkedett el. A megnövekedett foglalkoztatottság megemelte a fogyasztási keresletet, ám a változás nem volt olyan látványos, mint a délnyugati régióban.
3. Ipolyságtól keletre – A magyarok lakta járások közül az Ipolyságtól keletre elterülő a legelmaradottabbak, itt a legmagasabb a munkanélküliség. Mindez köszönhető a külföldi befektetések hiányának, a szakképzetlenségnek, nem megfelelő infrastruktúrának.

Előfordul, hogy az államhatár mentén lakó személyek a határ másik oldalán, a szomszédos országban vállalnak munkát. Gyakran teszik ezt azért, mert pl. hazájukban nem találtak megfelelő munkát, a másik országban lévő munkahely magasabb bérezést, jobb munkafeltételeket kínál. Sok esetben a nyelv sem gond, ugyanis nem mindig feltétel a munkavállaló nyelvtudása.

A magyar-szlovák határon átívelő ingázással Hardi Tamás és Lampl Zsuzsanna (2008:109-126) foglalkoznak tanulmányukban. Leírják, hogy a napi ingázások története egészen a szocializmus éveibe, az 1970-es évekig nyúlik vissza. Már ekkor is vállaltak (cseh)szlovák állampolgárok Magyarországon munkát, és fordítva. A rendszerváltozás után, s főleg a 2004-es EU csatlakozás óta egyre többen vállaltak Magyarországon munkát. Ez köszönhető volt a szlovák oldalon lévő magasabb munkanélküliségnek és a magyar oldalon elterülő ipari parkok jelenlétének. A világgazdasági válság sajnos mind két állam gazdaságát erősen megérintette, ezért csökkent a Szlovákiából Magyarországra ingázók száma.

Empirikus kutatás

Empirikus kutatásunk során a kérdőíves módszert használtuk, s a Szlovákiában élő magyarokat céloztuk meg. A vizsgálatunk célja az volt, hogy az alábbi három hipotézis megerősítést vagy cáfolatot nyerjen:

- H1: Feltételezzük, hogy a szlovákiai magyar munkavállalók szívesebben jelentkeznek a magyar nyelven megírt álláshirdetésekre, mint a szlovák nyelvűekre.

- H2: Feltételezzük, hogy a külföldön dolgozó szlovákiai magyar munkavállalók inkább anyagi okokból (magasabb fizetés, jobb munkafeltételek) mentek más országokba dolgozni, mintsem nyelvi/nemzetiségi okok miatt.
- H3: Feltételezzük, hogy a magyar és a szlovák nemzetiségű munkatársak közötti esetleges konfliktusok/félreértések inkább a szlovák nyelv nem megfelelő ismeretéből erednek, mintsem a nemzeti előítéletekből.

A kérdőíveket 2013. október 15-től október 28-ig lehetett kitölteni. Ez idő alatt 104-en tiszteltek meg minket véleményük megosztásával, férfiak, nők, fiatalabbak, idősebbek egyaránt. A pontos demográfiai adatokat lentebb ismertetjük.

A kérdőív elkészítésénél a hipotéziseinket vettük alapul; igyekeztünk úgy megszerkeszteni, hogy minél pontosabban és hűen tükrözzék vissza a megkérdezettek véleményét. Mivel számbelileg sok, területileg pedig nagy részen élnek Szlovákiában magyarok, ezért úgy döntöttünk, elektronikus formában töltetjük ki a kérdőíveket. Ebben a munkában a Google Docs volt segítségünkre, általa könnyen meg tudtuk osztani a saját szerkesztésű űrlapunkat.

A vizsgált minta demográfiai jellemzői

Kutatásunk során igyekeztünk mindkét nem képviselőit és minden korosztályt megszólítani. A 104 kitöltőből 86 (83%) személy nő, míg 18 (17%) férfi volt. A lakosság nemi arányát tekintve nem meglepő, hogy a női válaszadók vannak többségben, bár nem ekkora különbségre számítottunk. A mintában szereplő személyek életkorát nagyon vegyes, a legfiatalabb válaszadónk 19, míg a legidősebb 67 éves, átlagéletkoruk 40, 46 év.

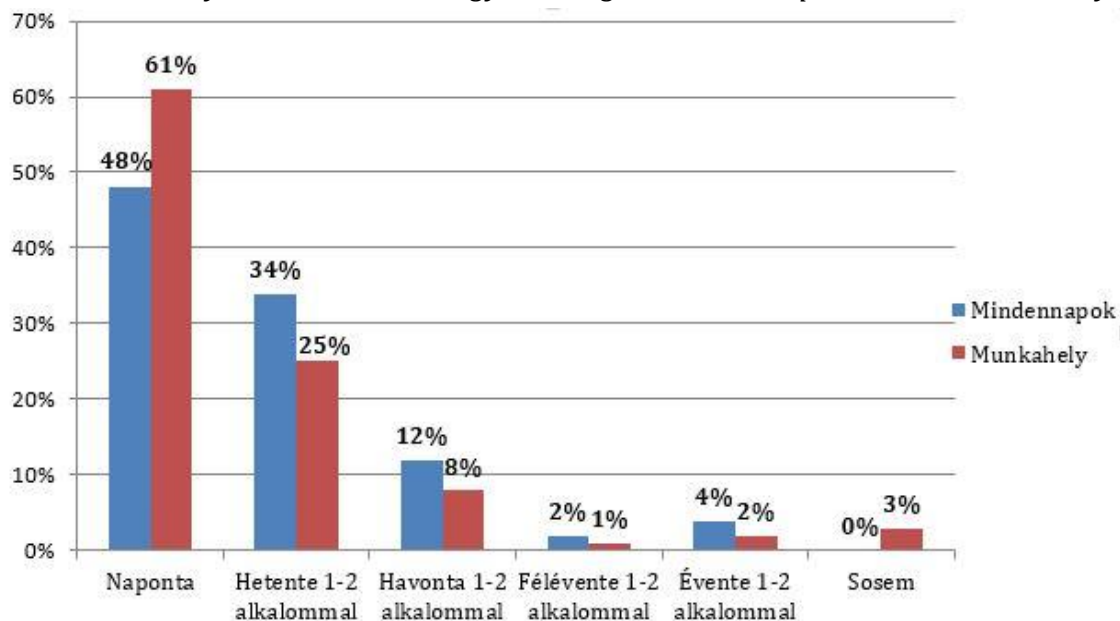
A legmagasabb iskolai végzettséget vizsgálva (1. ábra) megállapítható, hogy a válaszadók többsége (66%) felsőfokú végzettséggel rendelkezik, utánuk következnek a szakközépiskolát végzettek (24%), a posztgraduális képzésben résztvevők (6%), majd a szakiskolát (3%) és alapiskolát végzettek (1%). A hipotéziseink kiértékelésénél figyelembe kell vennünk majd az előbb ismertetett adatokat, ugyanis a kérdésekre érkezett válaszok nagy többsége felsőfokú végzettséggel rendelkező szlovákiai magyar lakosoktól érkezett, így az ő csoportjukra kell vonatkoztatnunk.

1. ábra: Legmagasabb iskolai végzettség

Mivel a válaszadóink többsége felsőfokú végzettséggel rendelkezik, nem meglepő, hogy a mintában szereplő személyek zöme (76%) szellemi munkát végez, illetve végzett. A csak fizikai (7%), illetve mindkét típusú munkát végzők/végzettek (17%) aránya már kisebb volt. Az iskolázottságot és a munkavégzés típusát tekintve talán nem meglepő, hogy a válaszadók fele anyanyelvi szinten beszélni a szlovák nyelvet; a másik fele (46%) érti, beszéli is, csak kicsit helytelenül; 3% kicsit érti, de alig beszéli; 1% pedig érti, nem meri használni. Ha az államnyelv használatának gyakoriságát nézzük a mindennapi és a munkahelyi közegben a 2. ábrán, láthatjuk, hogy - mindkét esetben - a nagy többség naponta, illetve heti 1-2 alkalommal beszél szlovákul. Ez az arány, a nyelv ismeretének szintjét figyelembe véve, reálisnak mondható.

2. ábra: Szlovák nyelv használatának gyakorisága a mindennapokban és a munkahelyen

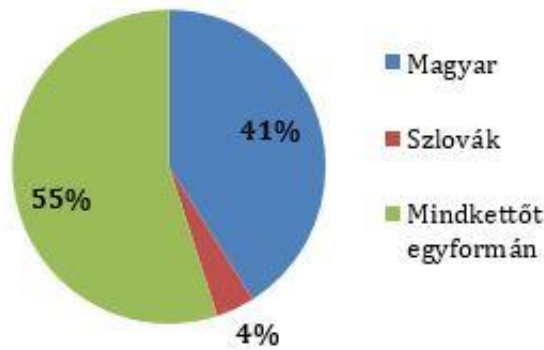
Magyar vagy szlovák nyelvű álláshirdetések?

Ahogy az az első hipotézisünkben is kiolvasható, azt feltételezzük, hogy a szlovákiai magyar munkavállalók szívesebben jelentkeznek a magyarul megírt álláshirdetésekre, mint a szlovákra. Ezen feltételezésünket két kérdéssel vizsgáltuk:

1. Álláshirdetéseket böngészve a magyar vagy a szlovák nyelvűeket részesíti előnyben?
2. Fontos Önnek, hogy egy álláshirdetés magyar nyelven is megjelenjen?

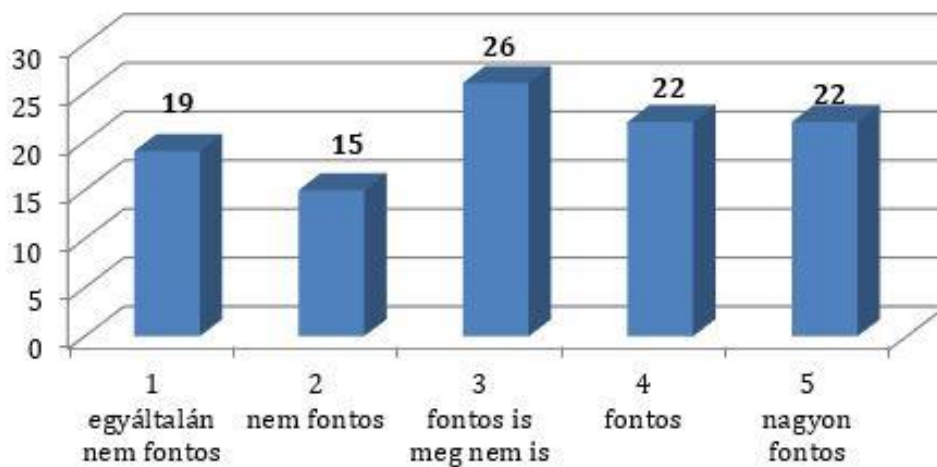
A válaszokból kiderült, hogy az általunk megkérdezett személyek többsége mind a szlovák, mind pedig a magyar nyelvű álláshirdetéseket egyaránt előnyben részesíti. Az első kérdésnél bár sokan választották a magyar nyelvű (41%) hirdetéseket a szlovákkal (4%) szemben, a legtöbben (55%) mégis mind a kettőt egyformán előnyben részesítik (3. ábra). A szlovák nyelvismeretet figyelembe véve ez az eredmény nem okoz meglepetést, aki az államnyelvet is jól beszéli, gond nélkül tud böngészni a szlovákul megjelent állásajánlatok között is. A másik magyarázó ok az lehet, hogy a jelenlegi gazdasági helyzetben nem engedheti meg magának azt az ember, hogy csak a számára szimpatikus nyelven megjelent hirdetéseket vegye figyelembe.

3. ábra: Az álláshirdetés nyelvének preferálása

A második kérdésnél egy ötfokozatú skálán (1 = egyáltalán nem fontos, 5 = nagyon fontos) lehetett jelezni, hogy mennyire fontos az egyén számára egy álláshirdetés magyar nyelven való megjelenése. A 4. ábrán látható, hogy szinte majdnem egyforma az eloszlás az öt fokozat között, a legtöbben (25 személy) a hármas fokozatot (fontos is meg nem is) választották. Ha átlagoljuk az eredményeket, 3,12 jön ki, ami visszatükrözi a többség választását.

4. ábra: Az álláshirdetés magyar nyelven való megjelenésének fontossága

Mivel az általunk vizsgált csoport szlovák nyelv tudása magas szintű, így a hipotézisünket a következő módon beigazoltnak látjuk: *Azon szlovákiai magyar munkavállalók, akik magas szinten beszélik a szlovák nyelvet, állásajánlatokat böngészve mind a magyar, mind a szlovák nyelvű hirdetéseket egyaránt előnyben részesítik.*

Munkavállalás külföldön

Feltételezésünk szerint a külföldön munkát vállaló szlovákiai magyarok nem nyelvi/nemzetiségi okok miatt hagyják el Szlovákia munkaerő-piacát, inkább a jobb munkafeltételek és a magasabb fizetés céljából. Ezen hipotézisünket három kérdéssel vizsgáltuk:

1. Ön szerint mi lehet annak az oka, hogy a szlovákiai magyar munkavállalók külföldre mennek dolgozni?
2. Ismer olyan szlovákiai magyar munkavállalót, aki túlnyomórészt azért ment külföldre dolgozni, mert a szlovákiai munkaerőpiacon a magyar nemzetisége miatt nem talált munkát?
3. Ismer olyan szlovákiai magyar munkavállalót, aki túlnyomórészt azért ment külföldre dolgozni, mert nem megfelelően beszéli a szlovák nyelvet?

Az első kérdésnél a következő válaszlehetőségek közül lehetett választani: jobb munkalehetőség, magasabb fizetés, a szlovák nyelv nem megfelelő ismerete, nemzetiségi konfliktusok, egyéb. A megkérdezettek úgy gondolják (5. ábra), hogy a külföldi munkavállalásban a legnagyobb szerepet a magasabb fizetés (59%), illetve a jobb munkalehetőség (27%) játssza. Kevés „szavazat” érkezett a szlovák nyelv nem megfelelő ismeretére (10%) és a nemzetiségi konfliktusokra (4%).

5. ábra: A külföldi munkavállalás oka

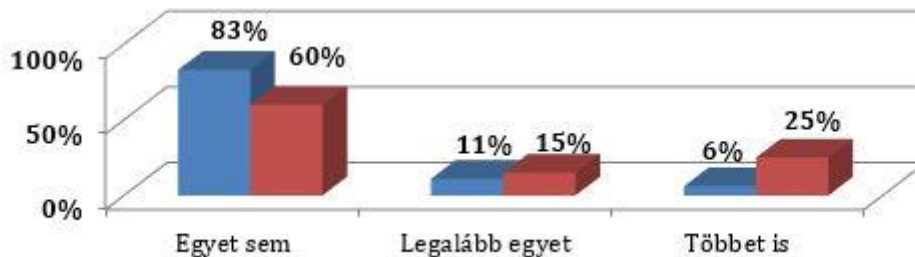

A 6. ábra szemlélteti a második, illetve harmadik kérdésre adott válaszokat. A diagramokról jól leolvasható, hogy a válaszadók többsége (83%) nem ismer egy olyan embert sem, aki a magyar nemzetiségéből fakadó vélt vagy valós hátrányai miatt ment volna külföldre dolgozni. A megkérdezettek több mint a fele (60%) nem ismer egy olyan személyt sem, akinek külföldi munkavállalásánál a szlovák nyelv nem megfelelő ismerete dominált volna.

6. ábra: Munkavállalás külföldön: nyelvi vagy nemzetiségi okok?

Ismer olyan szlovákiai magyar munkavállalót, aki azért ment külföldre dolgozni, mert...

- ... a szlovákiai munkaerőpiacon a magyar nemzetisége miatt nem talált munkát?
- ...nem megfelelően beszéli a szlovák nyelvet?

Összességében elmondható hogy az általunk megkérdezett emberek szerint a szlovákiai magarság a magasabb fizetés és a jobb munkalehetőség reményében vállal külföldön munkát. A válaszadók nagy többsége nem ismer egy olyan embert sem, aki magyar nemzetisége vagy az államnyelv nem megfelelő ismerete miatt ment volna más országba dolgozni. Mindezek ismeretében a második hipotézisünket, melyben feltételezzük, hogy *a külföldön munkát vállaló szlovákiai magyarok nem nyelvi/nemzetiségi okok miatt hagyják el Szlovákia munkaerő-piacát, inkább a jobb munkafeltételek és a magasabb fizetés céljából*, beigazoltuk.

Konfliktusok, félreértések: hiányos nyelvismeret vagy előítélet?

Minden munkahelyen előfordulnak kisebb nagyobb nézeteltérések, konfliktusok. Gyakran előfordul, hogy ezen összeütközéseket a nem megfelelő kommunikáció idézi elő. Úgy gondoljuk, hogy a magyar és a szlovák nemzetiségű munkatársak közötti esetleges konfliktusok/félreértések is inkább a szlovák nyelv nem megfelelő ismeretéből erednek, mintsem a nemzeti előítéletekből. Ezen feltevésünket két kérdéssel vizsgáltuk:

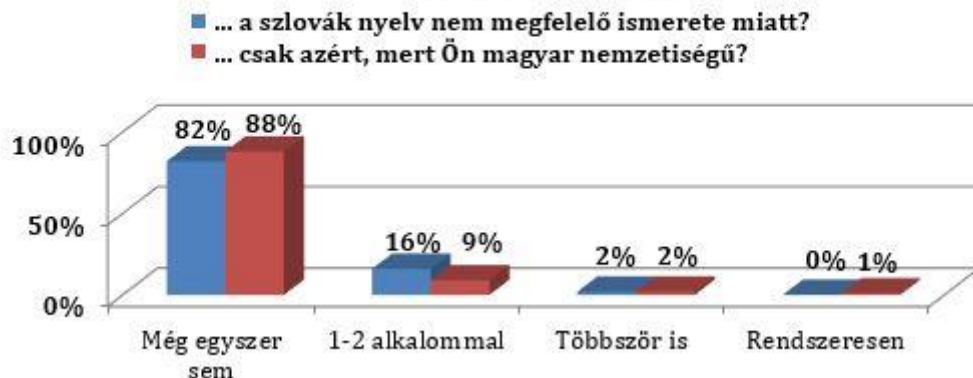
1. Volt már konfliktusa/félreértése a felettesével/beosztottjával/munkatársával a szlovák nyelv nem megfelelő ismerete miatt?
2. Volt már konfliktusa/félreértése a felettesével/beosztottjával/munkatársával csak azért, mert Ön magyar nemzetiségű?

A 7. ábra szemlélteti a két kérdésre adott válaszokat. A válaszadók több mint háromnegyedének (82%) még egyszer sem volt konfliktusa a felettesével/beosztottjával/munkatársával a szlovák nyelv nem megfelelő ismerete miatt; páran (16%) jelölték be azt, hogy párszor már megesett velük; kettőnél (2%) pedig többször is előfordult már. Úgy gondoljuk, ezek nagyon jó arányok, s tükrözik azt, hogy érdemes elsajátítani a szlovákiai magarságnak az államnyelvet. Nem csak egy idegen nyelv ismeretével lesznek gazdagabbak, de még a munkahelyükön is jobban helyt állhatnak.

A második kérdésre is pozitív kicsengésű válaszok érkeztek. A megkérdezettek több mint háromnegyedének még egyszer sem volt összeütközése nemzetisége miatt a

munkahelyén. Kilenc válaszoló (9%) úgy nyilatkozott, hogy nekik már volt párszor viszályuk a magyar nemzetiségük miatt; hárman (2%) többször is, egy (1%) pedig rendszeresen konfrontálódik etnikai hovatartozása miatt. A válaszokat látván elmondható, hogy a nagy többség nem érzi magát elnyomva vagy megkülönböztetve magyar nemzetisége miatt.

7. ábra: Az esetleges munkahelyi konfliktusok okai
Volt már konfliktusa/félreértése a felettesével/beosztottjával/
munkatársával ...

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a fentebb ismertetett két kérdésre pozitív válaszok érkeztek. Biztató az a tény, hogy a kutatásunkban részt vevők nagy többségének nem volt konfliktusa a magyar származása miatt, sem pedig a szlovák nyelv esetleges nem megfelelő használata miatt. A harmadik hipotézisünket, melyben feltételezzük, hogy *a magyar és a szlovák nemzetiségű munkatársak közötti esetleges konfliktusok/félreértések inkább a szlovák nyelv nem megfelelő ismeretéből erednek, mintsem a nemzeti előítéletekből*, beigazoltak látjuk.

Záró gondolatok

Bár az empirikus kutatásunk nem reprezentatív, a témával foglalkozó szakirodalmakból és a felmérésünkből arra következtethetünk, hogy magyar és szlovák, két nemzet békésen meg tud egymás mellett lenni. Ha mindenféle előítéletet félretéve, egymás kultúráját, nyelvét megismerve merünk egymáshoz közelíteni, a konfliktusok helyébe jó barátságok, partneri viszonyok léphetnek. Mindehhez egyfajta paradigmaváltás szükséges: Tudatosítanunk kell, hogy a mi kultúránkon, nemzetünkön, nyelvünkön kívül léteznek más, a miénktől eltérő kultúrák, nemzetek, nyelvek, amelyek ugyan olyan értékkel bírnak, mint a miénk.

Javasoljuk, hogy a Szlovákiában tevékenykedő magyar és szlovák kulturális intézmények működjenek együtt, legyenek egymás partnerei. Közös munkával, különböző kulturális rendezvények szervezésével segítsék elő a két nemzet közötti kulturális különbségek áthidalását, a meglévő előítéletek és sztereotípiák ledöntését. Ehhez mindenképp szükség van a politikai élet szereplőinek támogatására is.

Fontosnak tartjuk és szorgalmazzuk a magyar és szlovák tannyelvű oktatási intézmények közötti testvériskolai kapcsolatok kialakítását, elmélyítését, közös kirándulások, programok szervezését.

A szlovák munkaerőpiacon való boldogulás egyik alapfeltétele az államnyelv megfelelő szintű ismerete. Javasoljuk a szlovák munkaügyi hivataloknak, hogy a magyar nemzetiségű álláskeresőknél biztosítsanak olyan szlovák nyelvi tanfolyamokat, amelyek segítik az államnyelv minél hatékonyabb elsajátítását.

Felhasznált irodalom:

- Bakacsi Gyula (2004): *Szervezeti magatartás és vezetés*. Aula Kiadó, Budapest
- Csepeli György (1997): *Szociálpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest
- Hardi Tamás – Lampl Zsuzsanna (2008): Határon átnyúló ingázás a szlovák-magyar határtérségben. *Tér és Társadalom*, 22. évf. 3. szám, 109-126. p.
- Klein Sándor (2012): *Vezetés- és szervezetpszichológia*. Edge 2000 Kiadó, Budapest
- Lelkes Gábor (2008): *Régiók és gazdaság. Magyarok Szlovákiában V.*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja
- Renczés Ágoston (2010): *A szlovák gazdaság és Dél-Szlovákia magyarlakta vidékeinek fejlődése az EU-csatlakozás óta*. EÖKIK, Budapest
- Szabó István (1998): *Bevezetés a szociálpszichológiába*. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest

Tankó László:

Az aradi minoriták zenei tevékenysége a két világháború között II.

(Az előző számban megjelent cikk folytatása)

4.3. A paraliturgikus alkalmakon elhangzott művek

Egy templomi kórus életének a színterét természetsszerűleg maga a templom jelenti, de adódhatnak olyan alkalmak, amikor más helyszíneken, más környezetben vállal szolgálatot. A most következő részben azokat a műveket vesszük szemügyre, amelyek nem a szentmisék keretében hangzottak el, hanem más kulturális eseményeken szólaltak meg, ha úgy tetszik, a kórus világi szerepléseinek repertoárját mutatjuk be.

A sort mindjárt egy nemes gesztus nyitja: 1918. június 26-án du. 6 órakor a hadifogságból hazatérő katonák és rokkantak javára jótékonysági egyházi hangversenyt rendeztek. Közreműködtek: a templomi énekkar Mütter Müller József karnagy, zenekonzervatóriumi igazgató vezetésével, a 33. gyalogezred zenekara Zellner Sándor karmester vezetésével, Lifka Tünde énekművésznő, konzervatóriumi tanárnő, Weil Magda hegedűművésznő és Bokor Alajos zongoraművész. A műsor: 1. Beliczay: *Kyrie* – ének- és zenekar, vezényel Mütter Müller, orgonál Bokor Alajos. 2. Riccius: *Angelus op. 35* – katonai zenekar. 3. Gounod: *Repentier* – énekli Lifka Tünde, hegedűn Weil Magda, orgonán Mütter Müller kísér. 4. Goldmark: *Air* – Weil Magda. 5. Henselt: *Ave Maria op. 5* – katonai zenekar. 6. Saint Sains: *Inviolata* – ének: Lifka Tünde, orgona: Mütter Müller. 7. Corelli: *La folia* – hegedül Weil Magda. 8. Stecker: *Ave Maria* – énekli Lifka Tünde. 9. Beliczay: *Benedictus*. 10. Rihovsky: *Te Deum* – ének- és zenekar, vezényel Mütter Müller, orgonál Bokor Alajos. „A mindvégig magas művészi színvonalon álló előadás több ezer koronát jövedelmezett a kettős jótékony célra” (1918/1:125).

Figyelemre méltó a következő feljegyzés is: „A templomi énekkar régi zenei hagyományokat elevenít fel még húsvét előtt. Oratórium előadásra készül Virágvasárnapján és a következő napokon és már elárulhatunk annyit, hogy Haydntól „Krisztus hét szavát” fogják énekelni Trittinger Adolf orgonaművész és több jeles művész közreműködésével.” (1924/8:63) Van adatunk arról, hogy Haydn fent említett művét bő tíz évvel később is előadták teljes ének- és zenekarkísérettel. (1936/19:118)

A trianoni döntés következményeként, a kultúrát szolgáló épület nélkül maradt magyarság számára mérföldkőnek számított az aradi minorita kultúrház felépítése. A kultúra eme fellegvára nemcsak a hívőknek jelentett kulturális menedéket, hanem egyszersmind ez a ház volt s maradt mind a mai napig az aradi magyarság művelődési központja. Nem véletlen tehát, hogy „megszületésének” minden mozzanatát nagy figyelem kísérte a város magyarsága részéről. Ebbe a folyamatba illeszkedik bele a minorita kórus és más kórusok különböző fellépései az alapköveteltől a felavatáson át a birtokba vételig.

1926. április 18-án volt az épület ünnepélyes alapkövetétele. Ez alkalomból a 10 órai ünnepi nagymise után a gyermekkar a *Veni Creatort* énekelte, majd az építkezés helyszínére történő kivonuláskor a templomi énekkar a „*Terra tremuit*” kezdetű éneket énekli, majd a „*Haec dies*”-t szólaltatja meg Walter Cornelius vezényletével (1926/10:200).

Amikor a kereszt felkerült az épület tetejére, a kórus a Goller-mise *Credóját* énekelte (1926/10:262).

A rekordgyorsasággal felépült Minorita Kultúrház ünnepélyes megnyitása 1927 pünkösdjén (június 5.) valóságos ünnep volt. A szentelést a pápa követe, Dolci Maria Angelo nuncius végezte, Pacha Ágoston temesvári püspök kíséretében. Az ünnepség Longhi testőr indulójával vette kezdetét, amely Rómában akkor hangzik fel, amikor a pápa a Szent Péter-templomba belép. Kivonulásra Becucci himnusza, a pápai palotaőrség indulója szólalt meg. Ez a két induló keretezte az ünnepi eseményt, amelynek zenei csúcspontja kétségtávol Capocci *Laudate pueri Dominum* című opusa volt. Capocci, volt római (lateráni) karmester „*világhírű, itt még nem hallott*” művében tenorszóló váltakozik háromszólamú gyermekkarral, melyet nyolcszólamú hatalmas kórus fejez be. A Simon Berta által betanított gyermekkar és Schwellengraber Kálmán tenor szólaltatta meg a 112. zsoltár szövegére írt zenét. „*A végső Ament a férfiakkal megerősített nyolcszólamú kar énekelte leírhatatlan hatással. A gyönyörű kórust Mütter Müller József vezényelte. Pálcaja alatt a mű minden szépsége, minden bája kidomborodott s a közönség méltán ünnepelte a mestert és Simon Berta tanárnőt, aki a betanítás fáradtságos munkáját vállalta. ... Dolci Maria Angelo pápai követ az előadást a legnagyobb figyelemmel hallgatta végig és megjegyezte, hogy hasonló nívós zenét eddig csak Rómában hallott*” (1927/11:198, 224).

Ez az ünnepi esemény csak a nyitánya volt a további ünnepségsorozatnak, amely már másnap, pünkösdhétfőn folytatódott a Katholikus Daloskör fellépésével. „*Szablóczky János karmester több évi buzgó munkásságának gyümölcsét ez alkalommal először aratta koncert-pódiumon.*” Az est folyamán Fetter Irén énekesnő Hummel *Allelujáját* és Reger *Szűz Mária bölcsődalát* adta elő, Weil Magda hegedűművésznőnek köszönhetően Vitali *Ciacconna*, Paul Iuon *Berceuse* (op.28), Paganini- és Kreisler-*etűdök* hangzottak el Szelle Károly zongorakíséretével (1927/11:242).

Ettől kezdve rendszeressé váltak az irodalmi és zenei estek, ahol elsősorban a minorita kórus, illetve annak egyes tagjai léptek fel. Ezek zenei anyagából álljon itt néhány szemelvény: Beethoven: „*Szellemek triója*” (Ungár Imre – hegedű, Mütter Müller József – gordonka, Szelle Károly – zongora). Schubert *Frühlingstraum* dala, a Parasztbecsület Santuzza áriája, Lavotta Rezső *Mezei bokréta* (Alföldi Pálné – ének) (1927/11:498).

XI. Pius pápa aranymiséjét a következő műsorral ünnepelték: Domenico Silveri: *Armonia Religiosa*, G. Longhi: *Marcia*, Beethoven: *Fohász*, E. Becucci: *Inno Pontificio* (műkedvelők zenekara, vez.: Scherlag Ernő), Händel: *Wie lieblich ist der Boten Schritt* – a Messiás c. oratóriumából, Händel: *Largo. Recitativ und Arie* (Alföldy Pálné – ének, Szelle Károly – zongora), Mendelssohn: *Trio – d-moll Adagio, Allegro* (Kell Rezső – hegedű, Mütter Müller József – cselló, Szelle Károly – zongora). (1929/12:534)

A templomi énekkar Mütter Müller József karnagy vezetésével Marchetti *Ave Mariáját* énekelte egy lelkigyakorlat alkalmával (1935/18:240).

A Vásárhelyi Janka-émlékestén szintén a Szent Antal énekkar működött közre, amely alkalomnak a jövedelmét a szegény gyermekek nyaraltatására fordították (1938/21:420).

A gyermekkar több alkalommal tartott itt zenés előadásokat. Ezekből említünk néhányat: 1929. május 5-én műsoros előadása 10 éves fennállásának emlékére. A jubileumon előadták Burnett *Kis lordját* és a *Cavalleria rusticana* belépő karát. (1929/12:184, 224) Rendszeresen mutattak be Mikulás-napi és karácsonyi zenés műsorokat is.

Rendszerezsek voltak Fetter Irén énektanárnő növendék-hangversenyei, ahol számos tehetség bontogatta szárnyait: pl. Ottrok Ferenc - tenor, aki 1949-ben lett a kolozsvári Állami Magyar Opera magánénekes (Magyar színházművészeti lexikon, 1994), és feltűnt egy „csodahegedűs lány” is, Martzy Jancsika, akinek hangversenyét az alábbi szerzők fémjelzik: Händel (A-dúr szonáta), Veracini, Sarasate, Wieniawski, Bartók, Lalo (Spanyol szimfónia) (1938/21:378).

A felsoroltakon kívül más városi kórusok és más városok kórusai,¹ valamint a különböző vallási csoportok, egyesületek is rendszeres fellépői, szereplői voltak a Minorita Kultúrháznak.

Érdemes szót ejteni a minorita kórus városi szerepléseiről is: a Filharmónia évadnyitó hangversenyén Bach 106. Kantatáját (Actus tragicus) adták elő. „Cornelius Wagner vezényelt: A minorita templomi és a Gutenberg-énekkarokból összeállított kar kiválóan dolgozott” (1927/11:502).

A városi színházban a *Passió Mysteriorum* - bibliai dráma bemutatásánál működtek közre: „Az előadást a templomi Szent-Antal és a Jézus-Szíve gyermekkar éneke kíséri. Vezényelnek: Mütter Müller József karnagy és Simon Berta ny. polgári iskolai tanárnő. Harmoniumon kísér: Kaletsky Vilma zenetanárnő és Horváth F. Miklós minorita hitoktató.” (1932/15:118)

5. A minoriták templomi kórusának vezetői

A jelenleg kutatható dokumentumok szerint a két világháború közötti időszakban három nagynevű szakemberrel találkozunk a templomi kórus vezetőjeként: Mütter Müller József, Trittinger Adolf és Dr. Walter Cornelius.

Mütter Müller József látta el a leghosszabb ideig ezt a szolgálatot. A beszámolókból az derül ki róla, hogy ő a nagy múltú Aradi Zenekonzervatórium, hivatalos nevén: Konservatorium der Gesellschaft der Musikfreunde igazgatója. Zongora- és gordonkaművész, az első aradi vonós kvartett alapító tagja. A templomi kórus gyakran énekelte saját szerzeményét, a *Tantum ergo*t.

Trittinger Adolf mindösszesen másfél évig állt a minorita templomi kórus élén. Tanulmányai végeztével nagyon fiatalon (22 évesen) került Lugosra, majd két évre rá

¹ A Temesvári Magyar Dalárda és a Gyulafehérvári Szeminárium kórusán kívül a Kolozsvári Magyar Zenekonzervatórium ének- és zenekara is vendégeskedett Aradon, ahol egyebek mellett előadták Liszt Ferenc: *Esz-dúr miséjét*, Perosi nyolcszólamú *Te Deum*át, Schumanntól az *Észak és Dél*t, Le Beau *Ruth* c. oratóriumát, Csajkovszkij *Roccoco variatio*kat Rezik Károly vezetésével. (1924/8:344-346; 1935/18:216)

átveszi az aradi magyar kórus vezetését.² Nem sokáig irányíthatta a kórus munkáját, mert 1924 júliusában politikai okokból kiutasították Romániából (Thumser, 2008). Dr. Walter Corneliust érkezésekor (1925 karácsonyán) részletesen bemutatja a Vasárnap. (1925/9:496) Ő sem marad túl sokáig a kórus élén, mert 1927 áprilisában már a Filharmóniában találjuk mint karmestert, aki Beethoven IX. szimfóniáját vezényli. Az ő távoztával ismételten Müttermüller József veszi át a karnagy teendőket a minoriták templomában.

6. Egyéb zenei tevékenységek a minoriták templomában

Nem tartozik szorosan témánkhoz, de mindenképp említést érdemelnek az alábbi események, hiszen törekvésünk a minoriták zenei tevékenységének minél teljesebb feltárása.

A minoriták temploma nemcsak a saját kórusuk szolgálatának volt színtere, hanem - meghívásukra - otthont adott más (városi, iskolai, egyesületi) kórusoknak is.

„Négyszáz tagú gyermekkar az aradi minorita templom kórusán - Az aradi katolikus tanulóifjúság egyházi hangversenye” címmel találunk beszámolót az 1935. évi karácsonyi lapszámban. *„Az aradi katolikus tanulóifjúság egyesített énekkarának egyházi hangversenye a művészi értékbemutató előadás kereteit túlhaladta s a szorgalom és lelkesedés valóban életmegnyilvánulássá, a katolikus magyar énekkultúra ünnepévé avatta azt.”* A cikk írója szerint a december 1-ji hangverseny mint a Musica Sacra művészi bemutatója *„jelentős lépés az egyházi zene és énekkultúra sok évszázados történetének, esztétikai kincseinek népszerűsítésére.”* Figyelemre méltó az a szemléletmód, ami a beszámoló alapján tükröződik az egyházi énekkultúra általános énekkultúrává, végső soron igazi léleknemesítő művészetté való kiterjesztését illetően. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a hangverseny bevezetőjében *„dr. Pazsitny Bonaventura minorita rendfőnök mondott ünnepi beszédet az énekkultúra modern célkitűzéseiről és léleknemesítő hatásáról.”* A gyermekkórusok repertoárjáról a következő leírást kapjuk: *„A gazdag műsorban szerepeltek Mozart, Martini, Pitoni, Gebhardi darabjai, ez utóbbi négyszólamú kánona (Glória szálljon) meglepetés volt. A régi és új magyar egyházi énekirodalmat Zsaskovszky, Kerényi, Kertész, Halmos, Harmat, Sík, dr. Koudela Géza, Kodály Zoltán és Bárdos Lajos szerzeményei képviselték. A közös kórusokat Ürmösi Jenő róm. kath. főgimnáziumi tanát vezényelte sok ambícióval és körültekintéssel.”* Kommentár helyett következzenek egy idézet a beszámolóból: *„A művészet nem csupán dísz és büszkesége az életnek, hanem ennél több: életmegnyilvánulás, lélekkifejezés, azon formák egyike, amelyekben az emberi szellem önmagára talál és megközelíti ideális törekvéseit, vágyait.”* (1935/13:485)

Szintén a minoriták temploma adott otthont - adottságainak köszönhetően is - jelentős orgonakoncerteknek. Itt nem a „házi” orgonisták szépszámaú koncertjeire gondolunk, hanem a vendég orgonaművészek előadásaira. A leggyakrabban koncertező orgonista a

² Ambiciózus hozzáállásáról olvashatunk egy rövid ismertetésben, amely Max Springert mutatja be a húsvéti mise kapcsán: *„Springer a ma élő zeneszerzők között egyike a legérdekesebbeknek és a legkiválóbbaknak. Műveit tanítványa, Trittinger Adolf, a templomi énekkar tehetséges fiatal karmestere hozta el Erdélybe, aki elsőnek kísérelte meg Springert megszerettetni s nehéz kórusait betanította.”* (1924/8:132) Szintén az ő érdeme Haydn oratóriumának: *Krisztus hét szava a kereszten* bemutatása (1924/8:63).

Temesváron működő Járosy Dezső, a budapesti Zeneakadémia tanára volt, aki rövid időn belül négy alkalommal is szerepelt, többnyire helyi művészekkel lépett fel (Fetter Irén énekművésznő, Weil Magda hegedűművésznő). Koncertezett a templom orgona-alapja javára, de a harangszentelés alkalmából is (1919/2:165; 1920/3:7).

Nagy szenzációnak számított Schmidthauer Lajos orgonaművész koncertje. Idézzük a beharangozót: „*Schmidthauer jön. Lapzártakor értesítést kaptunk, hogy Schmidthauer Lajos orgonaművész áprilisban Aradra jön és a minoriták templomában hangversenyt rendez. A szezon ritka művészi eseménye bizonyára méltánylásra talál majd Arad műértő közönsége előtt.*” (1923/7:88). A koncertről sajnos nem találtunk beszámolót a Vasárnapiában.³

Nemkülönben nagy ovációt váltott ki Franz Xaver Dressler, nagyszebeni orgonaművész hangversenye, aki több ízben is megörvendeztette az aradi zenebarát hallgatóságot. 1930. április 26-i nagy sikerű orgonakoncertjét a nagyszebeni Brukenthal-kórus közreműködésével adta. „*A nemzetközi viszonylatban is híres 70 tagú kórus nyolc szólamú klasszikus műveket fog előadni, Dressler tanár pedig Bach és Reger fugákat fog játszani.*” A méltató kritika mind a kórus (a tiszta intonáció, a dinamika, a ritmusérzék, a nagy fegyelem), mind „*a betanító karmester, Dressler Xav. Ferenc ritka zenei kvalitásait*” dicsérte. „*Az aradi minorita templom áhítatos csöndje és akusztikája méltó kerete és alátámasztója volt a halhatatlan mesterek muzsikájának, melyből külön kell kiemelnünk Dressler Xav. Ferenc orgonajátékát.*” (1930/13:158, 178) Dr. Lakatos Ottó, aradi plébános aranymiséjének ünneplésekor a záró momentumot „*Dressler Xav. Ferenc orgonavirtuóz komoly, klasszikus, templomhoz méltó*” műsora jelentette. A programon G. Frescobaldi, J. S. Bach, C. Franck, Liszt Ferenc és Hermann Grabner szerepeltek. Az elismerő kritika külön kiemelte a művész tökéletes biztosságát a hárommanuális orgonán, illetve a regisztrálásban, a hangszínek keverésében és a pedáltechnikában egyenesen bravúrosnak minősítette a mestert (1938/21:238).

7. A repertoár elemzése

A kórus „világi” tevékenységének vizsgálatakor egy igen színes és széles repertoár tárul elénk, amelyben egyaránt képviseltetik magukat a zenetörténet nagyjai és jelenleg a klasszikus kánonba nem tartozó alkotók is. Ha összehasonlítjuk a liturgikus és paraliturgikus repertoárt, ez utóbbi természetéből adódik, hogy sokkal több szerzőt és művet vonultathat fel, hiszen nem kötik szabályok, előírások, a mérce a lehetőségekhez szabott jó ízlés, míg a liturgikus éneklésre a kötöttség, a szabályozottság a jellemző, ami érthető módon egy szűkebb forrásanyagból való merítést tesz lehetővé. Ami viszont mind a templomi, mind a világi zenei tevékenységre igaz, hogy a klasszikus szerzők

³ Olvasható viszont egy másik folyóiratban, a Katholikus Egyházi Zeneközlöny hasábjain: „*A hatás csodás volt, felzendült az orgona s erőteljes, hatalmas, tömör hangjai betöltötték a szíveket, majd a komor, harsogó hangú pedál uralólag, fugaszerű futamok, majd stakkatók meglepő alkalmazásával, majd a széles mederben zengő orgona hangjai halkulnak és a III. manuál redőnyének alkalmazása által eljutnak a leheletszerűségig; felsír az oboa, szelíd, lágy hangja; megszólal a messze távolba képzel pásztor sípja, kíséri csodás hatással az emberi hangot valóban megközelítő vox humana bűvös hangja; átveszi a vezetést a vox coelestis, mintha a szeráfok égi hangja szállna alá! Mindezekhez a mesteri játék, a változatok kápráztató csoportosítása az ember lelkéből kiválasztotta a felfelé való törekvést, és az orgonát mesterileg kezelő magyar virtuóz bámulatát.*” (Kosóczky, 2009:94-95)

napirenden tartása mellett a kortárs szerzők műveinek bemutatása is hangsúlyos szerepet kap.

A számadatok pusztá felsorolása és a statisztika elkészítése önmagában még nem ad választ a miértekre, és az okokat sem magyarázza meg, ezért a következőkben arra teszünk kísérletet, hogy egy szélesebb egyházzenei perspektívában szemlélve, tágabb kontextusba helyezve próbáljuk az összefüggéseket láttatni.

Elsődleges célunk annak megválaszolása, hogy milyen a jó, az igazi egyházzene, egyáltalán mi „az egyházzene tiszta eszméje” (Dobszay, 1993:12-17).⁴

⁴ X. Pius pápa *Motu Proprio*-ja (1903), amelyet Werner Alajos egyenesen az egyházi zene aranybullájának nevez (1937), három követelményt állít fel vele szemben: legyen szent, művészi és egyetemes. „Mivel ezt az eszményt a legtökéletesebben a gregorián ének teljesíti, azt a római Egyház - más zenék létjogosultságát nem tagadva - egészen sajátjának tekinti, liturgiájában az első helyre teszi, és minden más szakrális zene számára mintának állítja.” (Dobszay, 2001:329-330). Felmerül a kérdés, hogy mi készítette az egyházfőt, hogy rögtön pápaságának első évében, tulajdonképpen első fontosabb megnyilatkozását az egyházi zenének szentelje. Ahhoz, hogy a korabeli körülményeket megértsük, szükséges egy vázlatos áttekintés az egyházzene fejlődésének fő állomásait illetően. (Dobszay, 1993, 2001).

Az ókeresztény egyház liturgikus éneke magának a Bibliának közvetlen elénekklése volt, a liturgikus helyzeteknek megfelelően más-más formában (egyszerű recitálás vagy díszes, melizmatikus énekmodban), külön szabályozva a papnak, a segédkezőknek, a képzett énekeseknek, a közösségnek a szerepét. Az 1000 után fejlődésnek induló többszólamúság eleinte a gregorián ének sajátos előadási módjaként jelenik meg, s csak később önállósodnak a szólamok, és különböző szöveget hordozva egy olyan egységes, de komplikált zenei szövetet hoznak létre, melyben a gregorián dallam már csak rejtettebben van jelen, de még nem törekednek a szöveg tartalmi vagy hangulati kifejezésére. Azután az egyházi műzene egyre inkább hangulatzenévé vált, és fokozatosan eltávolodott a liturgiától. A liturgia peremére szorult (zömmel anyanyelvű) népének önállósulása is együtt járt a liturgikus jelleg megszűnésével. A protestantizmus a liturgia anyanyelvre térésével ennek a középkori strófás éneknek a felhasználásával indítja el a gyülekezeti ének fejlődését. Később a katolikusok is bekapcsolódnak az anyanyelvű gyülekezeti ének művelésébe, bár liturgikusan nem engedélyezték. A XVII. század eleji gyökeres fordulat a zene stílusában (a számozott basszusra épülő új zenei nyelv, az affektus-elmélet, a dallamosabb, „szubjektívebb” polifónia) a liturgiával való kapcsolat lazulását eredményezte. A mélypontot ebben a tekintetben a klasszikus és romantikus kor jelenti, hiszen ekkor válik nyilvánvalóvá az egyházi zene belső meghasonlása. Kettészakad egy művészi, de a liturgia szellemétől eltávolodó műzenére és egy teológailag, irodalmilag, zeneileg egyre inkább kiüresedő, hanyatló gyülekezeti énekre. Ennek hatására indulnak meg a XIX. század végi reformmozgalmak. Maga Liszt Ferenc is - látva a túrhetetlen állapotokat - heroikus kísérletet tett egy egyházzenei reformra, egy korszerű, egyben igazi egyházas stílus kimunkálására. Kapcsolatban állt a legkiemelkedőbb reformerekkel, és ismerte kezdeményezéseiket, célkitűzéseiket.

Liszt egyházzenei reformtervének komolyságát bizonyítja 1860. július 24-én kelt, Carolyne Sayn-Wittgensteinnek szóló levele. Ebben beszámol tervezett munkájáról, ami nem volt kevesebb, mint az egyházi használatra megharmonizált gregorián dallamok gyűjteménye. Sajnálatos módon Liszt nagyszabású egyházzenei reformterve nem valósulhatott meg. (Domokos, é. n.)

A XIX. század második felének reformmozgalmak három pillérre támaszkodtak: „Az egyházi zenét a múlt századi dekadenciából három tényező emelte fel: tudományos téren a gregorián éneket Solesmes, a polifóniát Regensburg, gyakorlati téren pedig a Cecíliaegyesület” (Werner, 1937:147). A Cecília-mozgalom szintén Németországból indult ki, 1868-ban alapította Franz Wittel, majd 1870-ben kapott pápai jóváhagyást. Talán mondanunk sem kell, hogy a mozgalmakon belül sem volt mindenben egyetértés, és a nézetkülönbségek nem egy esetben mentek az ügy rovására. (Werner, 1937; Domokos, é. n.)

Magyarországon a megújulási törekvések eredményeként 1897-ben alakult meg az Országos Magyar Cecília Egyesület (OMCE) Bogisich Mihály elnökletével. „Az egyesület első évtizedeit az ugartörés foglalta le, az adventi ébresztgetés is kemény munkába került.” (Werner, 1937:147)

Ilyen előzmények után és körülmények között születik meg X. Pius 1903-as motu proprioja (*Tra le sollicitudini*), amit a reformtörekvések legmagasabb elismeréseként is értelmezhetünk. (Dobszay, 2001)

A XX. század első fele kétségkívül jelentős eredményekkel büszkélkedhet a hagyományok megtisztítása tekintetében. Megjelennek a hiteles gregorián kiadványok, ezek következményeként elterjed a gregorián ének művelése a székesegyházakban, kolostorokban, sőt még kisebb templomokban is. Fellendül a kórusélet, és ebben a szellemben valósul meg a népénekklés megújítása is. (Dobszay, 2001)

Ha ebben a kontextusban vizsgáljuk a minorita templom kórusának repertoárját, felértékelődik a gregorián Asperges, a Palestrina-motetták, illetve a misék proprium tételei. A repertoár összeállítása minden bizonnyal a karnagyok feladata volt képzettségük, ízlésük, illetve az éppen aktuális körülmények függvényében. Ami viszont ennél távolabbra mutat, az a szemlélet, a nyitottság az egyházzenei reformok irányába. A következőkben ebből a szempontból mutatjuk be a minoriták zenei tevékenységét.

1923. június 30-án a kórus évadzáró ünnepséget tartott. Dr. Wild Endre rendfőnök ünnepi beszédében „visszapillantást vetett az egyházi zene fejlődésére. Kiemelte a gregorián éneket, Palestrinát és foglalkozott X. Piusnak az egyházi zenére vonatkozó motu proprio-jával.” (1923/7:174).

Később a kórus méltatásának indokaként ezt olvashatjuk: „A minoriták templomának énekkara Arad városának kétségtől kivilágított kultúrtényezője. Nemcsak azért, mert ápolja az ősi gregorián és Palestrina stílust, hanem azért is, mert helyes megválasztással a legmodernebb egyházi zenének is érvényt szerez a kóruson. (1923/7:329)

A kórus repertoárjában megjelenő - a már említett gregorián és Palestrina-motettákon kívül - Demény Dezső (miséje, antifónája) szintén a reform eredményeként értékelendő. Ő az OMCE égisze alatt fejtette ki reformtevékenységét, és az egyesület újjászervezése az I. világháború után szintén az ő vezetésével történt meg. (Magyar katolikus lexikon, 1996)

Szintén ezt a tendenciát erősíti a gyermekkarok emlékeztető hangversenyének műsora: Kodály, Bárdos, Kerényi, Harmat, Kertész, Halmos, Koudela mind-mind a reformnemzedék kiemelkedő képviselői. Még egy fontos dologra fel kell hívnunk a figyelmet: az aradi egyesített gyermekkar repertoárjában szerepelt Gebhardi-kánonról van szó. „Ez volt az «ÉNEKLŐ IFJÚSÁG» első budapesti hangversenyének (1934. ápr. 28.) megrendítően hatalmas tömeg-kánonja. Négy iskola együttese zengte mindenfelől a terem magasságából ezt a diadalmas melódiát: 1. a ciszterci és 3. a bencés gimnázium, 2. az Angolkisasszonyok és 4. a Ranolder Intézet tanítónőképzője, miként «Isten egész mennyboltja, ami megnyílt és zengett!» (Cantuale, é.n.: 62. o.)⁵ Bő másfél év múlva ugyanezt a kánont zengi Aradon négyszáz gyermek a minorita templomban.

A reformtörekvések iránti nyitottságról, a szemléletről beszéltünk korábban. Ebbe a vonulatba illeszkedik az alábbi néhány példa is. Amint az előzőekből kiderült, a ceciliánus törekvések közé tartozott az egyházi népének reformja is, ami az 1931-ben megjelent *Szent vagy, Uram!* énektár formájában valósult meg. A *Vasárnap* 1932. április 24-i számában az alábbi kritikát olvashatjuk az orgonás könyvről: „Szerzők érdeme, hogy az elfeledett ősi magyar énekeket felkutatták és a hibás szövegeket javították. Jelesebb katolikus költőinkkel új szövegeket írtak és a sanszon irodalom szentimentális termékeit elhagyták. De viszont elhagytak a nép lelkéhez nőtt sok más éneket is. Szövegkritikai eljárásukkal egyetértünk, de nem tudjuk helyeselni azt, hogy a régi magyar énekeknek a gregoriánhoz inkább hasonló ritmusát időmértékbe szorítják. Azt sem tartjuk helyesnek,

Ezek az európai megújulási törekvések Magyarországon Kodály eszméivel is szintézisbe hozva mutatnak fel jelentős eredményeket: létrejön a pécsi énekiskola, megújul a népénekzés (*Szent vagy, Uram!* énektár), a Zeneakadémia egyházzenei szakot indít, megindul a *Magyar Kórus* folyóirat, fellendül a Palestrina-kor kultusza, a gregoriánreform. „Minden reformtörekvésnek központja a Magyar Kórus mozgalom, mely kiadványaival, hangversenyeivel, szervezőmunkájával lelkesíti a megújulásra vállalkozó tanárokat, kántorokat, karnagyokat, kórusokat.” (Dobszay, 2001:336)

⁵ Az *Éneklő Ifjúság* mozgalmat Bárdos Lajos szervezte 1934-ben.

hogy kitartott énekhangokat két akkorddal alátámasztanak. A szolóénekes ezt megszokja, de a nép soha. A hiányokat egy második kötetben vagy kiadásban lehet pótolni. Szerzőket vállalkozásukért minden dicséret megilleti.” (1932/15:158) ⁶

Az egyházzenei reform követésére és elveinek elfogadására enged következtetni az a tény is, hogy a minoriták fontosnak tartották, hogy lapjukban közöljenek a Magyar Kórus folyóiratból: „Lohengrin nászindulóját tilos játszani a templomban. Színpadi zene, minek templomi alkalmazását a Motu Proprio félreérthetetlen módon tiltja - még az esküvőkön is! - Hogy a szomszéd templomban ezt megtűrik? Helytelenül teszik. De az, hogy más megszegi a törvényt, senkinek sem ad jogot arra, hogy szintén törvénszegő legyen. (Magyar Kórus 17. sz. 1935. márciusi számából.)” A „Liturgische Zeitschrift”-ben az olasz egyházi zene származásáról megjelent tanulmányt is ismertetik (1932/15:182). De nemcsak passzív szemlélői az áldatlan állapotoknak, hanem a maguk eszközei szerint próbálnak cselekedni is az ügy érdekében. Kutatásaim során birtokomba került egy olyan kottás kiadvány, ami a minoriták nyomdájában készült. E kottagrafikailag igényes, könnyen olvasható kis füzet a Missa de angelis-t (VIII. In festis duplicibus Modus V.) és az Asperges-t (In dominicis ad aspersionem aquae benedictae. Extra tempus paschale) tartalmazza a szövegek magyar nyelvű fordításaival együtt.

Werner Alajos X. Pius egyházzenei rendelkezéseinek „hasznáról” így ír: „Minél közelebb hozzák a megvalósuláshoz a templomban a Motu proprio szellemét és előírását, annál inkább kapcsolódik a tömegek élete és érzülete a templom és kegyelmi rend életébe, amint azt Budapest és az új Éneklő Magyarország mindazon templomai bizonyítják, ahol a Musica Sacra angyla jár ébresztgetve.” (1937:149-150)

Jelentjük, Aradon is járt a Musica Sacra angyla.

8. Összegzés

A dolgozatban bemutatott repertoár bepillantást enged a minoriták által a két világháború között szervezett zenei, kulturális tevékenységbe. Ez alapján levonhatjuk a következtetést, hogy nem véletlenül fektettek óriási hangsúlyt a zenei életre (elég, ha csak a zenei vezetők kiválasztására gondolunk), és törekedtek a város zenei ízlését meghatározó tényezővé válni. Úgy véljük, hogy munkásságuk a zenei fejlődés szempontjából, - figyelembe véve a liturgikus és paraliturgikus zenei repertoárt is - Arad város zenetörténetének tárgyalásakor megkerülhetetlen tényező. Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy a minoriták egy széles zenei paletta bemutatása mellett felvállalták az aradi magyarság kulturális életének szervezését, támogatását is.

⁶ Kommentár helyett egy tanulmányt ajánlunk az érdeklődők figyelmébe: Dobszay László: *A népének hazai története.* (Dobszay, 1972) Ennek a IV. alfejezete foglalkozik az 1931-es énekreformmal. Megdöbbentő az a tény, hogy a kiváló szakember által felsorakoztatott érvekben - természetesen sok mással is kiegészítve - a fenti idézet minden gondolata visszaköszön, ami ítélszünk szakmai rátermettségét dicséri.

Felhasznált irodalom:

- Bárdos, Lajos – Kertész, Gyula – Koudela Géza (szerk.) (é. n.): Cantuale. Magyar Kórus, Budapest
- Diós, István (főszerk.) – Viczián, János (szerk.) (1996): Magyar katolikus lexikon II. Szent István Társulat, Budapest
- Dobszay, László (1972): A népének hazai története. In: Vigilia, 37. évf. 4. szám, 237-247. p.
- Dobszay, László (1993): Az egyházzene tiszta eszméje. In: Magyar Egyházzene, 1. évf. 1. szám, 12-17. p.
- Dobszay, László (2001): Jegyzetek a liturgiáról. Új Ember
- Kosóczki, Tamás (2009): Magyar orgonatervező-szakértők diszpozíciói a XX. század első felében
http://docs.lfze.hu/netfolder/public/PublicNet/Doktori%20dolgozatok/kosoczki_tamas/disszertacio.pdf (2016.03.24.)
- Monay, Ferenc (szerk.) (1918-1919): Aradi Katholikus Egyházi Tudósító. Arad, Aradi róm. kath. plébániahivatal
- Székely, György (főszerk.) - Török, Margit (szerk.) (1994): Magyar színházművészeti lexikon. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Thumser, Regina (2008): Adolf Trittlinger.
http://www.ooegeschichte.at/fileadmin/media/dokumente/themen/kunstundkultur/musikgeschichte/Adolf_Trittlinger.pdf (2016.03.24.)
- Werner, Alajos (1937): Az Éneklő Egyház. Szombathely
- Wild, Endre (szerk.) (1920): Aradi Katholikus Tudósító. Arad, Aradi róm. kath. plébániahivatal
- Wild, Endre (szerk.) (1920-1940): Vasárnap. Arad, Minorita-palota

HAZAI TUDOMÁNYOS MŰHELY

Dudás Katalin:

Az integrált többfunkciós szolgáltató terek - IKSZT-k - tevékenysége

Absztrakt: A tanulmány röviden bemutatja az integrált többfunkciós szolgáltató terek - IKSZT-k - történeti előzményeit, valamint létrehozásukat. A szerző egyik korábbi tanulmánya alapján összefoglalja az IKSZT-k működésének jellemzőit, az IKSZT-k vezetői és használói véleménye alapján.

Abstract: The paper reviews the historical antecedents and formation of multifunctional community centres. Based on her previous study, the author summarizes the characteristics of multifunctional community centres by the opinion of their leaders and users.

1. Bevezetés

1.1. A többfunkciós (köz)művelődési terek-intézmények kialakulásáról

Az integrált közösségi szolgáltató terek, ahogy ezt nevük is jelzi, többfunkciós terek. A (köz)művelődési intézmények, terek esetében a többfunkciósság nem újjelenség. A művelődés terei, ezek funkciói és építészeti megoldásai mindig is ideológiák, érdekek, igények és lehetőségek összeütközésében alakultak-alakulnak ki. Bár átfogó történeti leírásra nem vállalkozhatunk arról, hogy az egyes korszakokban mikor, milyen megoldások voltak jellemzőek, megpróbáljuk kiragadni az intézménytípus múltjából az általunk relevánsnak ítélt mozzanatok. Jelentőségük miatt két kezdeményezést, az ún. többfunkciójú, komplex nevelési-művelődési intézmény modelljét és a nyitott ház kísérletet emelnénk ki.

A hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején építészek, valamint a közművelődés, illetve az oktatás intézményrendszerét megreformálni kívánó szakemberek kezdeményezéseit Vészi János gyúrta össze a komplex nevelési-művelődési intézmény elméleti koncepciójává (Csoma 1980:5). Az elgondolás lényege egy olyan komplex oktatási-közművelődési intézmény volt, mely a különböző funkciókat integrálva tudja a település felnőtt, illetve gyerek lakosságának oktatási-kulturális-közösségi-sport igényeit kielégíteni. A komplex oktatási-nevelési intézmények végül nem a Vészi által

elképzelt szellemben, a helyi közösség fenntartásában és irányításában működő, az oktatást és a közművelődést egyenrangú funkcióként gyakorló intézményként valósultak meg (Lipp 1999:2), de az oktatás, a közművelődés és a sport integrációját célzó törekvések tovább élnek az ÁMK-k és a szabadidőközpontok működésében. Az ÁMK-knál, illetve általánosabban véve mindegyik többfunkciós intézménynél-szinténél megjelenik az a kérdés, hogy az egyes funkciók közös szervezeti keretbe összefogása valamelyik funkció rovására valósul-e meg, vagy együttműködésükből minőségileg más, jobb eredmény jön-e létre, mintha külön jelennének meg. Az ÁMK-k esetében Lipp Márta elemzései a nevelési funkció túlsúlyát jelezték a többi rovására (Lipp 2001:62).

A másik törekvés a Népművelési Intézet vezetésével s az akkori Országos Közművelődési Tanács támogatásával indult nyitott ház kísérlet volt:

"A művelődési otthonokban 'elszántan művelődni akarók' mellett az intézmények által az ezaddig elérhetetlen helybéliek aktivizálását, a szokványos kulturális programok mellett a hétköznapi, az éppen adott élethelyzeteket segítő kulturális szolgáltatásokat, az egyéni informálódás lehetőségét, az emberek közötti ismeretséget szerettük volna megteremteni először előtér-kísérletként, majd >nyitott házként< emlegetett kezdeményezésünkkel." (Varga 2003:114)⁷

A kezdeményezés lényege az volt, hogy a korábban felülről irányított egyvágányú, kötött és terjesztő szemléletű formák helyett a spontán, szabad és választási lehetőségeket nyújtó formák érvényesüljenek (Varga 2003:114). A nyitott ház működésének központja egy mindenki számára nyitott közösségi tér, mely tulajdonképpen egy aula, előtér: itt található meg a közönségszolgálati és a vendéglátó egység, s közvetlenül kapcsolódnak hozzá a speciális funkciójú terek. A központi közösségi tér mint intenzív tér variálható berendezésével, válaszfalaival elvileg végtelen számú tevékenységnek tud helyet adni. Bár a kezdeményezés nyomai több művelődési ház tevékenységszerkezetében fellelhetők, nem alakította át alapvetően a közművelődési intézmények működését, kínálatát. Folytatódott viszont a faluházak építésében: Varga Tamás és Beke Pál vezetésével, a közösségi tervezés módszereivel dolgozva, számos helyi igényeken alapuló, a befogadó közönség helyett az aktív közösséget központba helyező faluház jöhetett létre (Péterfi 2003:160). Beke Pálék új, a befogadó közönség helyett az alkotó közösséget középpontba helyező intézményeket szerettek volna megvalósítani Magyarországon. Nyilvánvalóvá volt számukra, hogy olyan funkciókat is kell ezekbe telepíteni (főleg a kisebb falvakban), amelyekkel az egyéb hiányokat is pótolják: *"Ekként lett a művelődésre szánt terek mellett bennük bolt, kávézó, posta, panzió, öregek napközije, tornaterem, valóban a falu háza tehát ... Sikerünkben az időközben társunkká vált Makovecz Imrének, majd tanítványainak óriási szerepe volt."*⁸

1.2. Az Integrált közösségi szolgáltató terek létrejöttéről

⁷ Forrás: Beke Pál önéletrajza http://www.bekepal.hu/bekepal.hu/Reszletes_Oneletrajz.html

⁸ Forrás: Beke Pál önéletrajza <http://www.bekepal.hu/Bemutakozas.htm>

Az előző fejezetben leírtak szerint, többfunkciós közösségi és szolgáltató terek – számos néven – már jóval az IKSZT-k megjelenése előtt működtek Magyarországon. Van olyan település, ahol közösségi házként vagy faluházként ismerik ezeket a helyeket, van, ahol a korábbi művelődési ház vagy a könyvtár, esetleg a teleház vagy az eMagyarország pont működik több funkciót is magába foglaló szervezetként. Az integrált közösségi és szolgáltató tér elnevezés nem egy intézményformát, hanem egy szemléletet, egy modellt jelöl. A szemlélet, a modell lényege az, hogy az integrált közösségi és szolgáltató tér egyszerre

- olyan épület, amelyek térszerkezetével, eszközeivel keretet biztosít minden ágazat, szakterület számára, hogy közszolgáltatásait hozzáférhetővé tegye a vidéki településeken és térségekben;
- szolgáltatásszervezési modell, amely hozzájárul az egyes (köz)szolgáltatások fenntarthatóságához, szakmai és finanszírozási szinergiájuk megteremtéséhez, és
- mindemellett közösségi tér is, tehát befogadja a helyi közösségi indíttatású, illetve közösségi célú kezdeményezéseket, folyamatokat, az ott dolgozó szakember pedig támogatja, bátorítja azokat (Beke-Ditzendy 2008:13).

Elismerve az e modellt megvalósító kezdeményezések eredményeit és felismerve azt, hogy a közszolgáltatásokat kizárólag ágazatközi együttműködések útján lehet hozzáférhetővé tenni a vidéki térségekben, kormányzati program indult az integrált közösségi és szolgáltató terek modelljének elterjesztése érdekében. Az IKSZT-k kialakítását célzó kormányzati program (az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program III. tengelyén belül az „5.3.3.2.1. A vidéki gazdaság és a lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások” intézkedés) távlati célja olyan hálózat létrehozása volt, amely komplex szemlélettel, magas színvonalon, költséghatékony és fenntartható módon biztosítja a közszolgáltatások legszélesebb körének hozzáférhetőségét a vidéki településeken és tanyás térségekben. Az IKSZT program magába foglalta a megfelelő infrastruktúra kialakítását (többnyire kihasználatlan épületek felújítása és műszaki korszerűsítése révén), illetve az első három évben degresszív módon biztosított működési támogatással annak fenntartását is segíti.

A pályázók köre kiterjedt mindazon 5000 lakos vagy 100 fő/km² népsűrűség alatti nem városi rangú településeken működő települési önkormányzatokra, települési kisebbségi önkormányzatokra, a településen székhellyel/telephellyel rendelkező non-profit szervezetekre és egyházi jogi személyekre, illetve többcélú kistérségi társulásokra és önkormányzati társulásokra, melyeknek a fejlesztéssel érintett település a tagja. Pályázatot nyújthattak be továbbá a nagyobb településeken, vagy városokban működő szervezetek is, amennyiben a fejlesztést külterületen valósítják meg, s ott a település lakosságának több mint 2%-a él. Az IKSZT címet elnyert szervezetek jogosultságot nyertek az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) az integrált közösségi és szolgáltató tér kialakítására a 112/2009. (VIII. 29.) FVM beruházási jogcím rendelet keretében kérelmet benyújtani az IKSZT infrastrukturális feltételeinek kialakítása, valamint működtetésének támogatása érdekében, összesen 200 000

eurónak megfelelő forintösszegig. A 2009. évi címpályázat⁹ (a továbbiakban IKSZT rendelet) az IKSZT-ket működtető szervezetek számára kötelező és opcionális feladatokat határozott meg.

A kötelező, azaz minden IKSZT-ben biztosítandó szolgáltatások:

- helyszín és feltételek biztosítása a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (MNVH) tájékoztatási pont működtetéséhez;
- ifjúsági közösségi programok szervezése, ifjúságfejlesztési folyamatok generálása és a folyamatok nyomon követése, ifjúsági információs pont működtetése, fiatalok közösségi szerveződésének és részvételének támogatása, ifjúsági információs pult működtetése;
- közművelődési programok szervezése;
- a lakosság és a vállalkozások információhoz való hozzájutásának elősegítése;
- nyilvános könyvtár működtetése vagy mozgókönyvtári ellátás biztosítása vagy – ha a településen az IKSZT-től eltérő helyszínen fentiek bármelyike elérhető – olvasósarok működtetése;
- közösségi internethozzáférés biztosítása az önállóan, teleházban vagy könyvtárban működő e-Magyarország ponton (közösségi információs hozzáférési pont).

Az IKSZT címpályázat során a pályázó szervezetek az alábbi opcionális szolgáltatások közül választhattak, igazodva a helyi igényeikhez:

- közösségfejlesztési folyamatok generálása, folyamatkövetése;
- helyszín biztosítása civil szervezetek számára;
- az iskolai felzárkózást segítő, a középiskolai tanulmányokra felkészítő, tanítási időn túli tankör megvalósítása 6-18 éves gyermekek és fiatalok számára;
- a gyermekek (különösen a 0-5 évesek) foglalkoztatását, óvodai felkészítését célzó nappali, délelőtti szabadidős, fejlesztő programok megvalósítása;
- egészségfejlesztési programok megvalósítása;
- üzlethelyiség(ek) kialakítása a helyi vállalkozók támogatása érdekében;
- postai szolgáltatás nyújtása;
- elektronikus közigazgatási végpont szolgáltatások biztosítása (Közháló végpont);
- Nemzeti Foglalkoztatási Szolgáltatások (ÁFSZ) információs pont kialakítása.

Amennyiben az adott szervezet a címpályázata során az opcionális szolgáltatások valamelyikét elvállalta, úgy annak működtetése számára kötelezővé vált.

A címpályázatra a 2008-as év során a közel 3000 jogosult településről összesen 1003 pályázat érkezett be; a címpályázat értékelése alapján 972 szervezet lett címbirtokos. A címbirtokosok közül 635 részesült támogatásban közel 27 milliárd forint forrás felhasználásával. 2015 első felében már 484 IKSZT működött szerte az országban¹⁰.

⁹ 112/2009. (VIII. 29.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó, a vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások körében az integrált közösségi és szolgáltató tér kialakítására és működtetésére igénybe vehető támogatások részletes feltételeiről

¹⁰ <http://www.ikszt.hu/adatpublikaciok/mukodo-ikszt-k.html>

2. Az IKSZT-k működése kutatási eredmények alapján

A Nemzeti Művelődési Intézet 2013-2014-ben a TÁMOP-3.2.3/B-12/1 „Építő közösségek” – B) A korszerű többfunkciós (multifunkcionális) közművelődési fejlesztéseket szolgáló közösségi programok, együttműködések, új tanulási formák kialakulásának elősegítése című pályázat keretében mérte fel az IKSZT-k és AGORA-k, AGORA Pólusok működését, problémáinak, fejlesztési és képzési igényeit, majd fejlesztett ki ezek alapján partnereivel kísérleti szolgáltatásfejlesztési modelleket. A kutatás során két hullámban összesen 16 interjú és 307 kérdőív készült IKSZT vezetőikkel. Az IKSZT-k látogatóinak véleményét 9.700 önkitöltős kérdőívvel, a települések lakosságát 7.580 db, kérdező által felvett kérdőívvel mértük fel. A fejezetben e kutatás IKSZT-kre vonatkozó eredményeit foglaljuk össze (Dudás 2015:6)

A kutatás eredményei alapján egy IKSZT-t évente átlagosan mintegy 4,5 ezer fő keres fel. A látogatószám nagyságát erősen befolyásolja a település nagysága és az IKSZT-ben dolgozók száma: minél nagyobb egy település, illetve minél többen dolgoznak az IKSZT-ben, annál nagyobb a látogatók száma. A foglalkoztatottak számán belül különösen a teljes munkaidősek számával volt erős az összefüggés.

Az IKSZT rendeletben kötelezően előírt tevékenységekkel (közművelődési programok, ifjúsági programok, információs szolgáltatások szervezése, internethozzáférés biztosítása) gyakorlatilag minden szervezet foglalkozott. A legkevésbé népszerű tevékenység a tanoda/tankör működtetése, a közösségi konfliktusok kezelése, illetve a mélyszegénységben élők integrációja volt. Az IKSZT-k egy része nem reagál az általa felismert települési problémákra: több helyen előfordult, hogy a településen súlyos problémának tartották a szegénységet, illetve a széthúzást, konfliktusokat, mégsem szerveznek ilyen jellegű programokat. Egy korábbi, közművelődési szakemberek körében végzett vizsgálat szintén azt mutatta, hogy nem szívesen foglalkoznak a problémával, nem tartják kompetenciájukba tartozónak (Furulyás 2007:12).

Általában véve a kisebb településeken működő IKSZT-k kevesebbféle tevékenységgel foglalkoztak, főleg a civilekkel, közélettel kapcsolatos funkciók, illetve az egészségfejlesztési programok fordultak elő ritkábban náluk. Szintén az átlagosnál kevesebbféle tevékenységet vállaltak ott, ahol kisebb létszámú személyzet dolgozott.

Az alábbi feladatok közül melyekkel foglalkozik jelenleg az IKSZT?

	%
Közművelődési programok, közösségi események	100
Információs szolgáltatások a lakosság részére	100
Közösségi internethozzáférés biztosítása	100
Ifjúsági közösségi programok szervezése	99
A civil szervezetek működéséhez szükséges terek kialakítása	97
Információs szolgáltatások a vállalkozások részére	96
Internet és számítógép használat	91
Egészségfejlesztési programok, szűrővizsgálatok	91
Könyvtári és információs szolgáltatásokkal kapcsolatos programok	91
Olvasásfejlesztés, olvasásnépszerűsítés	88
Helyi nyilvánosság szervezése	70
Programok, közösségi munka 60 év felettiekkel	61
Közösségfejlesztés	60
Értéktörzés, hagyományos és kortárs helytörténeti gyűjtések	59
Önkéntesek szervezése, önkéntes koordináció	50
Felnőttkori tanulás, felnőttképzés támogatása	49
0-5 éves gyermekeknek szóló szabadidős	46
Tanórán kívüli, tankör működtetése	24
Közösségi konfliktusok kezelése	20
Közösségi munka a mélyszegénységben élők integrációjáért	19

Az IKSZT rendeletnek megfelelően szinte minden IKSZT működtetett MNVH (Magyar Nemzeti Vidékfejlesztési Hálózat) tájékoztatási pontot (96%). Magas volt az ifjúsági (87%), illetve munkaerő-piaci információs pontot (74%) üzemeltetők aránya is. Közigazgatási háló végpontot az IKSZT-k 70%-a működtet, posta viszont csak igen kevés helyen fordult elő (5%).

A könyvtári funkciót igen különböző módokon látják el az IKSZT-k. Felük csatlakozott a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszerhez (KSZR), nyilvános könyvtárat 18%-uk működtet, mozgókönyvtári szolgáltatást 3% vesz igénybe. Jelentős azoknak a településeknek az aránya, ahol az IKSZT nem könyvtárat, csak olvasósarkot működtet (24%). Csupán 3% azoknak az IKSZT-knek az aránya, ahol egyáltalán nem látják el ezt a funkciót.

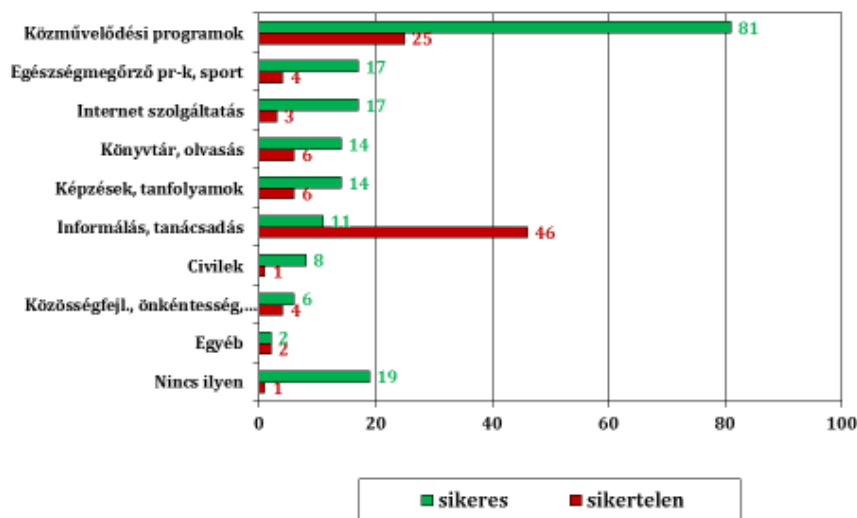
Az IKSZT-k jelentős része részt vesz a helytörténeti információk gyűjtésében (53%), a helyi értéktárak kidolgozásában, összegyűjtésében (44%), illetve bemutatásában (41%). Helyismereti adatbázis szisztematikus építése kisebb arányban jellemző (28%).

Az IKSZT-k többsége (76%) részt vesz valamilyen gazdaságfejlesztő tevékenységekben; a részvétel magasabb arányú a nagyobb településen működő IKSZT-k esetében.

Ezen belül vállalkozásfejlesztéssel az IKSZT-k 52%-a, piac szervezésével, ahhoz helyszín biztosításával 51%-a foglalkozott, a helyi termékek árusítása vagy bemutatása viszont kevésbé elterjedt (9-12%).

Összességében véve jóval több IKSZT említett különösen sikeres programot, szolgáltatást, mint különösen sikertelen (99% ill. 81%). A népesebb településeken több sikertelen programot említettek, mint a kisebbeken: előbbi településeken valószínűleg nagyobb a konkurencia és magasabbak az elvárások. A különösen sikeres programok között az IKSZT-k vezetői a leggyakrabban a közművelődési programokat említették (81%), azon belül is elsősorban az ifjúsági (32%) és a gyerekprogramokat (24%). A legsikertelenebb programok közt is a közművelődési programokat említették a legnagyobb arányban (25%), de e téren összességében így is pozitív a kép. Az, hogy a közművelődési programokat a sikeres és a sikertelen programok között is említették, nem jelent ellentmondást: ez a kategória igen sok különféle programot foglal magába, melyek közül egyesek vonzónak bizonyultak a látogatók részére, mások pedig nem. A közművelődési programokon belül a legtöbb problémát az ifjúsági programokkal kapcsolatban említették (14%). Az informálás, tanácsadás tevékenység esetében negatív a mérleg: jóval többen mondták ezt sikertelennek, mind sikeresnek (46% ill. 11%). A legtöbben a vállalkozások részére nyújtott információs szolgáltatást, tanácsadást ítélték sikertelennek, mind az érdeklődés hiánya, a konkurens szolgáltatók, mind az IKSZT részéről jelentkező tudáshiány miatt (21%). Jelentős számban ítélték sikertelennek a többi tanácsadást (MNVH, Állami Foglalkoztatási Szolgálat, lakossági) is, egyedül a falugazdász fogadóóra, a gazdálkodással kapcsolatos információk esetében volt inkább pozitív a visszajelzés, azokról a településekről, ahol valóban van ilyen tevékenység, tehát szükség van a szolgáltatásra is.

Sikeres/sikertelen programok, szolgáltatások az IKSZT vezetők szerint (%)

A lakossági megkérdezés eredményei alapján az IKSZT-s településeken élő 18 éven felüli lakosok 91%-a hallott már az IKSZT-ről. Az IKSZT-t nem ismerők között az átlagosnál jóval nagyobb volt az általában tájékozatlanabb csoportokba tartozók, mint a rokkantnyugdíjasok, a nagyon idősek és a képzetlenek aránya.

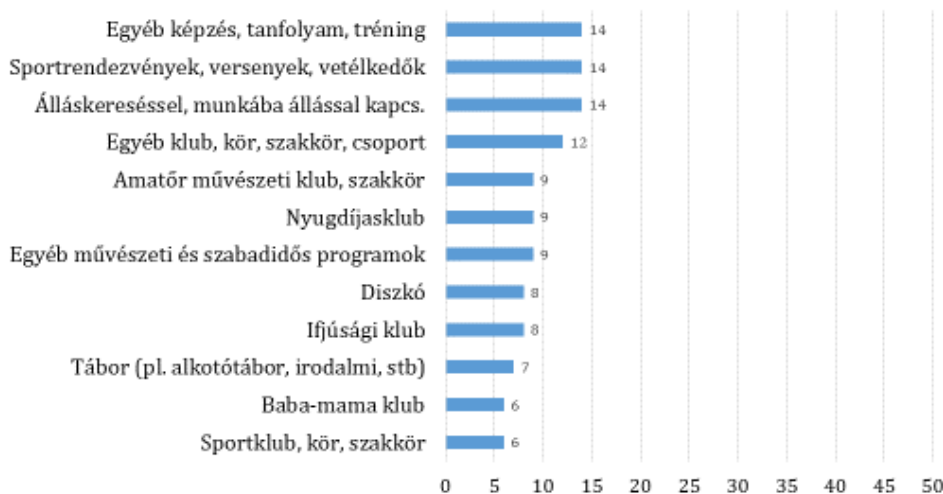
A 18 éven felüli lakosok 85%-a járt már az IKSZT-ben. Az ismertséghez hasonlóan, a látogatottság szintén alacsonyabb az inkább otthonülő, mint az idősek, illetve a rokkantnyugdíjasok, munkanélküliek, egyéb inaktívak körében. Akik jártak már az IKSZT-ben, azok 10%-a jár oda naponta, legalább hetente 44%, legalább havonta pedig 68%. A látogatási gyakoriság a nők, a 45 éven aluliak, a legalább érettségizettek körében magasabb az átlagosnál. Szintén gyakrabban keresik fel az IKSZT-t a tanulók, GYES-en, GYED-en lévők, munkanélküliek. A vállalkozók az átlagosnál ritkább, míg a művészeti tevékenységek folytatók, illetve a civil szervezetek tagjai gyakoribb látogatóknak számítanak.

A leglátogatottabb programtípusok közé a fesztiválok, nagyrendezvények voltak (34%), utánuk a kiállítások, bálók, egészséggel kapcsolatos rendezvények, gyerekprogramok, gazdálkodással vagy vidékfejlesztéssel kapcsolatos tanácsadás következtek (27-29%). A legkisebb látogatottsága az egyes rétegprogramoknak, mint az egyes klubok (baba-mama, ifjúsági, nyugdíjas, művészeti, sport), diszkó és tábor (10% alatt) volt.

Milyen programokon vett részt már az IKSZT-ben? (%) I. (2 lakossági hullám átlaga)

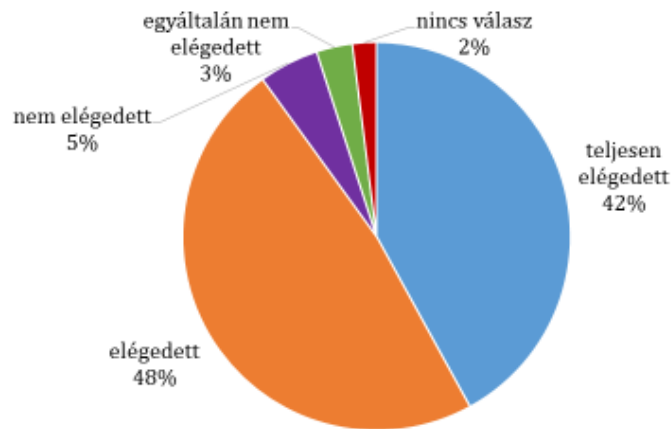
Milyen programokon vett részt már az IKSZT-ben? (%) II. (2 lakossági hullám átlaga)

A látogatók 42%-a volt teljesen elégedett az intézmény programjaival, szolgáltatásaival, 48%-a pedig elégedett. A nem elégedettek aránya 5%, az egyáltalán nem elégedetteké 3% volt. Az elégedetlenség a legtöbb esetben a nem megfelelő programkínálatra (67%), illetve a beleszólás hiányára volt visszavezethető (34%). A többi előre megadott válaszelemet, a túl kicsi épületet, a nem megfelelő nyitva tartást, valamint a nem megfelelő internet-, illetve irodai szolgáltatást csak kevesen említették.

Elégedettség (%)

Bázis: akik már jártak az IKSZT-ben

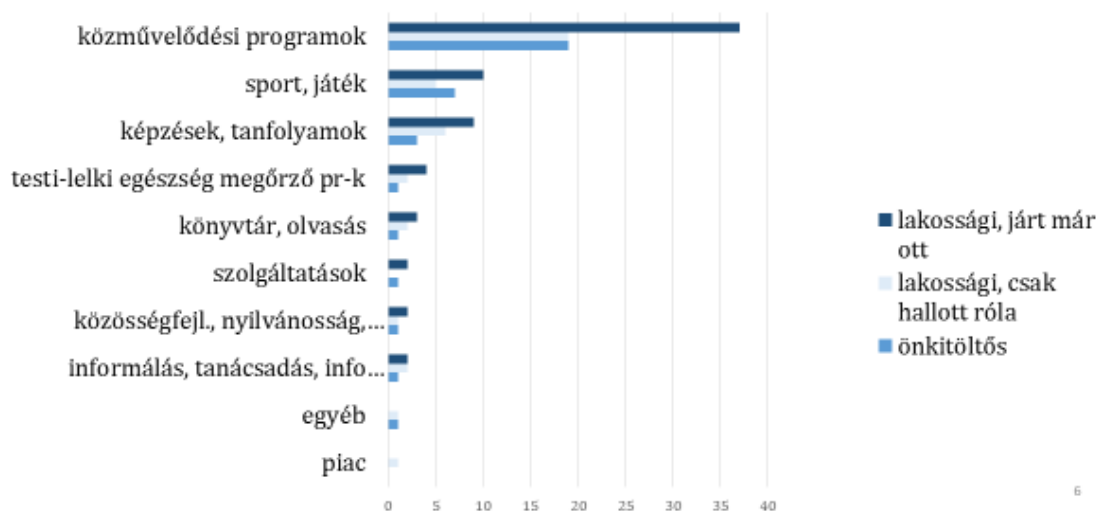

9

Új programokkal kapcsolatos igényt a kérdőívek 52%-ánál jeleztek. A legtöbben új közművelődési programokat szerettek volna (36%), de a kategórián belül nagyon szóródtak a válaszok. Még a különböző sportprogramok, sportolási lehetőségek (9%), a képzések-tanfolyamok (8%), a testi-lelki egészségfejlesztő programok (4%) fordultak elő említésre méltó arányban.

Milyen új programokat, szolgáltatásokat szeretne? (%)

(I. hullám önkitöltős, lakossági)

6

Egyes előre megadott állításokat osztályozva, az IKSZT-k látogatói az intézmény küllemére, gondozottságára, valamint a dolgozók kedvességére adták a legjobb osztályzatot (ötös skálán 4,6), utána következett a dolgozók szakértelme (4,4 pont). Szintén kedvező volt az IKSZT-k megítélése abból a szempontból, hogy jó érzés bejönni (4,3), jól felszerelt (4,2), színvonalasak a programok (4,1), és jók a gyerekprogramok (4,1). A vélemények elég kedvezőek abból a szempontból is, hogy összetartó közösség alakult ki az intézményben (4,0), az intézmény a település központja lett (3,9), sok program van (3,9), illetve mindenki/egyes célcsoportok megtalálják a nekik való programokat (3,8-3,9). A legkedvezőtlenebb az IKSZT-k megítélése abból a szempontból, hogy itt mindig történne valami érdekes (3,5), illetve előfordul, hogy bejönnék konkrét program nélkül is (2,8). Az IKSZT vezetők véleménye általában kissé kedvezőbb volt, mint a látogatóké (0,3 ponttal). A legnagyobb eltérést a spontán bejövétel szempontjából kaptuk: a vezetők szerint ez jellemző (4,1 pont), míg a látogatók szerint kevésbé (2,8).

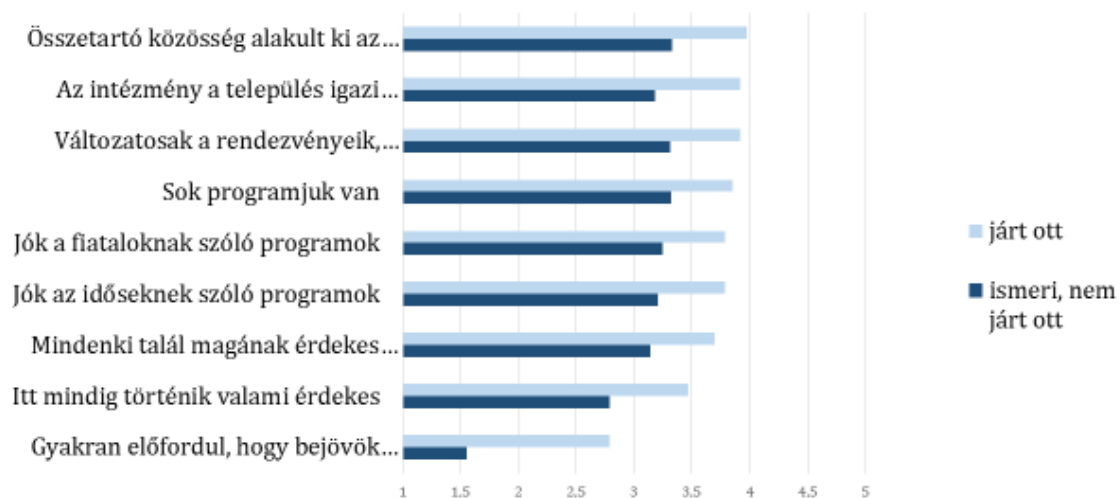
Az IKSZT-k megítélése I.

Átlagok (1 = egyáltalán nem ért egyet, 5 = teljes mértékben egyetért)
(2 lakossági hullám átlaga)

Az IKSZT-k megítélése II.

Átlagok (1 = egyáltalán nem ért egyet, 5 = teljes mértékben egyetért)
(2 lakossági hullám átlaga)

3. Összefoglalás

A (köz)művelődési intézmények, terek esetében a többfunkciósság nem új jelenség. Időben az IKSZT-khez az ún. többfunkciójú, komplex nevelési-művelődési intézmény modellje és a nyitott ház kísérlet állt legközelebb, így írásunkban ezeket mutattuk be. Előbbi lényege egy olyan intézmény volt, mely a különböző funkciókat integrálva tudja a település felnőtt, illetve gyerek lakosságának oktatási-kulturális-közösségi-sport igényeit kielégíteni. A komplex nevelési-művelődési intézmények inkább a modell alapelveit - a funkciók integrálása, közösségi irányítás - rokoníthatók az IKSZT-kel, mint tényleges megvalósulásukat tekintve. A nyitott ház kezdeményezéséből a spontán, szabad és választási lehetőségeket nyújtó formák támogatását és az ezeknek fizikailag teret adó előteret vették át elsősorban.

E kezdeményezések tapasztalatait figyelembe véve alakult ki az integrált közösségi és szolgáltató tereket létrehozó pályázati konstrukció. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programban megvalósuló pályázat olyan tereket hozott létre, melyek keretet biztosítanak minden ágazat, szakterület számára, hogy közszolgáltatásaikat hozzáférhetővé tegyék a vidéki településeken és térségekben, hozzájárulva az egyes (köz)szolgáltatások fenntarthatóságához, szinergiájuk megteremtéséhez, és befogadja a helyi közösségi indíttatású, illetve közösségi célú kezdeményezéseket, folyamatokat.

A címpályázatra a 2008-as év során a közel 3000 jogosult településről összesen 1003 db pályázat érkezett be; közülük 635 db IKSZT címbirtokos részesült támogatásban közel 27 milliárd forint forrás felhasználásával, ezek közül 2015 első felében már 484 működött.

A Nemzeti Művelődési Intézet 2013-2014-ben egy TÁMOP pályázat keretében mérte fel az IKSZT-k és AGORA-k, AGORA Pólusok működését, problémáit fejlesztési és képzési

igényeit. A kutatás eredményei alapján egy IKSZT-t évente átlagosan mintegy 4,5 ezer fő keres fel. A látogatószám nagyságát természetesen erősen befolyásolja a település nagysága és az IKSZT-ben dolgozók száma: minél nagyobb egy település, illetve minél többen dolgoznak az IKSZT-ben, annál nagyobb a látogatók száma.

Az IKSZT rendeletben kötelezően előírt tevékenységekkel gyakorlatilag minden szervezet foglalkozott. A legkevésbé népszerű tevékenység a tanoda/tankör működtetése, a közösségi konfliktusok kezelése, illetve a mélyszegénységben élők integrációja volt. Más vizsgálatok alapján ismert tény, hogy a művelődési házak a településen súlyos gondot okozó szociális és társadalmi problémák esetében nem tartják magukat kompetensnek, illetve nem szívesen foglalkoznának ezekkel; hasonló tendenciákat tapasztaltunk kutatásunkban több IKSZT-nél is. Általában véve a kisebb településeken működő IKSZT-k kevesebbféle tevékenységgel foglalkoztak, főleg a civilekkel, közélettel kapcsolatos funkciók, illetve az egészségfejlesztési programok fordultak elő ritkábban náluk. Szintén az átlagosnál kevesebbféle tevékenységet vállaltak ott, ahol kisebb létszámú személyzet dolgozott.

Összességében véve az IKSZT vezetők nagy többsége kedvezően ítélte meg szervezete tevékenységét. A különösen sikeres programok között a leggyakrabban a közművelődési programokat említették (81%), azon belül is elsősorban az ifjúsági (32%) és a gyerekprogramokat (24%). Sikeres ifjúsági programot azonban nehéz szervezni, ezt jelzi az, hogy az IKSZT vezetők hetede (14%) jelzett ilyen típusba tartozó sikertelen programot. Az informálás, tanácsadás tevékenység esetében egyértelműen negatív a mérleg: jóval többen mondták ezt sikertelennek, mind sikeresnek (46% ill. 11%). A legtöbben a vállalkozások részére nyújtott információs szolgáltatást, tanácsadást ítélték sikertelennek, mind az érdeklődés hiánya, a konkurens szolgáltatók, mind az IKSZT részéről jelentkező tudáshiány miatt (21%). Jelentős számban ítélték sikertelennek a többi tanácsadást (MNVH, Állami Foglalkoztatási Szolgálat, lakossági) is, egyedül a falugazdász fogadóóra, a gazdálkodással kapcsolatos információk esetében volt inkább pozitív a visszajelzés, azokról a településekről, ahol valóban van ilyen tevékenység, tehát szükség van a szolgáltatásra is.

A látogatók 42%-a volt teljesen elégedett az intézmény programjaival, szolgáltatásaival, 48%-a pedig elégedett. A nem elégedettek aránya 5%, az egyáltalán nem elégedetteké 3% volt. Az elégedetlenség oka döntően a nem megfelelő programkínálat (67%) és a beleszólás hiánya volt (34%). Új programokkal kapcsolatos igényt a kérdőívek 52%-ánál jeleztek. A legtöbben új közművelődési programokat szerettek volna (36%), de a kategórián belül nagyon szóródtak a válaszok. Még a különböző sportprogramok, sportolási lehetőségek (9%), a képzések-tanfolyamok (8%), a testi-lelki egészségfejlesztő programok (4%) fordultak elő említésre méltó arányban.

Összességében véve, elmondhatjuk, hogy mind a szakma, mind a lakosság véleménye az IKSZT-kről. A kapott változtatási javaslatok azonban igen szerteágazóak, nem rajzolódik ki belőlük egy egységes változtatási irány. A szükséges változtatásokat – az IKSZT-eket létrehozó koncepció logikájának megfelelően – az egyes IKSZT-knek kell helyben kidolgozniuk, közönségük és közösségeik bevonásával.

Felhasznált irodalom

- 105/1968 (M. K. 1.) MM számú utasítás a művelődési otthon jellegű intézmények továbbfejlesztéséről.
- 112/2009. (VIII. 29.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó, a vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások körében az integrált közösségi és szolgáltató tér kialakítására és működtetésére igénybe vehető támogatások részletes feltételeiről
- Beke, Márton – Ditzendy, Károly Arisztid (szerk.) (2008): Integrált közösségi és szolgáltató terek. Módszertani kézikönyv. HROD, Budapest, 13-27 p.
- Beke Pál: Részletes önéletrajz
http://www.bekepal.hu/bekepal.hu/Reszletes_Oneletrajz.html
- Csoma, Gyula (1980): Előszó. In Vészi János: Alfa születik, Tankönyvkiadó Vállalat Budapest, 5-10 p.
- Dudás, Katalin (2015): Többcélú közösségi terek működése. A TÁMOP 3.2.3/b-12/1 C komponens „Építő közösségek” – A korszerű többfunkciós (multifunkcionális) közművelődési fejlesztéseket szolgáló közösségi programok, együttműködések, új tanulási formák kialakulásának elősegítése projekt keretében végrehajtott kutatások főbb eredményei (kézirat), 1-49 p.
- G. Furulyás, Katalin (2007): Egyedül a „kis”világban. Népművelői vélekedések új feladatokról, lehetőségekről, fejlesztésekről, önállóságról. Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus, Budapest, 12-13 p.
- Lipp, Márta (1999): Elemzés a közművelődési feladatokat is ellátó összevont önkormányzati intézményekről. In SZÍN 1999/4., 2-4 p.
- Lipp, Márta (2001): Az Általános Művelődési Központ. In: Lipp, Márta: Közművelődési jelenségek és jelentések. A kultúra, mint tudomány és segítő gyakorlat, Novák József Alapítvány és Magyar Művelődési Intézet, 46-61 p.
- Péterfi, Ferenc (2003): Faluház építők találkozója. In: Beke, Pál – Deme, Tamás (szerk.): A szabadművelődéstől a közösségi művelődésig. Tanulmánygyűjtemény. Széphalom Könyvműhely Budapest, 160-163 p.
- Varga A., Tamás (2003): A művelődési ház funkcionális rendszere. In: Beke, Pál – Deme, Tamás (szerk.): A szabadművelődéstől a közösségi művelődésig. Tanulmánygyűjtemény. Széphalom Könyvműhely Budapest, 114-124 p.

G. Furulyás Katalin:

A művelődési ház a lakossági vélekedések tükrében

Absztrakt: A tanulmány a művelődési házak mai társadalmi funkcióit keresi a lakossági vélekedések tükrében. Bemutatja a művelődési házak szerepének egyes történeti aspektusait, felvázolja a főbb, meghatározó szakmai irányzatokat, amelyek a művelődési házakat mint intézményeket körülvelték. A cikk kitér a válaszadók intézmény használatával kapcsolatos szokásainak feltárására, az elképzelések szerinti alapfunkciók leírására, illetve arra milyen célból, milyen gyakran voltak, vagy nem voltak a kérdezettek a művelődési házakban.

Abstract: The study is aiming to find the present social functions of the cultural centres in the lights of the opinions of the relevant communities. It demonstrates certain historical aspects of the role of such cultural centres, outlines the main, determinant professional trends which surrounded these cultural centres as institutions. The article touched the revealing of the customs of the responders relating to the usage of the institution, the description of the basic functions according to the expectations and how often the responders were being or not being in these cultural centres.

1. Bevezetés

A társadalom fejlődésével (formalizált, félformalizált, nemformalizált működésű) intézményrendszerek jöttek létre, amelyek ezek után tovább differenciálódtak. Külön intézményrendszere lett a társas-közösségi érintkezésnek (kaszinók, klubok, jótékonyági körök, egyletek stb.), a magas kultúra fogyasztásának, művelésének, megőrzésének (színházak, múzeumok, gyűjtemények stb.), a kulturális javak, műveltség elemek átadásának (dalárdák, olvasóköri, művelődési társaságok stb.). A fenti folyamatot történeti és nemzetközi összehasonlításban részletesen kifejtve rendszerezi Kovalcsik József a Kultúra csarnokai című háromkötetes munkája (Kovalcsik 1987).

Szűkebb témánkhoz közelítve a művelődési házak (közművelődési intézmények, közösségi színterek számtalan elnevezésre hallgató féleségeire gondolunk: faluház, kultúrház, művelődési ház, IKSZT, Agora) elődjei után kutakodva, sok formát találhatunk, amelyek részben vagy egészen ugyanazt a funkciót szolgálták, mint a mai művelődési ház intézményi forma, vagy amit ebbe a fogalomba sűrítve feltételezünk. (Itt most az intézményi formán nem jogi, gazdálkodási kategóriára gondolva, hanem szélesebb értelemben, szociológiai kategóriaként használva.)

A mai művelődési házaink, (amelyeket a köznyelv természetesen sem a jogi kategóriákkal nem foglalkozva, sem az elméleti leírásokat nem ismerve kultúrnak,

műv háznak, vagy más helyileg értelmezhető megnevezéssel illet), őseinek tekinthetjük akár a kultúrpalotákat, akár a népotthonokat, kultúrházakat, akár a művelődési otthoni hálózatot (klubkönyvtár, művelődési ház, művelődési központ) (Kovalcsik 1987: II. 231, Blahó 1977:249).

Mi a közös ezekben, illetve miért tekinthetjük a mai művelődési házak elődjeinek ezeket a formákat? Először is ezen formák mindegyike művelődési, kultúra teremtői, befogadói, szociális-felzárkóztató, közösségi funkciókat foglal magában. Ezentúl erős a lokális jelleg. Még az esetben is, ha térségi központról, kultúrpalotáról, művelődési központról vagy Agorákról beszélünk. A nagyobb városokban, kulturális centrumokban működő intézményekben értelemszerűen jelentősebb a reprezentatív funkció, a magas kultúra különféle megjelenési formái. A kisebb településeken, speciális lakókörnyezetben (lakótelepek, munkás kolóniák) az integráló, identitásformáló, felzárkóztató, elérhetést biztosító funkciók hangsúlyosabbak.

Korszakonként eltérő az ideológiai funkció jelenlétének intenzitása, tartalma, mint ahogy szintén változik a nevelés, megnevelés, igényfelkeltés, terjesztés megítélése, az aktívvá tétel vagy a befogadás erősítése, erőtetése is.

A második világháború után, 1949-ben kezdődik a már nevében is művelődési otthoni rendszer kiépülése. A szakmai definíciója szerint: olyan intézmény, amely egy meghatározó vonzáskörzeten belül lakók aktív közösségi művelődését szervezi. A „fordulat éve” után keletkezett intézménytípus folytatta és tömegessé tette az egykori olvasóköroket, munkásotthonok, kultúraterjesztő munkáját, támogatva az amatőr művészeti tevékenységet (Beke 1977: 55).

1968-ra gyakorlatilag egy kiépült hálózat működik. 1960-ra 2800, 1968-ra 3348 művelődési otthon állt lakosság rendelkezésére (Tóthpál 1977: 59). A hatvanas évek végére szinte teljes körűnek mondható szabályozás épül ki a művelődési otthonok működtetésére. Minisztériumi utasítás típusba sorolta őket, elsősorban formai jegyek alapján. A 105/1968-as „besorolási utasítás” szolgáltatási és infrastrukturális jellegű minimumokat írt elő. A besorolás logikája követi a települési lejtőt, lélekszám alapján. Az 1500 fő alatti településeken a klubkönyvtári forma, 1500-5000 főig a művelődési ház forma javasolt, a legnagyobb, háromezer fő feletti kategóriában pedig a művelődési központ. A művelődési ház tehát egy középkategóriás konstrukció. A magyar település szerkezetet figyelembe véve, ebbe a kategóriába sorolható a települések közel negyven százaléka (jelenlegi állapot szerint). A besorolási utasítás logikája szerint ezek az intézménytípus kategóriák bővülők, tehát a művelődési ház mindent tudott, amit a klubkönyvtár, továbbá a művelődési központ mindenben meghaladta a művelődési ház lehetőségeit. A művelődési házban klubszoba, szakkörök működését biztosító helyiségek, felszerelések; kis színpaddal rendelkező nagyterem, amely alkalmas filmvetítésre, kellett, hogy rendelkezésre álljon. Előírás volt, a lakónépesség alapján a nyitvatartási idő (heti 18-36 óra). Lehetőség szerint, legalább egy főállású alkalmazott tartozott a művelődési központhoz.

A művelődési otthoni tevékenységekre ez a rendelkezés ugyan nem volt kihatással, de számtalan tanácskozás, politikai, szakmai diskurzus indult el a tartalmi kérdéseket illetően. Népművelési konferenciák, művelődési otthoni igazgatók konferenciái

foglalkoztak a témával, közművelődési párthatározat született, 1976-ban pedig közművelődési törvényt fogadott el az országgyűlés (1976. évi V. törvény). Ezek inkább általános elveket fogalmaznak az alapvető célokként a tevékenységekkel kapcsolatban is. A törvény 22. §-a így határozza meg a feladatokat: „A közművelődést szolgáló valamennyi intézmény közös feladata, hogy felkeltse a művelődés iránti igényt, közreműködjék annak kielégítésében, a közművelődés eszközeit és alkalmait mindenki számára hozzáférhetővé tegye, és ezzel szolgálja a kultúra demokratizálását, a közösségi gondolkodás és életmód általánossá tételét.” 1976-ban, a törvény keletkezésének évében, a Népművelési Intézet Művelődési Otthon Osztályán egy vitaanyagot készítettek, amelyet a Művelődési Otthonok Országos Tanács javaslatként elfogadott, a vitaanyag a Kultúra és Közösség 1977. évi 1. számában teljes szöveganyagában elérhető. Önmagában az osztály megléte is felhívja a figyelmünket, hogy milyen jelentősége volt a közművelődés rendszerében az alapintézménynek, alapegységnek tekintett művelődési otthonnak. A kidolgozott vitaanyag, majd az elfogadott javaslat az időszak szakmai logikáját mutatja be. Hová helyezték a szakmai hangsúlyokat a hetvenes évek közepén a kollégák. Először is a művelődés tartalmánál az egyes ember és lakó, vagy munkaközösség problémáiból való kiindulást emelték ki, a valós felmerülő, megoldásra váró problémákra kívántak tehát reagálni, nem általánosságokból kiindulva akarták meghatározni a művelődés tartalmait. Nem elszigetelt ismeretek halmazát kívánták átadni, nem egymástól független rendezvények, programok sorozatát szervezni, hanem az ismeretek átkötése, kapcsolódása, művelődési folyamatok beindítása volt a cél. A kultúra terjesztése típusú feladatvállalásokon túl az aktív, alkotó folyamatok színhelye a művelődési otthon, tehát az intézmények kultúrateremtő helyszínek is, állapítja meg a munkaanyag. Társasági, közösségi életre nyújt és biztosít lehetőséget, egyúttal cél, hogy a közélet fórumává, a (szocialista) demokrácia helyi szervezője lehessen (Kultúra és Közösség, 1977:64).

A hetvenes évektől a nyolcvanas évek közepéig a művelődési otthoni hálózat működésébe számtalan újító kísérlet került, módszertani újítások. Folyamatossá válnak a hálózat munkáját vizsgáló kutatások, elemzések, a Népművelési Intézetből 1980-ban önállósodott a Művelődéskutató Intézet, amely a művelődési otthoni hálózat működését folyamatosan több szempontból vizsgálta, újabb módszertani újításoknak adva alapot (Földiák 1996:2).

A kulturális intézmények rendszerét és ezen belül a művelődési otthonok helyzetét elemezve a hetvenes évek végén Vitányi megállapítja, mindazon elvárások alapján, amelyek a társadalom felől érkeznek, érzékelhetőek, olyan intézmények kellenek, ahol társadalmi mozgástér, nyilvánosság, közösségi élet, és a demokratizmus keretei bővíthetnek. Olyan intézmények, amelyek a legszélesebb társadalmi közeg számára nyitottak, elérhetőek. A kultúra javainak elérhetősége, azok aktív létrehozása, az aktivitás fokozása, az önálló alkotás elérése szálak mellett megjelennek a rekreáció, a kreativitás kibontakoztatásának, a személyiségfejlesztésnek a motívumai is. Ezeknek az elvárásoknak a művelődési házak, illetve a „művelődési otthon-jellegű” intézmények tudnak, pontosabban tudnának eleget tenni. A művelődési házak praxisát vizsgálva azonban felhívják a figyelmet, hogy a kiváló kezdeményezések mellett (táncház mozgalom, nyitott ház mozgalom stb.) az igények alaktalansága van jelen, amihez a kínálati oldal meglehetősen tehetetlenül idomul (Vitányi 1979:5).

A nyolcvanas évek elején már a terepen is aktívan működnek azok a modell kísérletek, újítások, amelyeket progresszív elméleti munka előzött meg. A felelős, cselekvő közösségi ember, a jól működő, szerves közösségek formálása, alakítása vagy újralakítása volt a cél ezekben a folyamatokban, legyenek ezek a nyitott ház, az előtér-programként nevezett kísérletek, vagy a később induló klasszikus közösségfejlesztő akciók. Ezek kezdetben inkább a művelődési otthoni kínálatot kívánták közelíteni a valós igényekhez, minél inkább önállóságra szoktatva, tanítva az egyéneket, közösségeket. A tevékenységszerkezet javítása, az új szellemű folyamatok egyre inkább eszközszerűen, helyszínként, lehetőségként tekintettek a művelődési otthonokra, házakra. Olyan fizikai, szerencsés esetben szellemi környezetre alapozva, amely közeg alkalmas arra, hogy az egyének sohasem tudott vagy elfelejtett képességét megteremtsék, vagy felszínre hozzák, miszerint közösen felelősen gondolkodva lehet megfelelő, a közösség többsége számára elfogadható, jó döntéseket hozni, jó válaszokat találni a közösen feltárt, realizált problémákra. A művelődési otthoni tevékenység megújítása során nem volt lehetséges a falakon belül folytatni a tevékenységet, ki kellett lépni a településre, a folyamatot kiterjesztve a település egészére (Beke 2005:7).

A nyolcvanas évek elején, mintegy tíz évvel a gyülekezési jogokat legalizáló törvény születése előtt sokféle értetlenségbe, szakmai vitába, elutasításba ütközött ez a szemlélet (1989. évi III. törvény a gyülekezési jogról). Nem elhanyagolható, hogy ez a fajta közösség-társadalom fejlesztő tevékenység kezdeményezés a helyi hatalom, a politikai mező territóriumára tévedt, amit az változó toleranciával kezelt és kezel. A faluház elnevezés, mint a közösség helye, a közösség tere fogalmazódott meg ezekben a folyamatokban, felvállaltan nem a falusi művelődési ház szinonimájaként. Ahogy az elnevezés, a faluház tévesen vonult be a többségi szakmai köztudatba, úgy maga a folyamat, közösségfejlesztés, ennek módszertana, sőt alapvetései is sokféle variánsban élnek azóta is, sokféle fénytörést kapva szakmai kompetenciák hiánya, eltérő feladatértelmezések, fenntartói nézetek, a társterülettel való illeszkedési nehézségek miatt. A szakmai, társ-szakmabéli félreértéseken túl, a legnagyobb nehézséget valószínűleg a társadalom igénye, illetve ennek hiánya, a tudatosság nem kellő foka jelenti. És ismét előbújik a körkörösén forgó kérdés, akkor ebbe belenyugodhatunk-e vagy feladat az igény felkeltése. Kérdés lehet az is, kinek a feladata ennek az igényfelkeltésnek a finanszírozása, majd végzése. Visszatérve a tevékenységszerkezet változtatására, bővítésére, amely szándékkal az útkereső, nyolcvanas évek eleji szakmai kezdeményezések felvállaltan elindultak, a művelődési otthonok tevékenységszerkezete optimalizálásának ugyanez volt a dilemmája. Lehetőség szerint a helyi társadalom intézménye, a művelődési otthon ismerje fel a helyi igényeket, ne hajoljon meg sem politikai, fentről és főleg nem kívülről jött direktíváknak, sugallatoknak, javaslatoknak. Kérdés azonban, mi a teendő, ha nem rajzolódnak körül ilyen helyi igények, vagy ami még ijesztőbb igen, de ezek nem „megfelelőek”. Szolgáljuk ki ezeket, lemondva a művelt, aktív, közösségi, felelős, tudatos, saját életükben kompetens, döntésképes emberek formálásának, nevelésének igényéről? Ezek az alapvető kérdések nem sokat veszítettek aktualitásukból, kérdések voltak a hetvenes években, a nyolcvanas években, és kérdések maradtak napjainkig.

A rendszerváltás ellentmondásos helyzetbe hozta közművelődés intézményrendszerét, illetve a rendszerváltás ellentmondásban találta az intézményrendszert. Az

intézményrendszer állami, tanácsi, üzemi stb. fenntartás és felügyelet alatt állt, ilyen módon kétségtelenül függött és tartozott a szocialista rendszerhez. Ugyanakkor a rendszerváltó mozgalmak jelentős része köthető volt valamilyen formában az intézményrendszer működéséhez, hiszen a közösségi összejövetelek, a nyilvánosság első felügyelet nélküli próbálgatásai nem egyszer bújtatva, vagy éppen már felvállalva ezekben a közösségi helyszíneken, intézményekben estek meg. Az új, piaci viszonyok új lehetőségeket hoztak, piacra próbált kerülni a közművelődés, vagy annak a piacképes, illetve annak vélt tevékenység elemei. Új alapvetések kerülnek a politikai és a szakmai közgondolkodás homlokterébe. Legyen az új út a kultúra, a kulturális javak menedzselése, a házak fenntartása-működtetése kerülhessen civil szervezetek, magánszemélyek, piaci szereplők kezébe, szűnjön meg a politikai ellenőrzés, az ideológiai befolyás folyamatos kitekintéssel léve a nemzetközi (nyugati) példákra, finanszírozási, intézményi rendszerekre.

A rendszerváltás megelőzően, a nyolcvanas évektől folyamatosan több kísérlet mutatkozott korábbi struktúrák, tevékenységformák felélesztésére, újraélesztésére, azok átértelmezésének igényével. Elindulhatott egy „óvatos rekonstrukció” a népfőiskolai mozgalom terepén is. Az 1920-as évek után gyökeret verő, majd több évtizedes sikeres művelődési mozgalom az 1948-as évtől megszüntetésre került. Az újraépítés az 1980-as évektől kezdődhetett el, és elindulhatott a mozgalom „búvópatakja” a hálózatosodás irányába, remélve a több évtizedes művelődéstörténeti tradíció érdemi sikereit (Balázs 2013:22).

Az önkormányzati struktúra kiépülése után általános szakmai félelem alakult ki, vette körül a művelődési házakat (az otthon elnevezés egyre inkább kiveszőben volt), miszerint a „hálózat” összeroppan és elsüllyed az új viszonyok között. 1997-ig nem született új „kulturális” törvény, tehát az 1976-os, régi törvény érvényben volt ezekben az átmeneti időkben, amely helyzet egyre inkább vált anakronisztikussá, majd komikussá. Az új törvény, az 1997. évi CXL törvény előkészítése tulajdonképpen 1990-ben a rendszerváltás idején kezdődött, majd közel egy évtizedes előkészítő, egyeztető szakasz után került végül a parlament elé. Az előkészítés során igen sok változata készült el, kialakulását széles szakmai, párt és szakpolitikai egyeztetés, véleménynyilvánítás kísérte, az érdekvédelmi szervezetek, kiemelten, így a KKDSZ is mindvégig figyelemmel kísérte a törvény gondozását, sok esetben a folyamatban a kezdeményező szerepét is felvállalta. Ebben a majd egy évtizedig eltartó ex lex állapotban a törvény előkészítés, mint tartalmi fő szál, és az igen eleven más logikájú szakmai párbeszéd folyamatosan értékeli, pozicionálja, újragondolja a közművelődés intézményrendszerének, a benne folyó tevékenységeknek, illetve benne dolgozó szakembereknek a lehetőségeit. A közel háromezer, így vagy úgy felszerelt, még ha nem is optimális adottságú, de mégis rendelkezésre álló közel háromezer művelődési ház, közösségi tér mégis olyan adottság, amellyel szinte minden aktor számolni kívánt (Földiák 1993:8). Mindeközben tevékenységek, szakmák válnak önállóvá, válnak sokkal hangsúlyosabbá, egyre önállóbbá a kínálatban, vagy válnak piaci szereplőkké. Bizonyos piacképes oktatási tevékenységek, a szolgáltatások egy jelentős köre, a mentálhigiénéhez köthető tevékenységek, szociális-segítő munkák feladatrendszere és a közösségfejlesztés is (Vercseg 1993:125).

Az új kulturális törvény liberális szemléletű, szövegezésénél igyekeztek a legnagyobb szabadságot adni a településeknek. A normatív előírások az önkormányzatok számára szabnak feladatot, városok esetében intézményi fenntartási kötelezettséget. Helyi rendeletekre bízva a feladatok testre, településre szabását, amelynek konstruktív-kreatív végiggondolásával, legalábbis szövegszerűen még mindig adósak a települések közösségei. Szűkebb témánkra a művelődési házakra fókuszálva, a törvény intézményi kötelezettséget csak a városoknak ad, azonban minden településen ki kell jelölni, és biztosítani kell a közösségi színtereket. A közösségi színterek világa nem a „községi” tartalom miatt képviselnek önálló kategóriát, valójában ezek csökkentett lehetőségekkel (infrastrukturális, tárgyi, személyi feltételekkel) bíró „intézmények”. Már a törvény bevezetése utáni első empirikus vizsgálatok is rámutattak, hogy a régi és új formák, elnevezések, intézménytípusok a gyakorlatban együtt, egymás mellett élnek, az elnevezés és a tevékenyszerszerkezet, de még a fizikai adottságbeli különbségeket sem igen követik (G. Furulyás 2005:7).

A rendszerváltás, az új szabályozás, új finanszírozás, piaci körülmények ellenére, az alább idézett vizsgálatok tanulság szerint is, a művelődési házak rendszere létezik, él, működőképes.

Természetesen a használói kör; a szakmai kör (népművelők, művelődésszervezők, közösségfejlesztők stb.); a fenntartói-finanszírozói kör mást és mást feltételezhet ezen intézményfajta alapfunkciójának, lényegének időbeli, helyi, egyedi különbségekkel színesítve (G. Furulyás 2005:54).

A tanulmány arra keresi a válaszokat, mi lehet a művelődési házakról kialakult kép a lakosság, a vélt vagy valós használók fejében? Mit tartanak művelődési háznak, miért járnak oda, miért kerülnek el, mi lehet a valós társadalmi funkciójuk a lakosság megítélése szerint? Milyen képzetek élnek erről a sokat változó, de igen időtálló konstrukcióról. Mi lehet a valós társadalmi funkciójuk a lakosság megítélése szerint? A tanulmány erre keresi a válaszokat.

2. A vizsgálat módszere

A következő eredmények az I. Kulturális Közfoglalkoztatási Program adatfelvételi moduljában képzett adatbázisból származnak (2013-14.). 24 000 felnőtt lakost kérdeztünk meg (nem a közfoglalkoztatásban résztvevők, alkalmazottak voltak a kérdezettek, lakossági kérdezés folyt) főként a „kulturális fogyasztási” szokásairól, közművelődési, intézmény használati formáiról. A megkérdezettek köre, a minta természetesen nem reprezentatív a magyar felnőtt lakosságra nézve. Eleve a települések kiválasztása is csak az alapján történhetett, hol történt alkalmazás (itt tudtak kérdezni a program résztvevői), másrésről a nemek közötti és az életkorbeli kiegyenlítettségre is csak törekedni tudtunk a közvetett instruálás során. Az alább bemutatott adatsorok közel ezer (986) rögzített ív adatai alapján készültek. (Az adatfelvétel papíralapú kérdőívekkel történt, amelyeket rögzítés után spss statisztikai programmal dolgoztunk fel.) A kérdőívek standardizált ívek voltak, zárt és nyitott kérdéseket egyaránt tartalmaztak.

3. A lakosság intézményhasználati alapvető jellemzői

A leggyakrabban látogatott intézménytípus, ahol kulturális fogyasztás, szórakozás, rekreáció, spontán vagy szervezett közösségi esemény történhet a pláza volt. A kérdezettek hatvan százaléka járt az elmúlt félévben plázában, ahol elméletileg adva volt a kulturális fogyasztás lehetősége. Alig marad el e mögött a könyvesboltok iránti érdeklődés, 55% járt könyvesboltban, ahol már valóban, szűkítetten a kulturális javak forgalma zajlik. (Természetesen a vizsgálat módszerei nem tették lehetővé, hogy a magas, illetve a szórakoztató (tömeg) jellegű kultúrafogyasztás között árnyalt különbséget tegyünk.) A válaszadók 51%-a az elmúlt félévben járt könyvtárban, 46% vett részt valamilyen sporteseményen. 41% ment el kiállításra, galériába.

A kérdezettek 36%-a járt népművészeti rendezvényen, ugyanennyien zenés szórakozóhelyen, kávézóban. Moziban, könnyűzenei koncerten a válaszadók 35%-a volt.

A magas kultúra hagyományosnak számító intézményeinek látogatottsága ennél valamivel mérsékeltebb volt. Múzeumban 34%, színházban 25%, a kérdezettek negyede, míg komolyzenei koncerten 12% járt.

Volt-e az elmúlt félévben?

%

Plázában	59,8
Könyvesboltban	54,8
Könyvtárban	51,0
Sporteseményen	46,0
Kiállításon, galériában	40,8
Népművészeti rendezvényen	36,3
Zenés szórakozóhelyen	36,2
Kávéházban	35,9
Moziban	35,4
Könnyűzenei koncerten	35,2
Múzeumban	34,1
Tájházban	28,9
Színházi előadáson, hagyományos színházi épületben	25,0

Színházi előadáson máshol	23,2
Diszkóban	21,1
Teleházban	16,8
Komolyzenei hangversenyen	11,9

A **közművelődés hagyományos színtereinek** látogatottságát külön kérdésblokkban is szerepeltettük. **A válaszadók 76,5%-a látogatott valamely művelődési házat fél éven belül, ez a forma tehát a leglátogatottabb az összes kérdezett „intézményi forma” között.** Meglehetősen magas (48,3%) az egyházi közösségi színterek látogatottsága is, feltételezhetően ebbe a kategóriába a kérdezettek beleértették a helyben elérhető egyházi terek (plébániák, hittantermek, stb.) összességét. Az IKSZT-k, civilházak (15,5%), Agorák látogatottsága (9,8%) alacsonyabb, ezek az elnevezések azonban valószínűleg még nem vonultak be a köztudatba, hiszen új intézménytípusokról van szó, ezek megnevezésének ismertsége még nem olyan általános, mint a művelődési házaké. Elképzelhető az is a válaszadók ezeket az új formákat „beleértették” a művelődési ház kategóriába. Továbbá azok a települések, ahonnan az eddig feldolgozott lakossági lapok felvételre kerültek, valamint az Agorák földrajzi elhelyezkedése nem okvetlenül eshetett egybe. (Az IKSZT-k, Agorák világáról egy komplex kutatás folyt a Nemzeti Művelődési Intézet keretében, a TÁMOP 3.2.3 pályázat C komponensében.)

Látogatottság

	%
Művelődési ház	76,5
Egyházi közösségi tér	48,3
Közösségi színtér	40,8
IKSZT	15,9
Civilház	15,5
Agora	9,8

Azon települések, ahol a kérdezés történt, **83%-ban volt és működött művelődési ház.** Ez az eredmény most már sok éve, a különféle megközelítésben, vizsgálati keretben felvett kutatási eredményekkel összhangban van (Talata-Dudás 2009:4), (G. Furulyás - Inkei Péter – Talata-Dudás 2010:1)

A művelődési ház forma, tehát a települések meghatározó többségében jelen van és elérhető. Ez lehet az egyik oka annak, hogy látogatottsága minden egyéb kultúraközvetítő intézmény közül a legjelentősebb. **A kérdezettek 76,5%-a járt az**

elmúlt félévben ebben az intézménytípusban. Egy 2004-es adatfelvételnél a kérdezettek 54%-a számolt be arról, hogy az elmúlt egy évben járt művelődési házban (Hunyadi 2004:9). Természetesen nem okvetlenül biztos, hogy a művelődési ház látogatás kulturális fogyasztással jár együtt, de az akkori adatfelvétel szerint is a művelődési házakat érte el legkönnyebben és legnagyobb számban a lakosság. A legszélesebb látogatói kört ez a típus mondhatta magáénak.

A két adat összevetése korlátozott érvényességgel történhet meg, tekintettel arra, hogy az akkori minta reprezentatív volt a felnőtt lakosságra nézve, a mostani minta nem reprezentatív, így nem egyértelműen állapítható meg a látogatás mértékének növekedése. Azonban az egyértelmű, a 2004-es és a mostani adatok is arra mutatnak, hogy a leglátogatottabb forma a művelődési ház intézményi forma volt, akkor és most is.

Az adatok egyértelműen rámutattak, hogy a művelődési házak érhetőek el legkönnyebben a lakosság számára térben és lehetőségben is. Ez az intézményi forma a leglátogatottabb, ebben eshetnek meg az első találkozások a magas kultúrával, illetve tehetőek meg az első lépések a művészetek befogadása, esetleg művelése felé. Itt történhetnek azok a közösségi együttlétek, alkalmak amelyek élménye aktivizáló erőt adhat, újabb kezdeményezéseket hozva életre.

A művelődési házak, közösségi színterek használatánál, igénybevételénél fontos szempont, hogy milyen célból jártak ott legutoljára, mely okból keresték fel a látogatók. Az alábbi táblázat az utolsó látogatás célját mutatja be. A kérdezettek többsége ünnepségen, ünnepélyen volt utoljára a művelődési intézményekben (38%). Gyakori, hogy kötetlenül egy beszélgetésben vettek részt, nem formális összejövetelen voltak együtt (33,8%). Látogatott tevékenységi formák továbbá a műsoros estek, színházi előadások (31,5%). A válaszadók 31%-a vásárlás céljából, 28%-a pedig könyvtári szolgáltatások igénybevétele miatt járt a művelődési házban legutoljára. 24%-a a kérdezetteknek kiállítás miatt kereste fel az intézményt.

A bálók, mulatságok 23%-kal voltak jelen, bár a decemberi időszak (az adatfelvétel ideje) nem a bálók fő ideje. Ugyanilyen arány (23%) jellemezte az óvodai, iskolai ünnepeken való részvételt, amely esetben a művelődési ház, csak a helyszínt biztosította értelemszerűen.

Az állandó formák (klubok, körök, tanfolyamok) 10% körül voltak jelen a legutolsó látogatás céljaként.

Szinte eltűnőben van a tévé-videónézés; a büfészolgáltatások igénybevétele, illetve a diszkók is.

Amikor legutoljára volt, mit csinált ott?

%

Ünnepség, ünnepély	38,2
Beszélgetett	33,8
Műsoros est, színházi előadás	31,5
Vásárlás	30,7
Könyvtár	27,6
Kiállítás	24,0
Bál, multság	22,9
Iskolai, óvodai rendezvény	22,9
Gyereket, unokát kísért	16,9
Számítógép, internet	11,7
Tanfolyam, képzés	10,6
Klub, szakkör	10,4
Ismeretterjesztő előadás	10,4
Filmvetítés	9,1
Koncert	8,5
Művészeti csoport	7,3
Sportolt	6,4
Politikai rendezvény	6,1
Játszott	5,1
Büfé, presszó	4,4
Tévét, videót nézett	4,4
Diszkó	3,4

A konkrét utolsó látogatás célján túl, annak idejét is kérdeztük. A kérdezettek harmada (31,4%) az elmúlt egy héten belül volt a művelődési házban. Egy évnél régebben pedig 18,6%-uk volt. Elenyésző volt azok aránya (0,5%), akik azt válaszolták, hogy soha nem jártak még a kérdéses intézményben.

Mikor volt utoljára művelődési házban?

Az elmúlt egy hétben	31,4
Kéthete	9,5
Egy hónapja	15,6
3 hónapja	8,7
Féléve	9,1
Egy éve	4,5
Régebben	18,6
Soha	0,5

Az intézményhasználatot vizsgáló kérdések között **szerepeltettük az elmaradás tényének lehetséges okait is. A leggyakoribb oknak az időhiányt, a sok munkát nevezték meg a válaszadók (25%).** Ezzel feltehetően összefüggésben a fáradtságot, illetve az egyéb fontosabb elfoglaltságokat említették 20% feletti gyakorisággal. 18%-kal szerepelt okként az információhiány, a programok ismeretének hiánya, a tájékozatlanság vagy másképpen a tájékoztatás hiánya, illetve a nem elegendő tájékoztatás. Az elmaradás okának valódi tartalmi kifogást említő megnevezése: „a programok nem érdekesek, nem jók” válaszelem 17%-kal fordult elő. Szakmai eszközökkel a fenti két kifogáson lehet segíteni, ha a látogatások számát, gyakoriságát emelni szeretnénk. A társatlanság (16,4%), az egyéni érdeklődés hiánya (14%) szubjektív okok, ezeken szakmai beavatkozással nehéz javítani. Más megítélés alá eshet az idegenség érzete, az a tény hogy a kérdezettek nem érzik magukat jól a közegben, a művelődési házak világában (13%), ennek orvoslása szakmai feladatnak tekinthető. A művelődési házak drágasága, akár a megközelítés költségessége is elenyésző számú említésként került csak elő (2,6-2,1%).

Miért nem jár művelődési házba?

	%
Nincs rá ideje	24,9
Sok a munkája	24,3
Fáradt	21,7
Fontosabb dolga van annál	21,2
Nem tudja, milyen programok vannak, információhiány	18,0

Nem jók, nem érdekesek a programok	16,9
Nincs kivel menni	16,4
Nem szereti, nem érdekli	13,8
Eszébe se jutott	13,8
Idegen a környezet, nem érzi ott jól magát	13,2
Nem szeret itthonról kimozdulni	13,2
Egészségi okokból	10,1
Családi okok	7,9
Messze van a művelődési ház	6,9
Rossz körülmények	5,8
Legutoljára nem érezte jól magát ott	4,2
Drágák a programok	2,6
Drága az utazás	2,1
Nem jó a közlekedés	1,1

Az utazási költségek, a programok drágasága nem volt jelentős oka a távolmaradásnak. Az intézmények a települések nagy többségén helyben elérhetőek, a belépti díjak alacsonyak, ha egyáltalán alkalmazhatóak, alkalmazzák.

4. A lakosság vélekedései a művelődési ház alapfunkcióiról

A művelődési házak alapfunkciójának leggyakrabban a rendezvények, alkalmak szervezését nevezték meg a kérdezettek (79,3%). 34,8% volt a lakossági körben a hagyományörzés említése mint alapfunkcióé, 32,4%-kal a szórakoztatásé, 32%-kal a fiataloknak tér, közösségi tér elérhetősége, a programok lehetőségének biztosítása szerepelt. Hasonlóan magas arányban említették a helyi értékek, a hagyományok ügyének pártolását (31,1%).

Alapfunkció:

A funkció	
Rendezvények, alkalmak szervezése	79,3
Hagyományőrzés	34,8
Szórakoztatás	32,4
Fiataloknak közösségi tér, programok	32,0
Helyi értékek, hagyományok gyűjtése, ügyének pártolása	31,1
Alkalmat teremteni a kötetlen közösségi együttlétre	24,6
Időseknek közösségi tér, programok	20,1
Ismeretterjesztés	17,0
Felnőttképzés, tanfolyamok	16,2
Internetes hozzáférés biztosítása	16,2
Szolgáltatások, vásárok	15,4
Amatőr művészek/művészeti közösségek segítése	14,2
Felzárkóztatás, szociális segítség	10,1
A munkát keresők segítése	9,9
Hátrányos helyzetűeknek tér, programok, képzések	9,9
Romáknak tér, programok, képzések	5,8
Vállalkozások segítése, vállalkozói kultúra fejlesztése	4,2

2007-ben rangsoroltattunk tevékenységirányokat a szakmai kollégákkal egy népművelői pályakép vizsgálatban (G. Furulyás 2007:15). Az alapvető irányok az abban a vizsgálatban kapott eredmények szerint is nagyon hasonlóak. A szakmai válaszadók prioritásainak első helyén akkor az ünnepi alkalmak teremtése állt, második helyen a közösségek, csoportok támogatása, illetve a hagyományok őrzése, átadása állt. A rangsor legvégén a szolgáltatások és a romakérdéssel való foglalkozás állt. (De a rangsor végéhez közelített a szociális feladatok, felzárkóztatás; a munkanélküliséggel való foglalkozás és a reintegráció kérdése is.)

A lakosság körében és a szakmai vélekedések között is legmarkánsabban az ünnepi kultúra elemei, a közösségek, a hagyományok ügye, illetve a szórakoztatás jelenik meg az alapfunkciók között. Ezek közül igen nagy különbséggel a rendezvényszervezés, alkalmak szervezése vezetett a lakossági kérdezésben.

5. A művelődési ház

Mi jut az embereknek arról eszébe, ha azt hallják művelődési ház?

Nyitott kérdésben tettük fel a kérdést, mi jut a kérdezettek eszébe, ha ezt a szót hallják művelődési ház. A leggyakoribb válaszokat, toldaléktól tisztítva, a gépelési hibákat korrigálva csoportosítottuk. **A leggyakoribb válaszelemek a könyvtári funkció, a rendezvény, kultúra, kulturális előtagú említések voltak, ezeket a szórakoztatás, vásár, kiállítás, programlehetőségek követték.** Száz fölötti említést kaptak a színházi, színjátszás, színpad fogalomkörébe tartozó kifejezések.

Az erős középmezőnybe tartoztak az előadások, a mozi, internet, művelődés, idősek-nyugdíjasok-öreges jelentésmező. A középmezőny továbbá az ünnep, ünnepély, tánc, népművészet, koncert, zene, hagyomány, sport tevékenységcsoportot öleli fel.

A tábla alsó részén láthatjuk a közösség-közösségi előtagú kifejezéseket (38 említés), a gyerekeket 37-szer említették a művelődési házzal összefüggésben, a falunap 16-szor fordult elő, ugyanígy a fejlesztés kifejezés is. Az ifjúság 6 esetben jutott valakinek eszébe a művelődési házról. Az összes állítás a művelődési házak esetében 4377 db volt (ebbe bele került a „nem tudom”, „semmi nem jut eszembe” típusú kitétel is). Átlagosan tehát az ezer eddig rögzítésre kerülő kérdőíveken, átlagosan 4,4 kifejezést szerepelt, ötöt kért a kérdőív.

A könyvtári funkció gyakori említése összefüggésben állhat azzal a ténnyel, hogy a falusi művelődési házak többsége esetében a közművelődési funkció és a könyvtári funkció egy szinte jogilag leképezhetetlen szervezeti, és praktikus nehezen követhető térbeli konstellációban működik. A harmincezer fő alatti települések 56,2%-án a közművelődési és a könyvtári funkció együtt működött 2008-ban (Talata-Dudás 2009:4).

A művelődési ház (említések db)

könyvtár	300
rendezvény	235
kultúra, kulturális	232
szórakoztatás	177
vásár, vásárlás	175
kiállítás	149
program	146
színház, színjátszás, színpad	126
bál	117
előadás	98
mozi	91
internet	86
művelődés	82
idős, nyugdíjas, öreg	81
ünnep, ünnepély	73
tánc	71
népművészet	66

koncert	61
zene	59
hagyomány	54
klub	48
sport	46
kikapcsolódás	41
közösség, közösségi	38
gyerek	37
falunap	16
fejlesztés	16
esküvő	14
ifjúság	6

Az művelődési házakról felötlő első öt szó közül kiválogatva a pozitív jelzőket, illetve a jelzett szavakat a **jó hangulatú, színvonalas, segítőkész, barátságos, biztonságos, állandóságot nyújtó, szép, gondozott, tiszta voltak a leggyakrabban kiemelt jelzők.** Összesen több negatív jelzőt találtunk (90 pozitív, 140 negatív). **A negatív jelzők, állítások közül a kihasználatlan megjelölés fordult elő legtöbbször.** Ez a jelző a kínálatra vonatkozik, tehát szakmailag orvosolható kifogásként kezelhetjük. A további gyakoribb, negatív állítások főként az épületek fizikai állapotára vonatkoztak: hideg, lerobbant, elhanyagolt, korszerűtlen.

6. A helyi kulturális, közösségi élet

Természetesen a művelődési házak, közösségi színterek világa nem azonos a helyi kulturális, közösségi élettel. Ezért tűnt indokoltnak, annak vizsgálata, vajon másra asszociálnak-e az emberek, ha a helyi kulturális életre gondolnak. Más összetételű állításhalmazt is kaptunk, a helyi kulturális élettel kapcsolatban. Az alábbi illetve táblában összegeztük ezeket. **A legtöbbször a falunap jutott a kérdezettek eszébe (153 említés).** A második leggyakrabban előforduló említés a nyugdíjas programok, körök, események körét érintette (100 említés). Ez az említésgyakoriság magasabb, mint a művelődési házak esetében volt. A bál, szórakozás, rendezvény kifejezések fordultak elő nyolcvannál többször, ezek adnak egy speciális blokkot. A könyvtár és a hagyomány is nyolcvannál többször fordulnak elő. A közösség, ünnep 59 esetben említődött. Az ifjúság viszont csak tizenötször fordult elő a kulturális, közösségi élettel összefüggésben. **Más összetételű, de lényegében nem különböző tevékenységekre, aktivitásokra bukkantunk.** A falunap a települések életének sajátos, kiemelt rendezvénye, amely jellemzően minden korosztályt megmozgat, mindenkit meg tud szólítani, mindenkit elér. Népszerűsége és látogatottsága kiemelt jelentőségű az évkör ünnepei között. Megrendezésére nem ritkán az éves kulturális, szakmai költségvetés többszörösét költik, jellemzően ennél a programnál érzékelhető a lokális szponzoráció. Nem csak a költségvetés megteremtése nyugszik közösségi alapokon, de maga a szervezés is. A falunap szervezése meg is haladná a hivatalos intézményi szervezés keretét, hiszen ha a kistelepüléseken van is szakember, egymagában nem képes a nap egészét lebonyolítani. A szervezés, lebonyolítás is lakossági erőt mozgat, civilek, önkéntesek, helyi cégek vesznek benne részt. Ezért is ez a „legismertebb” program, ezért nem kötik közvetlenül a

művelődési házhoz, annál is inkább nem, mivel többnyire külső helyszínen szervezik, nem a művelődési ház épületében.

A kulturális, közösségi élet esetében (is) egy jelentős program, rendezvény központú gondolkodás nyomára bukkantunk, amely inkább szórakoztató jellegűnek tekinthető.

Az intézményi világ és a közösségi élet értelmezésének esetében hangsúlyos az idősek, az időseknek szóló programok megjelenése. Az ifjúság említése mindkét esetben esetleges.

3861 említést tettek a kérdezettek, átlagosan 3,8 darabot.

A helyi kulturális, közösségi élet (említések db)

falunap	153
nyugdíjas	100
bál	88
szórakozás	87
könyvtár	85
rendezvény	83
hagyomány	82
sport	75
néptánc	68
programok	62
közösség	59
ünnep	59
gyerek	55
kiállítás	53
idősek	52
tánc, táncház	50
színjátszás	48
ének, énekkar	47
művelődés/művelődésszervezés/művelődési ház	46
összetartás/összefogás	44
zene	42
kultúra	40
foci	34
társaság	31
beszélgetések	30
internet/információ	27
ifjúság	15

7. Összefoglalás

A **közművelődés hagyományos színtereinek** látogatottságának felmérésénél azt tapasztaltuk, a **válaszadók 76,5%-a látogatott valamely művelődési házat fél éven belül, ez a forma tehát a leglátogatottabb az összes kérdezett „intézményi forma” között.** A települések **83%-ban volt és működött művelődési ház.** A művelődési ház forma, tehát a települések meghatározó többségében jelen van és elérhető. Ez lehet az egyik oka annak, hogy látogatottsága minden egyéb kultúráközvetítő intézmény közül a legjelentősebb. **A kérdezettek 76,5%-a járt az elmúlt félévben ebben az intézménytípusban, a művelődési házak érhetőek el legkönnyebben a lakosság számára térben és lehetőségben is.** Ez az intézményi forma a leglátogatottabb, ebben eshetnek meg az első találkozások a magas kultúrával, illetve tehetőek meg az első lépések a művészetek befogadása, esetleg művelése felé. Itt történhetnek azok a közösségi együttlétek, alkalmak, amelyek élménye aktivizáló erőt adhat, újabb kezdeményezéseket hozva életre.

A művelődési házak alapfunkciójának leggyakrabban a rendezvények, alkalmak szervezését nevezték meg a kérdezettek (79,3%), az alaptevékenységek nyitott kérdésbeli vizsgálatánál a rendezvény, kultúra, kulturális előtagú említések voltak, ezeket a szórakoztatás, vásár, kiállítás, programlehetőségek követték. A helyi kulturális életről, közösségi életről kérdezve más összetételű, de lényegében nem különböző tevékenységekre, aktivitásokra bukkantunk.

A mai lakossági vélekedéseket megvizsgálva meg kell állapítanunk, hogy az alapkérdések a gyakorlatban nem sokat változtak az elmúlt ötven évben, mint ahogy ezt a bevezetőben vázlatosan áttekintett elméleti közelítésben is láthattuk. Jelen van, folyamatosan vagy időszakosan működik, háromezer körüli művelődési ház Magyarországon. Az elmúlt tizenöt évben jelentős részük valamilyen szintű felújításon is átesett, sőt a Közkincs, IKSZT-AGORA projektek hatására az intézményi összkép sokat javult. A szakmai és a lakossági vélekedések egybehangzóan ezek program, rendezvényszervező, szórakoztató, szolgáltató funkcióit emelték ki. Ez úgy tűnik, jogszabályi, fenntartói, finanszírozói, szakmai paradigma változtatás ellenére sem sokat változott. Azonban azt a lehetőséget, hogy valóban az aktív - cselekvő egyéneké és közösségeké legyen változatlanul magában rejtve.

Felhasznált irodalom:

- A művelődési otthonok rendeltetésszerű tevékenysége. In: Kultúra és Közösség, 1977. 1. szám, 64-69.p.
- Balázs, Károly (2013): A népfőiskolai mozgalomról. In: Parola, Budapest, 22-24 p.
- Beke, Pál (1977): Az aktív közösségi művelődés terei. Nemzetközi konferenciai a Népművelési Intézetben. 1976. november 1-5. In: Kultúra és Közösség, 1977.1. szám, 55-58. p.
- Beke, Pál (2005): Mindannyiunk művelődési otthona. Pomáz, 8-15. p.
- Blahó, Pál (1977): A kulturális igazgatás kézikönyve, 249-254. p.
- Földiák, András (1993): A művelődési ház ma,... ÉS HOLNAP? In: Közművelődés a társadalmi változásokban. A Magyar Honvédség Közművelődési és Művészeti Főigazgatósága és a Honvéd Kulturális Egyesület közös kiadványa, Budapest, 7-13. p.
- Földiák, András (1996): A Magyar Művelődési Intézet ötven évének öt korszakáról. Harangi László, Maróti Gyula tanulmánya alapján. In: SZÍN, 1996. 1. évf. 2. szám, 2-7. p.
- G. Furulyás, Katalin – Inkei, Péter – Talata-Dudás, Katalin (2010): Hatástanulmány „A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről” szóló 1997. évi CXL törvény közművelődést érintő szabályozásáról. http://www.mmikl.hu/images/stories/szovegek/1997_140_hatastan.pdf 1- 101 p.
- G. Furulyás, Katalin (2005): Második résztanulmány „A közművelődést érintő jogszabályok hatásvizsgálata” című kutatáshoz. In: SZÍN, Budapest, 7-18. p.
- G. Furulyás, Katalin (2005): Polgármesterek és népművelők. Magyar Művelődési Intézet, Budapest, 54-55 p.
- G. Furulyás, Katalin (2007): Egyedül a kisvilágban. Népművelői vélekedések új feladatokról, lehetőségekről, fejlesztésekről, önállóságról. MMIKL, Budapest, 15-16 p.
- Hunyadi, Zsuzsa: A művelődési házak közönsége, helye, szerepe a kulturális fogyasztásban, Találkozások a kultúrával. MMI – MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest, 9-11. p.
- Kovalcsik, József (1987): A kultúra csarnokai I-III. A közösségi művelődés színterei – utópiák, mozgalmak, társadalomszervezés: a művelődési otthonok kialakulása. II. Művelődéskutató Intézet, Budapest, 7-298. p.

- Talata-Dudás, Katalin (2009) Kulturális intézmények a 30 000 fő alatti településeken. In SZÍN. 14. évf. 4. szám, 4-84 p.
- Tóthpál, József (1977): A művelődési otthonok rendeltetése és funkciói. In: Kultúra és Közösség 1977.1. szám, 59-63. p.
- Vercseg, Ilona (1993): Új foglalkozás alakul? In: Közművelődés a társadalmi változásokban. A Magyar Honvédség Közművelődési és Művészeti Főigazgatósága és a Honvéd Kulturális Egyesület közös kiadványa, Budapest, 125-133 p.
- Vitányi, Iván (1979): Valóság és lehetőség a művelődési otthonban. A kulturális intézmények rendszere és a művelődési otthon. Budapest, Népművelési Intézet, 5-25. p.

Maróti Andor:

Változnia kell a művelődésnek az információs társadalomban?

Absztrakt: A 21. században folyamatos technikai fejlődéssel kell szembenéznünk napról napra, amely fejlődésekhez az embereknek is meg kell tanulniuk igazodniuk és tudni kell haladni vele. A 19. században nem csak a kultúra fogalma változott, hanem folyamatosan változott vele, a kultúra fogyasztóinak köre, a kultúra átadásának módja. Tanulmányomban röviden kifejtem, hogy hogyan változott meg a kultúra fogalma, értéke, valamint a műveltség lényege.

Abstract: In the 21'st century we have to face day-to-day the continuous technical development, and people have to learn to adapt these developments and to move around with them. In the 19'th century changed not only the concept of the culture, but also changed continuously the target group of culture and the way of transmission of culture. In my study I explain briefly, how the concept and value of culture has changed, and how has changed the essence of erudite/literacy

A 21. század új világot ígér. Nem tudjuk, jobb lesz-e vagy sem, egy bizonyos, hogy más lesz, mint az előző. A váltás azonban mégsem jelentheti a múlt teljes eltűnését. Valószínű, hogy számos eleme belenő az új viszonyokba, még ha változó formában is. Ezért feltételezhető, hogy az átalakulás csak hosszabb távon érvényesül, annak ellenére, hogy sok vonatkozásban eléggé gyors ütemű.

Mik az új korszak jellemző vonásai? A technikai fejlődés átalakítja sok területen a munkát, átalakítja az emberi kapcsolatokat és a tájékozódás lehetőségeit. Az elektrotechnikai eszközök használata mind több embernél válik napi szükségletté. Átalakul a tanulás hagyományos formája is: a számítógép forradalmasítja az információk átadását és átvételét, olyannyira, hogy az internet magával hozza az önálló ismeretszerzés lehetőségét a források széleskörű kínálatának felhasználásával. Aki él ezzel a lehetőséggel, az a saját példáján bizonyíthatja be, hogy nem utópia „az egész életen át tartó tanulás”. Tévednénk azonban, ha ezt csupán a korlátlan információszerzés lehetőségének látnánk, és nem vennénk észre, hogy jóval többről van szó. Ahhoz, hogy ezt megérthessük, a jelenséget szélesebb összefüggésben kell elhelyeznünk.

A művelődés szélesebb körű igénye Európa polgárosuló országaiban a 17.-18. században alakult ki. A kultúra a természet ellentétét jelentette, részben az emberi lét fejlettségében, részben az emberek szellemi képességeiben, észhasználatában, erkölcsiségében, ízlésében. (Kant 1974) A 19. századra a kultúra fogalma megváltozott: a szellemi termelés értékes javait foglalta magába. Levált az anyagi termelésről, a közéleti-politikai gyakorlatról és levált az emberek szellemi fejlettségéről is. Az ipari termeléshez hasonlóan a szellemi kultúra javainak előállítására lett a lényege. Ettől kezdve műveltnek az számított, aki ismerte ezeket a javakat, mégpedig minél nagyobb

menyiségben. A minőség abban jelenhetett meg, hogy elsősorban azoknak a javaknak az *ismerete* lett kívánatos, amelyeket a kultúra szakértői *kiemelkedő értéknek* nyilvánítottak. E javak személyes feldolgozása figyelmen kívül maradhatott, minthogy a befogadás módja magánügynek számított. Így alakulhatott ki a *látzat-műveltség*, amely többre értékelte a széleskörű tájékozottságot, mint a kultúra eredményeiről kialakított mélyebb gondolatiságot. Ezt erősítette a kultúra társadalmi terjedésének szerkezeti felépítése, amelyben elváltak egymástól a javak alkotói, közvetítői és befogadói. E tagolódás egyben rangsor is lett: az írók fontosabbak voltak, mint az olvasók, a művészek, mint a műveikkel ismerkedők. A hierarchia még a kultúra közvetítői között is kialakult. Azok a munkakörök lettek rangosabbak, társadalmilag elismertebbek, amelyek az alkotókkal foglalkoztak (kiadóvállalatok szerkesztői, lektorai, művészeti intézmények igazgatói, rendezői) és nem azok, amelyek a kultúra „fogyasztóival” álltak kapcsolatban (pedagógusok, könyvtárosok, népművelők). E megosztottság befolyásolta a múzeumokban dolgozók megítélését is: a muzeális tárgyak tudományos feldolgozása volt munkájuk fő jellemzője, ehhez képest másodlagos jelentőségűnek tekintették a látogató közönség felé fordulást, a velük való foglalkozást.

A kulturális intézmények vállalt feladata a kultúra társadalmi nyilvánossága és az alkotások terjesztése lett a lehetséges közönség megnyerésére. Az ifjúságnál a műveltség megalapozása az iskolákban történt, a felnőtteknél pedig ezen az alapon a kulturális intézmények látogatásával. Az iskolai tanulás a fiatalok számára kötelező volt, s benne a tananyag „megtanulása” lett a cél, függetlenül a tanulók érdeklődésétől és élettapasztalatától. Az értékes információkból és alkotásokból összeállított tananyaghoz úgy kapcsolódott a *tanulás, mint annak a reprodukciója*. Ez nem feltételezte vele kapcsolatban az önálló gondolkodást, ezért nem volt meglepő, hogy a tanulók többsége elidegenedett a kultúrától. A felnőtteknél a kapcsolat kétirányúan alakult: *értékközvetítés vagy igénykielégítés*. Eredménye: a művelődés szintjének kettészakadása elit- és tömegkultúrára. Az értékes javak iránt kevesen érdeklődtek, a tömeghatás viszont az alacsony színvonalat feltételezte, ami megfelelt a társadalom iskolázottsági szintjének, pontosabban az iskolában szerzett műveltségnek. (Ami nem feltétlenül volt azonos az iskolába járás éveinek számával.) Egy valami mégis azonosnak bizonyult mindkét szinten: a kulturális intézmények programjainál csak a *látogatók jelenléte* volt fontos, *minél nagyobb mennyiségben*; az, hogy mi történik az elsajátítás folyamatában, az intézmények dolgozóit már nem érdekelte.

Lényegében ez a megosztottság jellemző a jelenre is. Az iskolák műveltség-eszménye az *enciklopédikus teljességet* ajánlja, a tantervek középfokon ezt célozzák. Ezen belül a műveltség főként a *tények lexikális ismeretét* jelenti, emellett esetleg a racionális gondolkodást és az intelligencia fejlesztését, olyannyira, hogy az irodalom és a művészetek esetében is az adatok ismerete fontos. A felnőttek művelődésében pedig az egyéni viszonyulás leszűrülhet a tetszésre és a nem tetszésre. A hagyományos műveltség-felfogás azonban értékét veszti a 20. század második felében. Az egyetemes műveltség irreális követelménynek látszik, elválík egymástól a humán- és a reál-műveltség szférája, és az összekapcsolásuk lehetetlenségének bizonyosságaként közhelyként emlegetik, hogy „lejárta a polihisztorok kora”, nem lehet az ember mindenben tájékozott. (Maróti 1986) Ez persze igaz is, csak nem azért, mert a műveltség nem lehet széleskörű, hanem azért, mert ha azt *pusztán mennyiségileg* fogjuk fel, azt

valójában lehetetlen elérni. Már csak azért is, mert a széles körre kiterjedő műveltség szétszórta lesz, és inkább a zavart idézi elő az ember gondolkodásában, mint a megalapozott tájékozottságot.

Eközben erősödik a *gyakorlatiasság* igénye, a szakmai képzettség háttérbe szorítja az általános műveltséget. E fogalom csakhamar kiüresedik, fölöslegessé válik. A szűk specializáltság mégsem veheti át a műveltség szerepét, ha a gyakorlatiasság a rutinra korlátozódik, és a szakterülethez kapcsolódó valóság értelmezése összefüggéstelen részismeretekre és a mindennapiságban érvényesülő evidenciákra épül. Az összefüggéseiből kiszakított szakmaiság alkalmatlanná válik arra, hogy kövesse a szakterület változásait, átvegye a korszerűsítéssel járó követelményeket, s arra még kevésbé, hogy e korszerűsítés érdekében újítvá váljék. Az ipari társadalmat felváltó *információs korszak*, vagy más néven posztmodern társadalom egészen új körülményeket teremt, amelyek radikálisan alakítják át a tanulással és művelődéssel összefüggő feladatokat. E korszak irodalma szerint az új helyzetre leginkább jellemző az emberi lét pluralizálódása, sokfélesége és a részterületek látszólagos egyenértékűsége. A haladás paradoxona: ha a részek közt nincs lényeges értékkülönbség, akkor minőségi fejlődésről sem lehet beszélni, legfeljebb mennyiségi gyarapodásról. Ez azonban lehetetlenné teszi a fölmerülő problémák megoldását. Más sajátossága ennek a korszaknak a változás állandósulása, a távlatok összezsugorodása. Úgy tűnik, mintha csak a pillanatnyi jelen lenne megragadható, és ami ma még új, holnapra elavul, muzeális értékke válik. Sokan feltételezik, hogy nem is érdemes már a múlttal foglalkozni, a jövőről pedig – amely beláthatatlan – nem érdemes gondolkodni. Ennek következményeként óhatatlanul beszűkül a gondolkodás. Vele együtt szükségtelenné válik a történelem ismerete. Csakhogy a jelenre korlátozódó tudás roppant csalóka, a gyors változások miatt felületessé és hamar korszerűtlenné válik. Egyébként a valóság relatív megítéléséből következik, hogy a posztmodern-kor a kultúrában sem lát értékkülönbséget: az elit- és a tömegkultúra termékei azonos értékszintre kerülnek. Sőt, a változások mennyiségi szemléletének megfelelően az értékességet a rájuk irányuló érdeklődés nagysága határozza meg. (A „nézettség”, a „látogatottság”, a „kelendőség” aránya.) Amiből az is következik, hogy a tömegkultúra és azon belül is az alacsony színvonal lesz az uralkodó.

A posztmodern-kor filozófiája szerint a „nagy narratívák” (az ideológiák, a tudományos elméletek) elveszítik kizárólagos érvényüket. Ezek a valóságnak csak lehetséges értelmezései, mellettük a mítosz és a tapasztalat ugyanolyan jogosult a valóság megítélésében. A valóság értelmezése így tetszőlegessé válik, „mindenkinek igaza lehet”, hiszen a változások miatt amúgy is mindennek átmeneti érvénye van. A tudomány megállapításai csak meghatározott kísérleti helyzetekre érvényesek, a művészetben a tárgyiasítás kérdésessé teszi a valóságról alkotható benyomások értékességét. A múlt pillanat hangulatának megjelenítésére kell ezért törekedni, belátva, hogy egy performance tökéletesebben felel meg ennek, mint egy műtárgy. A változások miatt a művész nem is adhat hiteles képet kora valóságáról, ezért fel kell hagynia azzal, hogy a művének értelmes jelentést, s benne valamilyen üzenetet adjon. Tudomásul kell venni, hogy a művészet nem több mint formai játék, ezért a mindennapi élet közönséges tárgyai is beállíthatók művészetként, ha a formájuk különösnek tekinthető. Az alkotás

folyamatában a tetszőlegesség érvényesülhet, az irodalomban a "kötetlen csevegés", amiben „bármilyen”, amit egy spontán folyamat felszínre hoz. (Pethő 1996)

A kulturális intézmények elvesztik uralmi helyzetüket a kulturális javak közvetítésében, a közönség átpártol a tömegközli eszközökhöz. Közvetlen és szuggesztív hatásuk miatt közleményeik a hitelesség látszatát keltik, amiről beszélnek, az lesz a lényeges és igaz. Ez az igazság azonban „kvázi-valóságra” épül, a tényleges tapasztalat helyébe a virtuális valóság kerül. Ahogy sokasodnak az elektronikus hírközlő eszközök információi, az emberek úgy távolodnak el a valóság közvetlen érzékelésétől, és veszítik el a tapasztalatilag megalapozható döntéseikhez önállóságukat. Bár emellett nő a társadalomban a magasabb iskolai végzettség megszerzésének igénye, de ez sokszor csak a végzettséget igazoló bizonyítványért és a hozzá kapcsolódó presztízs megszerzéséért történik, és nem a tényleges tudásért. Az iskolákban szerezhető tudásnak egyébként sincs értéke, csak annak, ami a társadalmi érvényesüléshez, a karrierhez vezet. A műveltség helyébe a *tájékozottság* kerül, pontosabban a „jól értesültség”, az aktuális és divatos trendhez tartozó információk ismerete, amelyeket azonban felesleges mélyebben értelmezni, elméletileg magyarázni. A művészetben a szimbolikus ábrázolás is csak abban az esetben fogadható el, ha a megfejtése nem kíván intenzív szellemi aktivitást. Tehát közhelyszerűen ismert.

Milyen kritikus következtetések vonhatók le ezekből a művelődésre? Elsősorban alighanem az, hogy ha a körülöttünk lévő valóság töredezett, széteső, ha a változások követhetetlenek, és ezért a dolgok és történések értéke bizonytalan, akkor a művelődéshez elsajátítandó tartalom sem határozható meg. Ebből azonban nem következik az, hogy művelődésről nem is lehet szó, és benne általános érvényű követelmények sem fogalmazhatók meg. Ezt azonban már nem az a kérdés fogja meghatározni, hogy *mit* kell tudnunk a világról, hanem az, hogy „*hogyan*” kell gondolkodnunk róla. Tulajdonképp mindegy, hogy mi a művelődés tartalma, sokkal fontosabb, hogy azt értelmesen dolgozzuk fel. A posztmodern-kor sajátosságai szükségessé teszik a rugalmas helyzetmegítélést, az elemző készséget, a problémaérzékenységet és a problémamegoldást. (Siegrist 1997) Továbbá a tárgyilagosságot, az önálló és kritikus véleményalkotást. S még valamit, ami az információk értelmes kezelésének feltételét jelenti. Abból kell kiindulnunk, hogy a természet és a kultúra ellentéte nem más, mint *a rendezetlenség és a rendezettség ellentéte*. Egy információ értékét pedig az adja meg, hogy rendet visz a rendezetlenségbe. Tehát „a rendezettség teszi az információt információvá.” (Fülöp 1985) A rendezettség a részek közti kapcsolatot fejezi ki, s ez egyúttal azt is jelenti, hogy valamely információ mindig egy funkcionális egység része, ezért az értelmezése szükségessé teszi a hozzá kapcsolható információk felismerését. Ez *alkotó gondolkodást* kíván. Abban az értelemben, hogy a korábbi tapasztalatok és a felvett új információk közt lehetséges kapcsolat keresésével a művelődő ember új gondolati egységet hoz létre, és közben átformálja meglevő tudását. Itt a személyes választás és döntés a mérvadó, amit az illető élettörténete alapvetően befolyásol.

Zavaró akadályt jelent a „zárt” gondolkodás, ami a dolgokat és jelenségeket elhatárolja egymástól, közöttük a lehetséges átmeneteket és kapcsolatokat nem érzékeli, vagy ha igen, akkor azokat nem érti meg. Így a változások okait sem képes felismerni. (Rokeach – Restle 1980) A „nyílt” gondolkodás ezzel szemben fogékony a különbségek

kölcsönhatására, ellentéteik egységére és a távolálló dolgok közt megragadható összefüggésekre. Ebben a gondolkodásban Jurij *Davidov* szerint az egyén tudása és műveltsége nem határa mások tudásának, műveltségének, hanem folytatása. (Davidov 1965) Ez azt is jelenti, hogy a művelődés információcserét és jó kommunikációs képességet feltételez.

Mennél bonyolultabb egy információs kapcsolatrendszer, annál nagyobb lesz kezelésének a bizonytalansága, és annál nagyobb önállóság és magasabb szintű eligazodási képesség kell az információk értelmezéséhez és felhasználásához. És mennél bonyolultabb egy információs kapcsolatrendszer, annál nagyobb lehetőséget ad a minőségi változtatásra. Az összefüggések felfedezésének szükségességét bizonyítja, hogy a szűk körű specializáltsággal szemben ma már egyre kívánatosabb a komplex képzettség, a tudományban az interdiszciplináris szemlélet, a művészetben az ágazatok határait átlépő alkotás. (Németh 1980) Az iskolában a műveltség átadásának jellegzetes módja a frontális osztálytermi oktatás, a felnőttek tanításában az előadás. A praktikizmus hatására kialakult a fiatalok számára a műhely-munka, a felnőtteknek pedig a gyakorlati készségeket fejlesztő tanfolyam. Az információs társadalom szükségleteit figyelembe véve szükség lenne a problematikus helyzetek elemzésére, a tapasztalatok és elképzelések megbeszélésére, azok kritikus felülvizsgálatára és átalakítására, a kreativitáshoz nélkülözhetetlen készségek és képességek rendszeres fejlesztésére, az érdekeltek együttműködését célzó csoportmunkára. Itt a művelődés már a gondolkodás és cselekvés megújítása az egyre bonyolultabbá váló valóságban, ami egyszersmind azt is magával hozza, hogy a tanulás nem lezárható, hanem az élet egészére kiterjedő folyamat. Már csak azért is, mert minden embernek ismernie kell az őt körülvevő szűkebb és tágabb környezetet, hogy annak sajátos vonásait figyelembe véve legyen képes alakítani a saját életét, s megoldani a benne felhalmozódó problémákat. Fel kell ismernünk: az ember és a környezete közti párbeszéd a művelődés lényege.

Felhasznált irodalom:

- Davidov, Jurij (1965): Munka és szabadság. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Fülöp Géza (1985): Ember és információ. Budapest, Múzsák Közművelődési Kiadó.
- Kant, Immanuel (1980): A vallás a pusztaság határain belül. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Maróti Andor (1986): Rendhagyó gondolatok a műveltségről. Valóság, 10.
- Németh László (1980): Pedagógiai írások. Budapest, Kriterion Kiadó.
- Pethő, Bertalan (szerk.) (1996): A posztmodern. Budapest, Osiris Kiadó.
- Rokeach, M. – Restle, F. (1980): A nyílt és zárt gondolkodás közti alapvető különbségtevés. In: Előítéletek és csoportközi viszonyok. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Siegrist, Marco: Kulcsképeségek. In: Maróti Andor (szerk.) (1997): Andragógiai szöveggyűjtemény, II. kötet. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.

JUNIOR KUTATÓMŰHELY

Magyar Anita:

A közművelődési intézmények felnőttképzési tevékenysége regionális megközelítésben

Absztrakt: A tanulmány célja a közművelődési intézményrendszerben zajló iskolán kívüli általános célú felnőttképzés helyzetének a bemutatása regionális megközelítésben. A korábbi elméleti munkák és kutatások eredményeinek áttekintése, fókuszálva az általános célú felnőttképzés és közművelődés fogalmára és funkcióira. Valamint a kulturális statisztika adatbázisa alapján a közművelődési szervezetek képzési tevékenységének az elemzése, elsősorban az általános célú felnőttképzés helyzetére vonatkozóan.

Abstract: The goal of this study is to present the current situation of the non-vocational adult education in cultural institutions in regional approach. Firstly, on the grounds of literature and previous researches, the definition and the main purposes of non-vocational adult education and community culture will be review. After that, according to cultural statistics database, the educational activity in the cultural organizations will be analyzed, particularly in the matter of non-vocational adult education.

Bevezetés

A tudástársadalom kialakulásával felértékelődött az emberi erőforrás minősége, amelynek következtében egyre nagyobb hangsúlyt kap a felnőttoktatás és -képzés. Ahhoz, hogy a társadalom tagjai megfeleljenek a kor és a munkaerőpiac elvárásainak, tudásuk és kompetenciáik fejlesztésére az iskolaköteles kort követően is szükség van. A hazai felnőttképzési kínálatban a szakmai jellegű tanfolyamok dominálnak, viszont az ezekbe való bekapcsolódás nem mindenki számára biztosított. Az alacsonyan iskolázott, hiányos alapismeretekkel és -készségekkel rendelkezők számára az általános célú felnőttképzés teszi lehetővé a felzárkózást, számos egyéb funkciójával pedig elősegíti az egyének életben való boldogulását és munkaerő-piaci pozíciójának megerősítését.

Társadalmi hasznuk és jelentőségük ellenére az általános célú képzések igen kis hangsúlyt kapnak hazánkban, mivel a képző cégek többsége a magasabb profitot hozó, szakmai és nyelvi tanfolyamokra koncentrál.

A közművelődési intézményrendszer kiemelt jelentőséggel bír az általános felnőttoktatás terén: egyrészt számos tanulási alkalmat valósít meg ebben a témában, másrészt országos lefedettségével lehetővé teszi, hogy olyanok kapcsolódjanak be a képzésbe, akik a földrajzi, anyagi vagy egyéb korlátok miatt más módon nem tudnák ezt megoldani. Korábbi tanulmányok már érintették a közművelődési szervezetek infrastruktúráját és tevékenységét (benne a képzésekkel), de az itt zajló általános célú felnőttképzést egyik sem részletezte – ez szolgált kiindulópontként a témaválasztáshoz.

Az általános célú képzések hazai helyzetéről igen kevés információ áll rendelkezésre, mivel a korábbi vizsgálatok inkább a gazdasági szempontból mérhetőbb eredményeket produkáló, szakképesítést nyújtó programokra irányultak, és a közművelődés területén zajló vizsgálatok is csak érintőlegesen foglalkoztak ezzel a területtel. A tanulmány célja a közművelődési intézményrendszerben zajló iskolán kívüli általános célú felnőttképzés helyzetének a bemutatása.

Elsőként a téma hazai előzményeit tekintem át, a fogalmi kérdésekre és a hasonló területen zajlott elemzésekre támaszkodva, majd az OSAP 1438. számú kulturális statisztikájának adatait másodelemzem. A statisztika azon elemeit, amelyek a közművelődési tevékenységet ellátó intézmények által önállóan szervezett, illetve az együttműködő partnerekkel közösen megvalósított iskolarendszeren kívüli képzésekre terjednek ki. A vizsgálat során egyrészt idősoros összehasonlításokat végzek a 2010 és 2014 közötti időintervallumban, másrészt a 2014. évi adatok alapján vonok le következtetéseket.

Elméleti háttér

Az általános célú felnőttképzést többféle szempont mentén lehet megközelíteni. Durkó a felnőttnevelés hét területét különböztette meg: az általános, a szakirányú, a közéleti, a szociális, a kriminál, a katonai és a vallásos andragógiát. Az „általános irányú felnőttnevelés” fő céljaként az alap- és általános műveltség felnőttkorban történő pótlólagos kialakítását jelölte meg, amelynek megvalósítói a formális alap- és középfokú oktatási intézmények (Durkó, 1999). E szemlélet tehát az iskolarendszerű felnőttoktatást sorolja az általános felnőttképzés körébe, amelynek intézményhálózata az általános és középfokú végzettség megszerzéséhez biztosít második esélyt azon felnőttek számára, akik tanulmányaikat iskolaköteles korban alacsonyabb szinten fejezték be.

A felnőttnevelés célrendszere szerint három területet különböztetünk meg: az általános, a nyelvi és a szakmai célú képzést. A Közművelődési fogalomtár értelmezésében az általános képzés „olyan képzés, amely az általános műveltség növelését célozza, és hozzájárul a tanuló (felnőttképzésben a felnőtt) személyiségének fejlődéséhez, a társadalmi esélyegyenlőség és az állampolgári kompetencia kialakulásához” (Koncz, Németh és Szabó, 2007. 46. o.). Iskolarendszeren belül és kívül is megvalósulhat, ide tartozik az iskolai végzettség pótlása, a kompetenciafejlesztés (pl. problémamegoldás, kapcsolatépítés és -fenntartás), valamint a mindennapi életben hasznosítható, praktikus ismeretek elsajátítása (pl. mentálhigiéné, barkácsolás, ismeretterjesztés) is (Farkas, 2013).

A közművelődés fontossága a felnőttképzés szempontjából abban rejlik, hogy intézményrendszerének tagjai az ország teljes területét behálózzák, így széles tömegek számára tudnak könnyen megközelíthető, a lakóhelyükhöz közeli képzési lehetőséget biztosítani (Harangi, 2000). Hozzáférhetőségük kiemelt jelentőséggel bír a hátrányos helyzetű, kulturális központoktól távoli, kis népességszámú, rossz közlekedési viszonyokkal rendelkező térségek esetében, ahol a lakosság nagy részének a művelődési

házak jelentik a kultúrához való hozzáférés, a társas, öntevékeny művelődés és a közösségi élet egyetlen lehetőségét (Koós *et. al.*, 2013).

A közművelődés alapvetően a helyi közösségek önálló kultúra- és ismeretszerező tevékenységére épül, amelynek egyik fontos színtere a művelődési ház. A kulturális szférának a felnőttképzés területén betöltött szerepét tehát erősíti a lokalitás, a helyi lakossággal kialakított szoros kapcsolat és az ezek mentén kialakuló közös azonosságtudat (Harangi 2000; Horváthné Tóth és Csimáné Pozsgovics, 2011).

A közművelődési intézmények az egyik legnagyobb iskolarendszeren kívüli felnőttképzési hálózatot alkotják hazánkban. Nemtől, kortól és társadalmi hovatartozástól függetlenül számtalan programot biztosítanak, ezáltal rendkívül széles és heterogén látogatói kört vonzanak (OKM Közművelődési Főosztály, 2007). Nem formális tanulási alkalmak zöme ingyenesen igénybe vehető, így azok számára is elérhető, akik a képzések árát nem tudnák megfizetni, viszont nagy szükségük lenne a tanulásra. Feladataik között kiemelt jelentőséggel bír a hátrányos helyzetű közösségek befogadása, felkarolása, valamint életminőségük javítása (Koós és mtsai., 2013; Márkus, 2014a).

Hazai viszonylatban az egyik legátfogóbb kutatást ebben a témakörben Márkus végezte, aki vizsgálata részeként felnőttképzési intézményvezetőkkel és szakértőkkel folytatott interjút az általános célú felnőttképzés jelenlegi helyzetéről. A megkérdezettek az általános képzés fogalma kapcsán egyrészt a felzárkóztatást, az alap- és kulcskompetenciák fejlesztését, másrészt a szabadidős, egyéni érdeklődés mentén szerveződő programok jelentőségét hangsúlyozták, emellett fontos tartalmi elemként jelent meg az általános kompetenciafejlesztés (pl. kommunikáció, önismeret) és a mentálhigiéné (pl. problémamegoldás, életvezetés) is. A válaszadók a képzések fő célcsoportjaként a hátrányos helyzetűeket, különösen a GYES-en, GYED-en lévőket, álláskeresőket (tartós munkanélkülieket, pályakezdőket), az alulképzetteket, az 50 év felettieket, az iskolából lemorzsolódott fiatalokat, külföldi példák esetén pedig a menekülteket, bevándorlókat jelölték meg (Márkus, 2014a).

A közművelődés aktuális helyzetét Talata-Dudás többször is elemezte a statisztikák alapján; vizsgálta többek között az adatszolgáltató szervezetek számát, gazdálkodását, személyi és tárgyi infrastruktúráját, valamint az itt zajló művelődési formák – klubok, szakkörök, képzések, ismeretterjesztő és egyéb rendezvények – jellemzőit (Talata-Dudás, 2009, 2010, 2011). Márkus pedig kimondottan a közművelődési intézmények képzési kínálatával kapcsolatban végzett kutatást, amelynek során megállapította, hogy az általános célú képzések igen nagy arányban fordulnak elő ezekben a szervezetekben (Márkus, 2014b).

A hazai szakirodalommal ellentétben a nemzetközi kutatások az „általános” helyett sokkal inkább a „nem szakmai” felnőttképzés kifejezést használják. Az első átfogó összehasonlító elemzést erről a területről az Eurydice publikálta 2007 januárjában. A „Non-Vocational Adult Education in Europe” (Nem szakmai felnőttoktatás Európában) a tágabb értelemben vett általános felnőttképzés pillanatnyi helyzetét mutatta be 11 szempont (szakpolitika, finanszírozás, célcsoportok, hozzáférés, intézményrendszer, szervezettség, képzési tartalom, képesítési keretrendszer, tanácsadás, minőségbiztosítás, felnőttoktatók továbbképzése) mentén, 33 európai ország adatai,

szakpolitikai és nemzeti stratégiái alapján. A munkaanyag minden a munkaerőpiachoz közvetlenül nem kapcsolódó, nem szakmai jellegű formális és nem formális felnőttképzést magában foglal, így tehát sokkal bővebb kategóriát használ, mint az általános felnőttképzés hazai értelmezése (*Eurydice*, 2007).

A közművelődési intézmények regionális megoszlása

Az OSAP 1438. számú kulturális statisztikájának adatai szerint 2013 és 2014 között látszólag több mint 60%-kal nőtt a közművelődési intézmények száma (1. táblázat). Ha azonban a működés módját is megvizsgáljuk, megállapítható, hogy a 2014. évben tapasztalható növekedés elsősorban nem a közművelődési intézményrendszer bővülésének volt köszönhető. Az „új” (= a tevékenységét az adott évben kezdte meg), valamint az „újra működő” (= az előző évben nem, de korábban már szolgáltatott adatot tevékenységéről) státuszba került szervezetek számának összegénél ugyanis sokkal nagyobb mértékű a növekedés. A változások tehát inkább arra utalnak, hogy az adatot szolgáltató intézmények köre évről évre módosul, és 2014-ben az előző évekhez képest sokkal többen nyújtottak be jelentést közművelődési feladatellátásukról. A növekedés főként a Nemzeti Művelődési Intézet tevékenységének volt köszönhető: az általuk koordinált Kulturális Közfoglalkoztatási Programban való részvétel egyik alapfeltételként határozták meg az OSAP 1438 jelentés teljesítését (*Nemzeti Művelődési Intézet*, 2016). Ennek eredményeként 2014-ben 5456 intézmény került a statisztikába, amelyből 5139 volt önálló közművelődési intézmény, 308 volt tagintézmény vagy szervezeti egység, emellett 9 működött központi egységként.

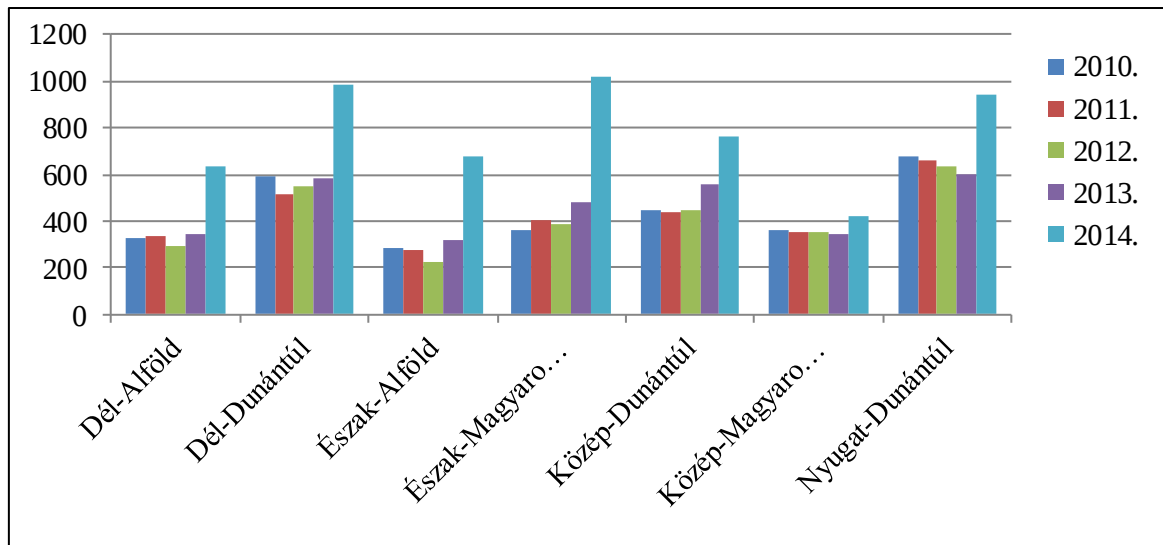
1. táblázat A közművelődési tevékenységet folytató intézmények száma a működés módja szerint, 2010-2014.

Működés módja	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Működő	2963	2881	2828	3108	5340
ebből új	51	55	70	102	300
ebből újra működő	51	45	48	69	159
Szünetel	78	49	51	33	108
Megszűnt	6	14	13	93	8
Összesen	3047	2944	2892	3234	5456

(Forrás: OSAP 1438. – saját szerk.)

A szervezetek regionális megoszlásának vizsgálata (1. ábra) azt mutatja, hogy a legnagyobb népességgel rendelkező régiókban alacsonyabb a közművelődési tevékenységet folytató intézmények száma. A legkedvezőtlenebb helyzetben 2013-ig az Észak-Alföld volt, a 2014-es évben viszont két helyet is sikerült előrébb lépnie a regionális rangsorban.

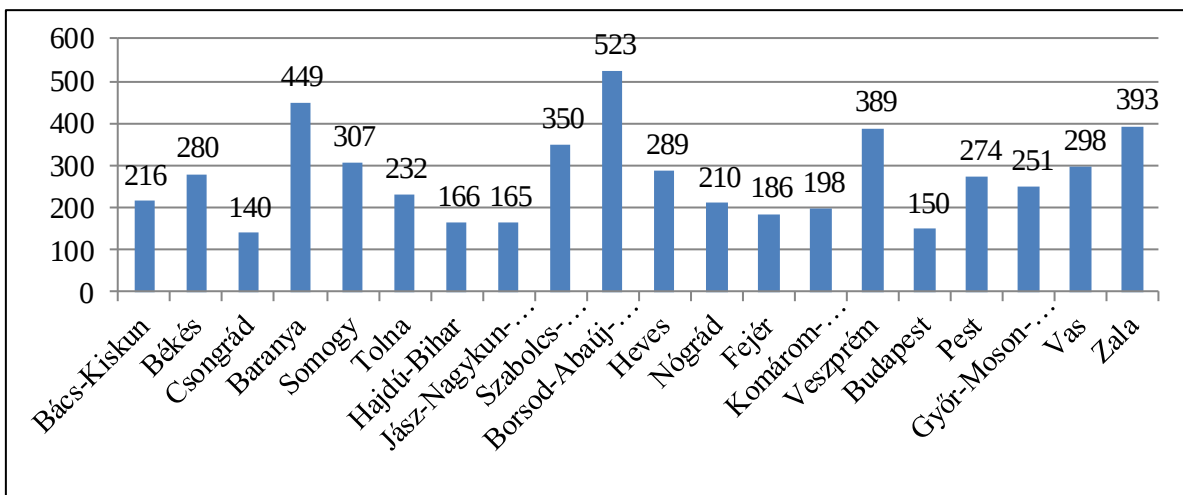
1. ábra A közművelődést folytató intézmények száma régiók szerint, 2010-2014.

(Forrás: OSAP 1438. – saját szerk.)

A 2. sz. ábra megyei bontásban mutatja be a közművelődési intézmények számát. A 2014. évi adatok alapján készült összesítésből látható, hogy az egyes régiókban belül is nagy eltérések vannak az intézményi ellátottság tekintetében. Például Szabolcs-Szatmár-Bereg és Veszprém megyében több szervezet foglalkozik közművelődéssel, mint a régiójukban található másik két megyében összesen. Emellett az is érdekes eredmény, hogy az intézmények számát tekintve a főváros az utolsó előtti helyen áll, alig megelőzve Csongrád megyét.

2. ábra A közművelődést folytató intézmények száma megyék szerint, 2014.

(Forrás: OSAP 1438. – saját szerk.)

A közművelődési intézményekben zajló képzések jellemzői regionális megközelítésben

Az OSAP 1438. számú statisztikája a közművelődési intézményekben lebonyolított képzések adatait kétféle bontásban összesíti: külön gyűjti a szervezetek saját képzéseiről, valamint az együttműködő partnerrel közösen szervezett képzésről szolgáltatott információkat.

A statisztika a saját képzéseket azok célja szerint három fő kategóriába sorolja. Az *általános célú képzéseken* belül nyolc csoportot különböztet meg: felvételi előkészítő; művészeti; sport, erőnléti, rekreációs; természetgyógyászati, ezoterikus; személyiségfejlesztő; egészségvédelmi, mentálhigiénés; helytörténeti, honismereti; egyéb. A *szakmai képzéseket* OKJ-s szakképesítést adó képzésekre (ezen belül közművelődési szakember I-II.; népi kézműves; más szakmák) és egyéb szakmai képzésekre (ezen belül kulturális szakembereknek szervezett képzése; pedagógus továbbképzés; egyéb szakmai képzés) bontja. A *nyelvi képzéseken* belül pedig az angol, a német és az egyéb kategóriát különíti el. A statisztika információt nyújt a csoportok, a beiratkozottak, a képzést a tárgyévben befejezők, az alkalmak, illetve az órák számára vonatkozóan, de a résztvevők korcsoportok szerinti összetételét is rögzíti.

Az együttműködő partnerrel közösen szervezett oktatás, képzés adatai eltérő felosztás szerint kerülnek rögzítésre, ezek esetében a statisztika két nagy csoportba sorolja a képzéseket. Az *iskolarendszerű képzéseken* belül az alap-, közép- és felsőfokú oktatás jelenik meg, az *iskolarendszeren kívüli képzéseket* pedig – a felnőttképzési törvény logikáját követve – 4 csoportra bontja: szakképesítést nyújtó képzés, egyéb szakmai képzés, általános célú képzés, nyelvi képzés. Az adatszolgáltatás e képzéseknél a beiratkozottak életkori összetételére és az általános célú képzések tartalmára nem terjed ki, csak a csoportok, a résztvevők, az alkalmak, a képzést a tárgyévben befejezők és az képzési órák számáról kapunk információt.

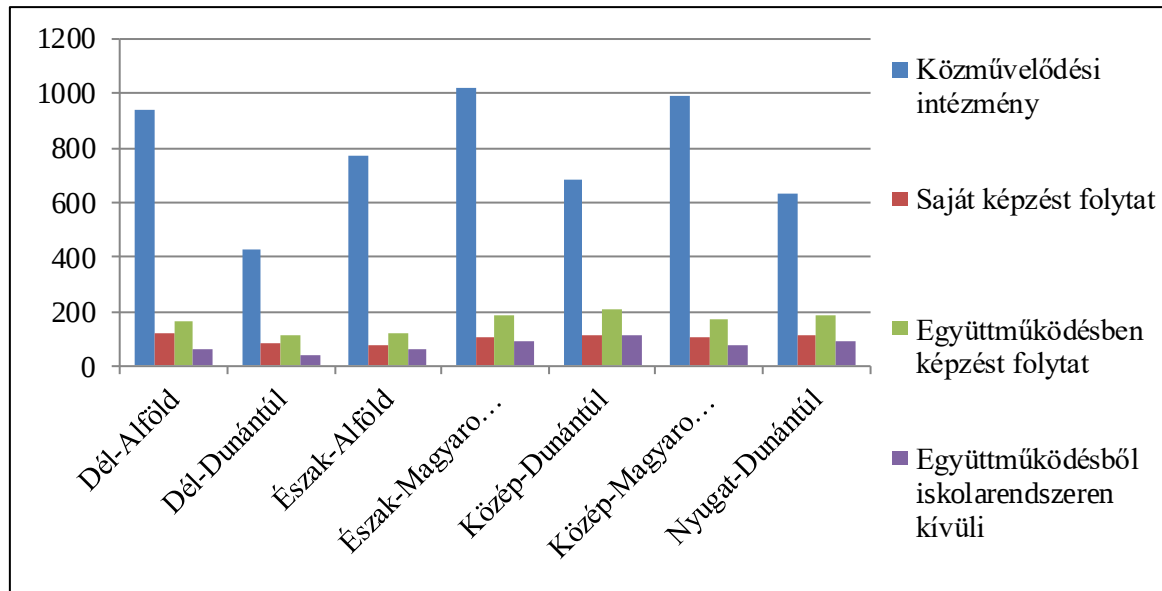
2014-ben a közművelődési feladatellátást végző szervezetek közül jóval többen folytattak képzést partnerrel közösen, mint önállóan (3. ábra). A vizsgált évben az intézmények 13%-a szervezett legalább egy saját képzést, és 21%-a folytatott együttműködést más képzőkkel. Ez utóbbinak 46%-a irányult iskolarendszeren kívüli programokra, tehát a partnerségek nagyobb részben a formális, iskolarendszerű oktatás biztosítását célozzák. A nem formális képzések terén együttműködést folytató intézmények száma csak hat (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok, Heves, Nógrád, Fejér, Veszprém) megyében volt magasabb.

Megállapítható továbbá, hogy az ország közművelődési intézményeinek csupán 3%-ában (170 db) zajlott önállóan és kooperációban is megvalósított iskolán kívüli képzés. A kevés átfedésből arra lehet következtetni, hogy az együttműködések olyan intézményekben is lehetővé teszik az oktatást, amelyek – a személyi vagy tárgyi infrastruktúra hiányából fakadóan – maguktól nem lennének képesek tanulási alkalmat biztosítani.

A régiós összehasonlítás szerint 2014-ben a legtöbb saját képzést folytató közművelődési intézmény Közép-Magyarországon működött (20%), az iskolarendszeren kívüli képzések megvalósítása érdekében pedig az Észak-Alföldön volt

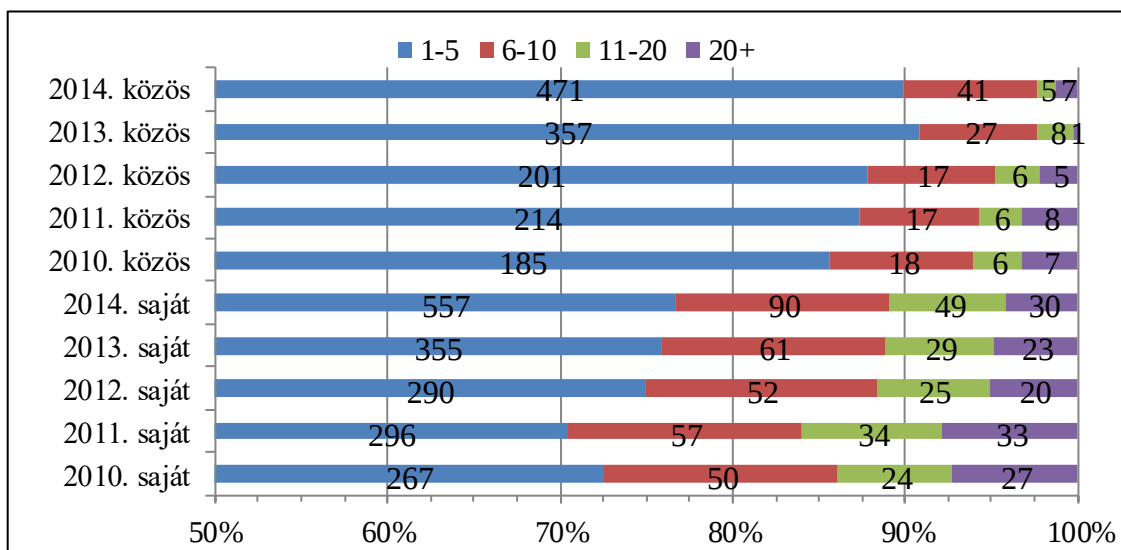
jellemző a legtöbb együttműködés (16%). Emellett érdemes megemlíteni, hogy megyei bontásban, a fővárost követően a legtöbb közművelődési intézmény Hajdú-Biharban foglalkozott képzéssel: a szervezetek 26%-a valósított meg önálló tanfolyamot, és 18%-uk kooperált más képzőkkel.

3. ábra A közművelődési tevékenységet, valamint a saját és együttműködésben megvalósított képzéseket folytató intézmények száma régiók szerint, 2014.

Az alapján, hogy évente összesen hány képzési csoportot indítottak az egyes intézmények, négy kategóriát különítettem el (4. ábra). A leginkább szembetűnő változás, hogy 2011 óta – a saját és az együttműködésben szervezett képzések körében is – folyamatosan csökken az évente 20-nál több képzési csoportot indító szervezetek aránya, és ezzel párhuzamosan növekszik azoké, akik legfeljebb 5 csoportot képeznek éves szinten. Megállapítható továbbá, hogy a partnerekkel közösen megvalósított iskolán kívüli képzések esetében sokkal kevesebb – többnyire 1-2 db – csoport indul.

4. ábra A közművelődési intézmények megoszlása a saját és az együttműködő partnerrel közösen szervezett képzések csoportjainak száma szerint, 2010-2014.

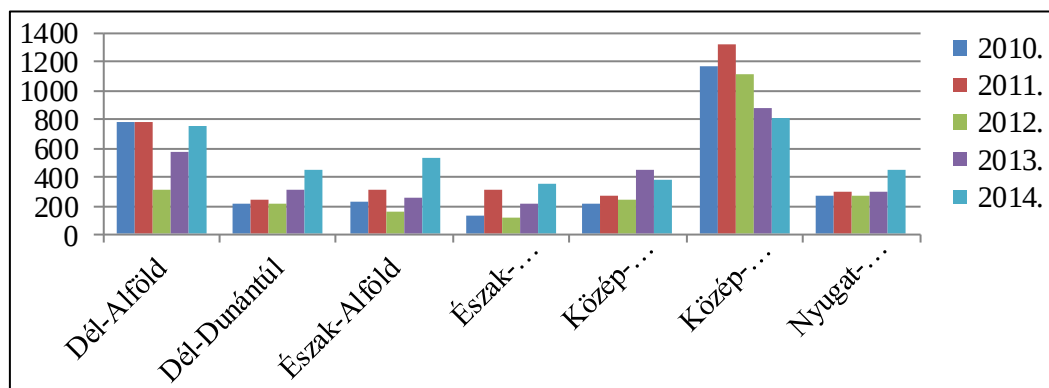

(Forrás: OSAP 1438. – saját szerk.)

Az 5. és 6. sz. ábra régiók szerinti bontásban mutatja be, hogy a közművelődési intézményekben hány csoport indult az önállóan és az együttműködésben megszervezett képzések keretein belül 2010 és 2014 között. Az adatok idősoros összehasonlításának eredményeit jelentősen befolyásolja az adatszolgáltatók körének változása, az viszont jól látható, hogy mely térségben milyen súllyal jelenik meg a képzés és oktatás.

A saját képzések csoportjainak a száma a legtöbb régióban 2011 óta emelkedést mutat (5. ábra). Országos szinten a leghangsúlyosabb szerepet Közép-Magyarország és a Dél-Alföld játssza. E két régióban a többi térséghez képest alacsony a közművelődési intézmények száma, mégis rengeteg képzést bonyolítanak. A legkevesebb csoport Észak-Magyarországon és az Észak-Alföldön jellemző, viszont utóbbiban 2014-re olyan mértékű növekedés figyelhető meg, hogy a régiós listában a harmadik helyre lépett előre.

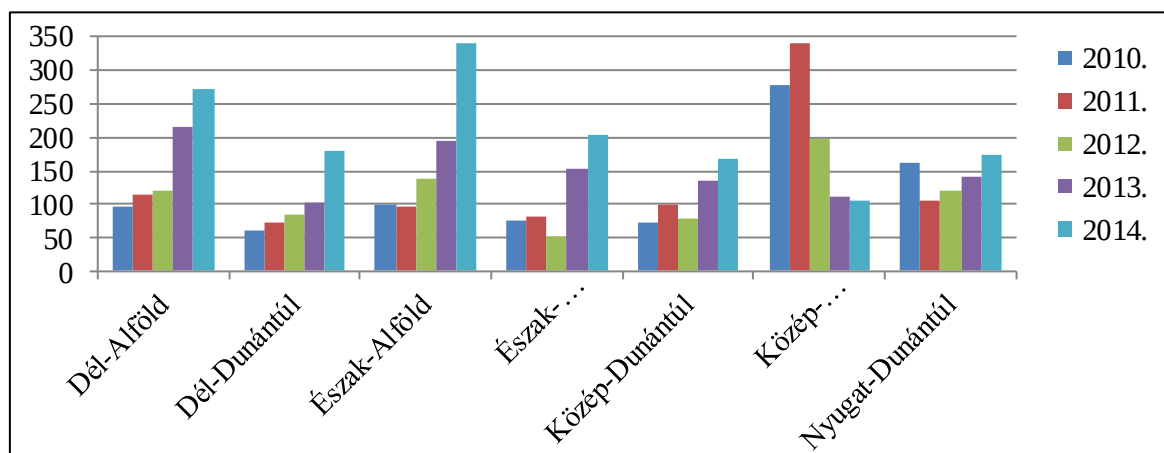
5. ábra A közművelődési intézményekben lebonyolított saját képzések csoportjainak száma régiónként, 2010-2014.

(Forrás: OSAP 1438. – saját szerk.)

Hasonló képet mutatnak a közösen lebonyolított iskolán kívüli képzések is abban a tekintetben, hogy a csoportok száma 2012 óta egyre növekszik (6. ábra). Mivel a legtöbb együttműködést az észak-alföldi közművelődési intézmények alakították ki, 5 év alatt három és félszeresére nőtt az iskolarendszeren kívüli képzések csoportjainak száma a régióban.

6. ábra A közművelődési intézményekben együttműködésben lebonyolított iskolán kívüli képzések csoportjainak száma régiónként, 2010-2014. Forrás: OSAP 1438. – saját szerk.

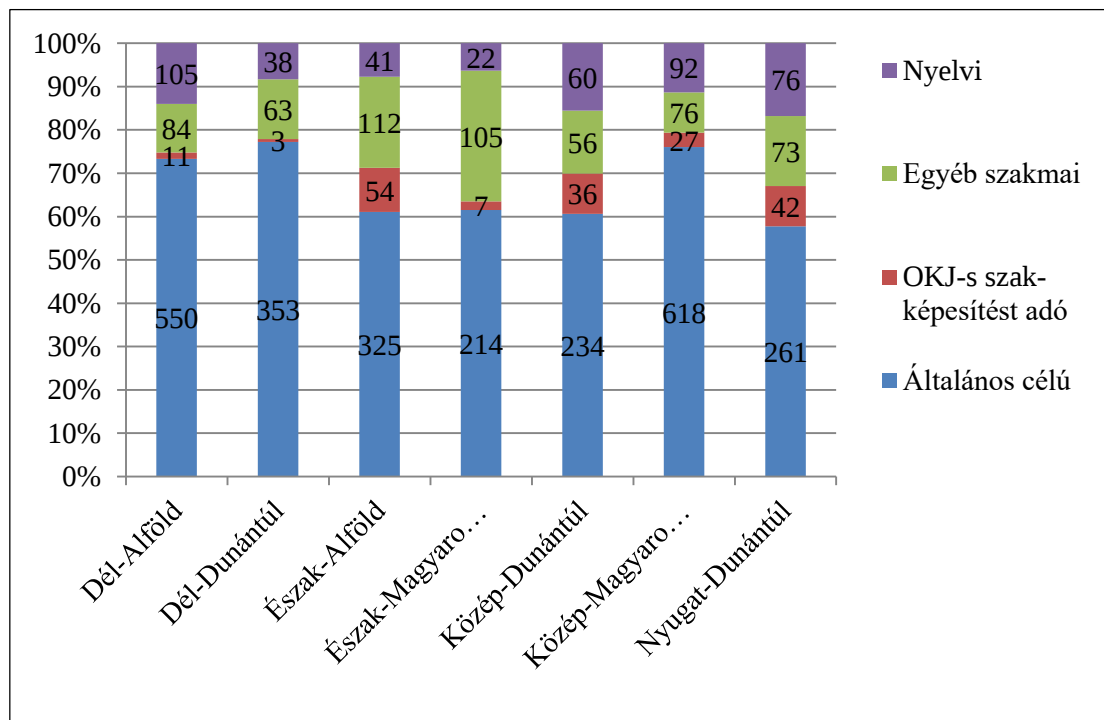
(Forrás: OSAP 1438. – saját szerk.)

Ahogy a 7. ábra adatai mutatják 2014-ben megvalósított, önállóan szervezett programokon belül az általános képzések aránya az Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon volt a legkisebb, ahol az alacsony iskolázottság és az ebből következő magas munkanélküliség miatt kiemelt fontosságú lenne a képzés pótló funkciója és az alapkészségek fejlesztése. Az OKJ-s szakképesítést adó képzések az Észak-Alföldön jelennek meg a legnagyobb arányban, az bizonyítványt nem nyújtó szakmai jellegű tanfolyamok dominanciája pedig Észak-Magyarországon rajzolódik ki. Mindezek háttérben a magas munkanélküliség problémájának kezelése állhat: a közművelődési intézmények olyan képzéseket és átképzéseket biztosítanak, amelyek a munkaerő-piaci

– és ezek mentén – a lakossági igényeknek megfelelő, hasznosítható szakképesítés megszerzésére irányulnak.

További érdekes eredmény a nyelvi képzések esetében tapasztalható, amelyek aránya a Dunántúl középső és nyugati részén a legnagyobb. Az osztrák határ közelségéből, illetve az Ausztriában és Németországban történő növekvő arányú munkavállalásból kifolyólag feltételezhető, hogy a német nyelv elsajátítására mutatkozik nagyobb igény. Az adatok viszont ennek az ellenkezőjét bizonyították: a nyelvi képzések döntő hányadát az angol-oktatás alkotja.

7. ábra Az általános, szakmai és nyelvi képzések csoportjainak megoszlása régiók szerint, 2014.

(Forrás: OSAP 1438. – saját szerk.)

Következtetések

A közművelődési intézményekben folyó nem formális képzés kötetlenségének és rugalmasságának köszönhetően képes betölteni mindazokat a hiányokat, amelyekre a formális oktatásban nincs lehetőség. Programjaik kiegészítik és továbbfejlesztik az iskolai keretek között elsajátítható tudást és készségeket, ezáltal hozzájárulnak a gazdasági versenyképesség javításához.

A közművelődési intézmények tevékenységében komoly szerepet játszanak az általános célú képzések, amelyek számtalan területen erősítik a résztvevők tudását és készségeit. A régiók közötti fejlettségbeli különbségek többnyire a közművelődésben zajló felnőttképzés szempontjából is érzékelhetők, viszont a pályázati forrásokból megvalósuló fejlesztések a hátrányosabb helyzetben lévő régiókban – és így az Észak-Alföldön – is előmozdítják a tanuláshoz való hozzáférést, ezáltal biztosítva a térség lakosai számára a felzárkózás lehetőségét. Azzal, hogy az Európai Unióban egyre

nagyobb hangsúlyt kapnak a „nem szakmai” képzések, hosszú távon is érdemes lehet azzal foglalkozni, hogy milyen elmozdulások történnek az általános célú programok terén a kulturális szférában.

Felhasznált irodalom:

- Durkó Mátyás (1999): Andragógia – a felnőttnevelés és közművelődés új útjai. Budapest, Magyar Művelődési Intézet, Budapest
- Eurydice (2007): Non-Vocational Adult Education in Europe. Executive Summary of National Information on Eurydice. Brussels, Directorate-General for Education and Culture
- Farkas Éva (2013): A szak- és felnőttképzés gyakorlata. Szeged, SZTE JGYPK
- Harangi László (2000): A nonformális felnőttoktatás helyszínei és aktorai. In: Harangi László és Pordány Sarolta (szerk.): Felnőttképzés a közművelődésben – tanulmányok. Magyar Művelődési Intézet, Budapest. 9-25.
- Horváthné Tóth Ildikó és Csimáné Pozsegovics Beáta (2011): Felnőttképzések az Agóra pályázatok keretében. In: Erdei Gábor (szerk.): Andragógia és közművelődés. Régi és új kihívások előtt a közművelődés az új évtizedben. Debreceni Egyetem, Debrecen. 162-171.
- Koncz Gábor, Németh János és Szabó Irma (2007): Közművelődési fogalomtár – minőségfejlesztési és pályázati munkaanyag. Budapest, Oktatási és Kulturális Minisztérium
- Koós Bálint, Csité András, Hamar Anna, Virág Tünde, Földi Zsuzsanna, Uzzoli Annamária, Szerepi Anna, Prókai Orsolya (2013): A kulturális intézményrendszer oktatást támogató szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztéseinek értékelése – Értékelési zárójelentés. http://palyazat.gov.hu/download/48418/Kult%C3%BAr_a_%C3%A9rt%C3%A9kel%C3%A9si_jelent%C3%A9s.pdf (Letöltés: 2015.10.15. 15:30)
- Márkus Edina (2014a): Az általános célú felnőttképzés szakértői interjúk tükrében. In: Juhász Erika (szerk.): Közösségi művelődés – közösségi tanulás. Debreceni Egyetem BTK Neveléstudományok Intézete – Kultúrász Közhasznú Egyesület, Debrecen. 235-262.
- Márkus Edina (2014b): Közművelődés és felnőttképzés a statisztikák tükrében. Kulturális Szemle, 1. 2. sz. 55-69.
- Nemzeti Művelődési Intézet (2016): *Partnerségi Felhívás III. Kulturális Közfoglalkoztatási Programhoz*. <http://www.nmi.hu/hu/Hirek/Partnersegi-felhivas-III-Kulturalis-Kozfoglalkoztatasi-Programhoz> (Letöltés: 2016.02.18. 13:40)
- Oktatási és Kulturális Minisztérium Közművelődési Főosztály (2007): Közművelődési Stratégia 2007-2013. <http://www.nefmi.gov.hu/kultura/kozmuvelodesi-foosztaly/kozmuvev-strat-090116> (Letöltés: 2015.10.02. 18:45)
- Talata-Dudás Katalin (2009): A közművelődés helyzetének alakulása a 2005-ös / 2008-as közművelődési statisztika tükrében. SZÍN, 14. 5. sz. 4-43.
- Talata-Dudás Katalin (2010): A közművelődés helyzete a 2006-2009-es közművelődési statisztika adatai alapján. SZÍN, 15. 5. sz. 4-62.

Megyesi Judit:

Nem mi találtuk fel! Az iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) nemzetközi aspektusai

Absztrakt: A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény adta jogi keretek tették kötelezővé minden, 2016 januárja után érettségiző, nappali tagozatos középiskolai tanuló számára az 50 órás iskolai közösségi szolgálatot. Ám ez a diákokra vonatkozó elvárás nem valódi magyar viasz. Jelen tanulmány célja a jelentősebb nemzetközi trendek bemutatása, melyek forrása elméleti kutatásokból származik. Azok a nemzetközi módszertanok és határterületek, melyek a közösségi szolgálathoz és a fiatalok társadalmi integrációjához kapcsolódnak, nem csak a magyar intézményesülésnek, de a metodika és az értékrendszer itthoni kialakításának is forrásai voltak. Annak érdekében, hogy az IKSZ, mint köznevelési eszköz elérje pedagógiai feladatát, a magyar trendek és előírások ismeretén túl érdemes tájékozódni a nemzetközi metódusokról és jó gyakorlatokról, majd releváns módon adaptálni azokat. Az módszertani összefoglaló ezeket az interkulturális keretek mutatja be. Kulcsszavak: iskolai közösségi szolgálat, nemzetközi, jó gyakorlat, interkulturális, adaptáció

We did not invent it! The international aspects of school community service

Abstract: The 190th law of 2011 made the 50 hour school community service compulsory for all secondary school students, graduating after January 2016. Although this student requirement is not all that Hungarian. The aim of this article is to present the international trends, the source of which are international research papers. The international methodologies and borderlines, which are related to community service and the social integration of the youth, were the sources of not only the Hungarian institutionalization, but also the development of national methodology and value system. In order for school community service to reach its goal as a public education tool, apart from knowing the Hungarian trends and regulations, it is useful to be informed about international methods and good practice, and adopt them accordingly. The summary for the methodology provides an introduction to these international boundaries.

Keywords: school community service, international, good practice, intercultural, adaptation

Módszertani bevezető

Az iskolai közösségi szolgálat (IKSZ), mint a középiskolás korosztály szociális és életviteli kompetenciáit fejlesztő tanulási módszer, régi elvek és értékek mentén, több filozófiával, illetve vallási hagyománnyal, kultúrkörrel találkozik. Ugyanakkor a szolgálat 2012-ben hazánkban átemelt módszere és keretrendszere többségében amerikai, illetve kisebb hányadban angolszász gyökerekkel bír.

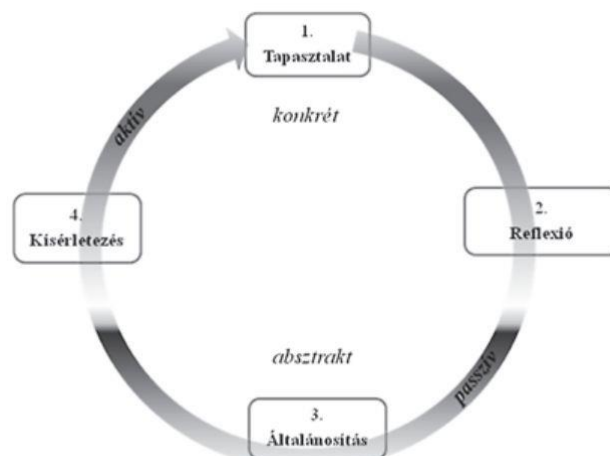
Azon nemzetközi módszerek, mint a study-work (szolgálva tanulás) vagy a school-based service learning (iskola-alapú szolgálat-tanulás), megadták az irányt és a módszertani forrást az első, itthoni „fecskék” módszereihez, majd közvetve indikátorai is voltak a hazai törvény megszületésének. A hazai szakma az IKSZ-modell megalkotásának elméleti forrását John Dewey és David Kolb tanulási elméleteiben gyökereztetni.

Elméleti források

A cselekedve tanulás vagy tevékenység általi tanulás, tehát a learning by doing módszere John Dewey filozófustól és oktatási reformertől, Amerika egyik legkiemelkedőbb gondolkodójától ered. Megközelítése szerint a leghatékonyabb pedagógiai módszer, ha tudását saját élmény révén sajátítja el az egyén. (Dusapp – Merry 2003:28) Ez a megközelítés a nevelélméleti gyökere a pedagógia eszközként alkalmazható közösségi szolgálatnak. Ez a fajta saját, valós élményszerzés nem csak gondolkodásra és cselekvésre sarkallja az egyént, de amennyiben sikeres, örömforrásként is szolgál. (Vámos 2013 idézi: Matolcsi 2013:71)

A tapasztalati tanulási kör modellje David Kolb, amerikai szociálpszichológus és tanuláskutató megközelítése. Az elmélet a tanulást lépésekre bontja, kör formájában. A kör első lépéseként az egyént éri egy élmény, egy tapasztalás, melyből reflexiót készít el. A reflexiót összeveti eddigi ismereteivel, tudáskészletével és elméletté alakítja át. Az elmélet- és fogalomképzés mentén az egyén saját véleményét, megállapításokat tesz, melyeket hozzákapcsol a tárolt elméletéhez. Ezt a reflexiót az egyén elhelyezi saját ismeretei közé, beépíti már meglévő tudásbázisába és a következő, hasonló élménnyel történő találkozás során alkalmazza, interpretálja azt. Más közelítések szerint Kolb elmélete nem is kör, sokkal inkább spirál, hiszen a megszerzett ismeretet az újabb és újabb találkozások során újraserkeszti, átalakítja és fejleszti az egyén, így adaptálva, alkalmazkodva az új keretrendszerekhez és környezeti jellemzőkhöz. Ez nem csak mennyiségi, vagy minőségi változást, de új dimenzióbeli megközelítést is jelenthet az egyén tanulási környezetében, amely jóval több, mint az a kezdeti esetleges elméleti ismeret, mellyel a személy rendelkezett a megtapasztalás előtt.

1. ábra: David Kolb tanulási köre (Forrás: Pulinka 2015:37)

Az antropagógia folyamán fenti modellek természetesen nem csak az oktatásba, de az egész élethosszig tartó tanulás folyamatába adaptálhatóak.

A Dewey-modell gyakorlati továbbgondolása a tanulási piramis elmélete. Ez a módszer a leghatékonyabb tanulási folyamatnak a tudásunk mások számára történő átadását tartja, a tanítás művészetét. Ekkor az átadni kívánt ismeret már nem csak megszerzett, de kipróbált, értelmezett és megértett tudás is. Ez a megközelítés sem idegen a hazai IKSZ módszertanától, hiszen több diák kötelező közösségi szolgálatos órái alatt, választása alapján fiatalabb társait korrepetálja, mentorálja. (The Peak Performance Center 2015:1)

2. ábra: Tanulási piramis (Forrás: Young Civil Radio 2016:1)

A tanulási piramis

A fent felsorolt modellek közös eszköztára egyrészt a saját élmény megszerzése és értelmezése, másrészt a megszerzett ismeretek adaptációja, így járulva hozzá az egyén kompetenciáinak fejlesztéséhez.

Nemzetközi trendek

Az egyes európai és Európán kívüli trendek között módszertani és megvalósítási eltérések érzékelhetők: míg bizonyos országokban nagyobb lélegzetvételű, rendszer-alapú modellekkel találkozunk, máshol az eseti, az akciójellegű közösségi szolgálat vagy közösségi tanulás dominál.

Az **Amerikai Egyesült Államokban** már az 50-es, 60-as években kezdett elterjedni a közösségi szolgálat társadalmi jelensége. Az alulról szerveződő kezdeményezés abból a problémából indult ki, hogy a fiatalok eltávolodtak közösségüktől, kevésbé voltak motiválhatóak. Ezen jelenség felismerését követően, az 1970-es majd 80-as évek során több törvényjavaslat, egyeztetés és fórum kapcsán a szenátus elé került a közösségi tanulás/szolgálat-tanulás ügye, vagyis a service-learning (SL). (Boyer 1987:87-90) A hivatalos fórumok visszatérő problémafelvetésének eredménye képpen 1993-ban jogerőre emelkedett a Nemzeti és Közösségi Szolgálatról szóló törvény. Ez a tengeren túli jogszabály a hazai köznevelési törvényt közel 20 évvel megelőzte. Az amerikai modell időbeli deklarálásán túl struktúrájában is kissé eltér a magyar trendtől, a

kontinens „olvasztótégely” jellemzői miatt az Egyesült Államokban alkalmazott módszertanok multikulturális mintákat hordoznak: jelenségeik között a hagyományos szociális szolgáltatások mellett békemenet szervezések, interkulturális művészi akciók, környezetvédelmi programok, valamint az aktív társadalmi részvételre és kooperációra nevelő közösségi tanulási programok is helyet kapnak. (Jeffrey 2001:39-40)

Tekintettel arra, hogy az Amerikai Egyesült Államokban oktatási kerületekről beszélhetünk, az egyes államokban a közösségi szolgálat keretei és módszertanai kisebb mértékben eltérhetnek. Emiatt elsősorban az alapcélkitűzés közös jellegét kell figyelembe vennünk, mely szerint: *„a közösségi szerepvállalás pedagógiája vagy a szolgálat tanulása egy olyan összetett jelenség, ami ötvözi a tanulási célokat a közösség szolgálatával, oly módon, hogy fejleszti a tanulót és szolgálja a közjót.”* (Bandy 2016:1)

Ezek a közösségi szolgálati tevékenységek a nemzetközi érettségi feltételét képezik Amerikában (is), de a középiskolai kötelezettségeken túl egyes egyetemeken a diploma megszerzéséhez is közösségi krediteket kell teljesíteniük a hallgatóknak. A Michigani Egyetemen az intézmény szemlélete szerint, ugyan kreditért végzik kötelező közösségi szolgálatukat a hallgatók, az elvégezett tevékenység alatt megszerzett tudás az igazi nyeresége az egyetem diákjainak a szolgálat során, így fejlődnek a hallgatók állampolgári és szakmai ismeretei. (Jeffrey 2001:39).

Bár **Kanadában** nincs országosan egységes, kötelező modell vagy jogszabály az iskolai közösségi szolgálatra, de az állam legnépesebb tartományában, Ontarióban, 40 órás közösségi szolgálatot kell teljesíteniük a középiskolai tanulóknak ahhoz, hogy érettségi vizsgát tehessenek. Ez az intézkedés 1999 óta él. (EMMI 2012:15) Egy 2009-es, nem reprezentatív, ontarioi kutatás a fent összefoglalt, amerikai célkitűzésekkel összhangban, de a társadalmi és tanulási célok elérésén túl, Kanadában a személyesség, az örömszerzés és a sikeresség fogalmait is kiemelni a közösségi szolgálat feladatrendszerébe közl. (Padanyi –Baetz –D. Brown – Henderson 2009:4)

Mexikóban a felsőoktatási intézmények hallgatói számára 480 óra szociális szolgálat (Servicio Social) kötelező. Ez a program az oktatási stratégia része, mely nem csak azért jött létre, hogy új struktúrát és szervezeti működést adjon az egyetemi közösségi tevékenységeknek, de eszköz legyen a különböző társadalmi csoportok találkozásában is. Erről a szociális szolgálatról törvény rendelkezik a közép-amerikai országban. A feladatot a hallgatóknak tanulmányaik ideje alatt, a nyári szünetben (júniustól decemberig) kell elvégezniük, regisztrációs köteleességük teljesítését követően. A programmal Mexikóban a hallgatók szociális és fiatalok iránti érzékenyítését, valamint a közösség fejlesztését célozzák meg. (Universidad de Sonora 2016)

Afrikában akciótervek alapján Kenyában, Zimbabweben, Nigériában, a Gambiai Iszlám Köztársaságban és a Seychelle-szigeteken működik Országos Ifjúsági Szolgálat. A **Dél-Afrikai Köztársaságban** az Országos Ifjúsági Fejlesztő Ügynökség (National Youth Development Agency) 2003 óta felelős az Országos Ifjúsági Szolgálat (National Youth Service) működtetéséért. A program a fiatal generáció konstruktív részvételére, a szociális kohézióra, a HIV/AIDS elleni küzdelemre és a fiatalok, mint kihasználatlan humán erőforrás kiaknázására kívánja felhívni a figyelmet. A programot a 2009. évi 54. törvény a nemzeti ifjúsági fejlesztésről helyezi jogszabályi keretek közé Dél-Afrikában. (National Youth Development Agency 2016)

A Servicio País (Szolgáló Ország) **Chile** 1995 óta működő, polgári szolgálatos programja, mely a diplomázott fiatalokat célozza meg. A szolgálat szakmai felügyeletét a Szegénység Leküzdéséért Alapítvány (Fundación Superación de la Pobreza) látja el. A résztvevőket kompetitív módon választják ki a 13 hónapos szolgálatra, melyet a kiválasztott magasan kvalifikált fiatalok – mérnökök, közgazdászok, egészségügyi szakemberek – az ország szegény kistélepüléseiben látják el. A program a fiatalok kompetenciafejlesztése mellett, az ország decentralizálását is sikerrel szolgálja. (Servicio País 2016)

Európában a brit, a francia és a holland modellek rendszere adhat követendő példákat. **Nagy-Britanniában** 1963-ig kötelező volt az ún. országos szolgálat, második világháborús „posztgyakorlatként”. Ennek elvét hozta volna vissza 2010-es újraválasztása esetén Gordon Brown, egykori brit miniszterelnök. A népszerű brit lap, a Telegraph írása szerint a politikus programjában 50 óra kötelező közösségi szolgálatot szeretett volna beemlíteni az oktatási tervbe, azzal a céllal, hogy a fiatalok a jogok mellett kötelezettségeiket is megismerjék. (Adams 2009). Mivel választási programját nem nyerte meg az egykori miniszterelnök, az ötlet a tervezés fázisáig jutott el.

Jelenleg két, működő módszertana van a közösségi szolgálatnak **Angliában**. Egyrészt a **Nemzeti Állampolgári Részvétel** (National Citizen Service - NCS) formájában évről-évre több, sikeres kísérettségit tett, 16 és 17 év közötti tanuló végez 30 órás közösségi szolgálatot, mindössze 2-4 hét leforgása alatt. A kéthetes felkészítő foglalkozás után a tavaszi, nyári vagy őszi szüneti időszakot jelentő részvétel során olyan értékekkel szembesülhetnek a fiatalok, mint: a projektszemlélet, a készségfejlesztés, a kapcsolatteremtés vagy a társadalmi felelősségvállalás. A szervezők kimutatása szerint napjainkig több mint 200.000 fiatal kapcsolódott be a programba, emellett a legnagyobb közösségi oldalon 275 ezer követőt számol az NCS. A szolgálati részvételt igazoló tanúsítványt a brit miniszterelnök saját aláírásával hitelesíti, sőt az UCAS-on (angol FELVI) külön menüpontban jelölhetik adataik között az NCS-es tapasztalatokat a felvételiző diákok felsőoktatási jelentkezésükkor. (National Youth Service 2016) A másik akció, az **Országos Szolgálati Terv** (National Service Plan) gondolata David Cameron brit politikustól származik. Cameron 2010-ben tette közzé tervezett oktatási programját, melyről a The Guardian internetes forrásban is számot adtak. (Watt 2010) Az akció kezdetben egyszerű önkéntes programként várta a 16 éves angol fiatalokat, különböző, a társadalom számára hasznos, ingyenes szolgálatok teljesítésére. (EMMI 2012:15) A program célja a szociális felelősségvállalásra való nevelés volt, módszertana pedig a két hónapos, intenzív közösségi munka. Jelenleg a program Nagy-Britannia elmúlt 100 évének legdinamikusabban fejlődő ifjúsági mozgalmaként deklarálódott a brit írott sajtóban, melynek következő szakmai állomása a nemzeti tantervbe történő, strukturált beemelés lehet. (McCann 2015)

Franciaországban a Service Civique vagyis Civil/Polgári Szolgálat heti legalább 24 órában, szerződéses forma szerint foglalkoztat korrekt, ám nem bőséges ellentételezésért (573 euró/hó), társadalmi szolgálatra vállalkozó fiatalokat. A programban 16 és 25 év közötti jelentkezők bekapcsolódását várják, nem csak franciaországi, de a határon túli, elsősorban francia nyelv területi részvételre. A fogyatékos személyeknek a korhatár kibővített: számukra 30 éves korig nyitott a szolgálat. A program során 6-12 hónap közötti időintervallumban végeznek különböző közösségi és szociális tevékenységeket a résztvevők, azért, hogy szembe nézzenek és

reagáljanak a társadalmi és környezeti kihívásokra. A jelentkezők kilenc területen vállalhatnak közösségi munkát: az oktatás, a szolidaritás, az egészségügy, a kultúra és szabadidő, a környezet, a nemzetközi és humanitárius fejlesztés, a hagyományőrzés, és a polgárság, a sport, valamint a katasztrófa-elhárítás területén. (Service Civique 2016)

Hollandiában 2007-ben vezették be minden középfokú, érettségit adó oktatási intézményben a kötelező, 30 órás társadalmi gyakorlatot (Maatschappelijke Stage). A közösségi szolgálat holland formája sokrétű és sokszínű: az iskolák saját hatáskörük szerint dönthetnek arról, mely évfolyamon, milyen (tanórai vagy épp tanórán kívüli) keretben biztosítanak teret diákjaik számára a kötelezettségek teljesítéséhez. Ez a program először a 2011-ben érettségizettekre rótt feladatokat. A gyakorlatot hetente egyszer, három hónapon keresztül kellett ellátniuk a diákoknak. Forráshiányra hivatkozva a holland kormány a 2018-ban érettségiző tanulókra már visszavonta a társadalmi gyakorlat kötelező jellegét. 2015-től az iskolák saját, önkéntes hatáskörükben dönthetnek a program folytatásáról. (Bodó 2014:12-14)

Következtetések

Az iskolai közösségi szolgálat tehát közel sem magyar találmány. A hazai, 2012-es jogszabályalkotást komoly, nemzetközi trendek, illetve formalizált modellek előzték meg. A magyar törvényi keretek közé emelt módszertan és struktúra jól beágyazott pedagógiai megközelítés, mely figyelembe veszi az itthoni szokásokat és sajátosságokat az európai és kontinensen túli jó gyakorlatok esetleges adaptálásával. A nemzetközi modellek megismerése mellett azonban csak kellő kritikai- és realitás érzékkel lehet esetlegesen, úttörőként beemelnünk további elemeket a határon túli gyakorlatokból. Lehetséges, hogy az a modell, amely egyes országokban gazdaságilag, illetve interkulturális szempontok szerint megalapozott, hazánkban idegen.

Jelen nemzetközi kitekintés célja az volt, hogy a teljesség igénye nélkül, kiemelkedő mintákat adjon a szakemberek kezébe. Legyen az a pedagógiai modell, a jogszabályi környezet vagy épp a keretrendszer az indikátorszámokkal.

Ahhoz, hogy az iskolai közösségi szolgálatot megfelelő eszközként alkalmazhassuk Magyarországon, illetve akár annak a lehetséges kiterjesztését, továbbgondolását készítsük elő, érdemes nemzetközi szemüvegen keresztül vizsgálnunk az itthoni kereteket. Azok a határon túli minták, melyek sikeres humán-erőforrás fejlesztési rendszereket valósítanak meg (USA, Nagy-Britannia, Hollandia vagy Kanada), számunkra is megfontolandó modelleket alkalmaznak.

Felhasznált irodalom:

- Adams, Steven (2009): Gordon Brown to force teenagers to do community work. Elérhető: <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/5144396/Gordon-Brown-to-force-teenagers-to-do-community-work.html>, letöltés: 2016. június 6.
- Bandy, Joe (2016): What is Service Learning or Community Engagement?. Elérhető: <https://cft.vanderbilt.edu/guides-sub-pages/teaching-through-community-engagement/>, letöltés ideje: 2016. május 8.
- Bodó, Márton (2014): Egy jó gyakorlat: a közösségi szolgálat implementációja a nemzetközi tapasztalatok tükrében. Előadás. Hajdúszoboszló, 2014. október 9.
- Boyer, Ernest LeRoy (1987): A közösségi szolgálat: az iskola és az élet összekapcsolása.. In: Berencz, Mercedes – Lehotzky, Zsuzsanna (2005) (szerk.) Demokrácia és állampolgárság: A közösségi tevékenységből való tanulás. Budapest, Demokratikus Ifjúságért Alapítvány, 87-90. p.
- Dusapp, Anne – Merry, Peter (2003) (szerk.): T-Kit 3 Projektmenedzsment. Budapest, Mobilitás Nemzetközi Igazgatósága, 27-30. p.
- EMMI (2012): Segédlet az iskolai közösségi szolgálat megszervezéséhez. Budapest
- Jeffrey, Howard (2001): A jó gyakorlat alapelvei a közösségi tevékenységből való tanulás pedagógiájában. In: Berencz, Mercedes – Lehotzky, Zsuzsanna (2005) (szerk.) Demokrácia és állampolgárság: A közösségi tevékenységből való tanulás. Budapest, Demokratikus Ifjúságért Alapítvány, 34-40. p.
- Matolcsi, Zsuzsa (2012): Iskolai közösségi szolgálat, mint pedagógiai eszköz. Neveléstudomány, 2013. 4. szám, 70-83. p.
- McCann, Kate (2015): Andy Coulson: David Cameron must make National Service compulsory to curb extremism and leave a legacy. Elérhető: <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/12048386/Andy-Coulson-David-Cameron-must-make-National-Service-compulsory-to-curb-extremism-and-leave-a-legacy.html>, letöltés: 2016. június 7.
- National Youth Development Agency (2016): What is national youth service?. Elérhető: <http://www.nyda.gov.za/National-Youth-Service-Programme/Pages/default.aspx>, letöltés ideje: 2016. június 1.
- National Youth Service (2016): NCS for your teen. Elérhető: <http://www.ncsyes.co.uk/ncs-for-your-teen>, letöltés: 2016. június 9.
- Padanyi, Paulette – Baetz, Mark – D. Brown, Steven – Henderson (2009): Does required volunteering work? Results from Ontario's High School Community Service Program. Southern Ontario Social Economy Research Alliance, Spring 2009
- Pulinka, Ágnes (2016): Loyolai Szent Ignác tanulási elmélete. Vezetéstudomány, XLVI. évf. 2015. 5. szám, 34-44.p.
- Service Civique (2016): Qu'est-ce que le service civique?. Elérhető: <http://www.service-civique.gouv.fr/page/presse>, letöltés: 2016. június 9.
- Servicio País (2016): Historia. Elérhető: http://www.serviciopais.cl/#sp_servicios, letöltés ideje: 2016. május 20.
- The Peak Performance Center (2015): Learning pyramid. Elérhető: <http://thepeakperformancecenter.com/educational->

learning/learning/principles-of-learning/learning-pyramid/, letöltés ideje: 2016. május 3.

- Universidad de Sonora (2016): Convoca. Elérhető: <https://altar.uson.mx/tutorias/serviciosocial/CONVOCATORIA%20DE%20SERVICIO%20SOCIAL%20PARA%20ALUMNOS%202016-1.pdf>, letöltés ideje: 2016. június 1.
- Watt, Nicolas (2010): David Cameron sets out 'national service' plan for teenagers. Elérhető: <http://www.theguardian.com/politics/2010/apr/08/david-cameron-michael-caine-youth-programme>, letöltés: 2016. június 1.
- Young Civil Radio (2016): Tanulási piramis. Elérhető: <https://youngcivicrodiohu.wordpress.com/fogalomtar/>, letöltés ideje: 2016. május 10.

KÖNYVAJÁNLAT, RECENZÍÓ

Csoma Gyula:

Recenzió „Maróti Andor: A tanuló felnőtt” művéről

Maróti Andor: A tanuló felnőtt

ELTE Az Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítvány (2015)

„Különböző időben és különböző helyeken megjelent cikkekből áll össze ez a könyv...” írja Maróti tanár úr „A tanuló felnőtt” *Utószavában*. Azonban mindjárt itt – de csupán itt – könyve ismertetésének a legelején, ellent kell mondanom Neki. Az én műfaji meghatározásom szerint könyv rövid, tömör *tanulmányok* gyűjteménye, amelyek a tudományos okfejtés kritériumai szerint tárgyalják témáikat. Igaz, hogy ugyanakkor – a Maróti tanár úrtól megszokott, és általam mindig is megcsodált egyszerűséggel: minden feleslegesen bonyolított tudományoskodás nélkül.

A könyv 14 tanulmányt foglal egybe, az andragógia alapvető és aktuális témáiról, amelyek - mint az *Utószóban* olvashatjuk – bár különböző időben és különböző helyeken jelentek meg, „önálló logikai rendbe állnak össze”, „hogyan egymást kiegészítve, új mondanivalót tükrözzenek”.

A tanulmányok a következők:

Változnia kell-e a művelődésnek az információs társadalomban?

A felvilágosító attitűd létjogosultsága

Az élethosszig tartó tanulás problémái

A pedagógiától távolodó andragógia

A tanuló felnőtt

A funkcionális analfabetizmus

Az idősek tanulásáról és tanításáról

„Kopernikuszi fordulat” a felnőttek tanításában

A résztvevő központúság

A csoportmunka módszerei

Az önismerő tanulásról

A távoktatásról

Felnőttképzés a posztmodern társadalomban

Rogers könyveit olvasva

Azt hiszem, hogy a tanulmánycímek önmagukért beszélnek: amit jelölnek, az – bár nem kizárólagosan - valóban az andragógia, illetve a felnőttoktatási, felnőttképzési gyakorlat alapvető (ha nem a legalapvetőbb) és aktuális (ha nem a legaktuálisabb) problémája. A tanulmányok „önálló logikai rendjét” jól érzékelteti, hogy a kötet első tanulmánya (*Változnia kell-e a művelődésnek az információs társadalomban?*) és a két befejező tanulmány (*Felnőttképzés a posztmodern társadalomban*, valamint a *Rogers könyveit olvasva*), egymáshoz tartozó nézőpontokból, a „jelen és a közvetlenül előttünk álló jövő megoldásra váró problémáit” összegzi, és ekként az első tanulmány megnyitja, az utóbbi két tanulmány lezárja a kötet tanulmányainak ívét.

Ezen az íven belül a tanulmányok szűkebb fesztávolságokon is reflektálnak egymásra, kiegészítik és értelmezik egymást. Példaként: a *felvilágosító attitűd* andragógiai problematikája reflektál (a) az *élethosszig tartó tanulásra*, (b) a *pedagógia és az andragógia egymáshoz való viszonyának nézőpontjaira*, (c) a *felnőttkori tanulás sajátosságaira* stb. - vagyis valamennyi következő tanulmányra, vagy azok némely összefüggésére; mint ahogy valamennyi következő tanulmány, illetve némely összefüggésük, reflektál a *felvilágosító attitűd* andragógiai problémáira.

De bármelyik tanulmányból kiindulva, végig elemezhetnénk a kölcsönös reflexiók rendszerét. Kiragadhatjuk közülük, például a *résztevő-központúságról* szóló tanulmány közvetlen kapcsolatát (a) a felnőttek tanulási sajátosságaihoz, (b) a csoportmunkához, (c) az önirányító tanuláshoz, és (d) a távoktatáshoz is.

Az én olvasatomban – és azt hiszem, hogy helyesen olvasom – a kötet tanulmányainak íve, a tanulmányok közös iránya: a *posztmodern, információs társadalom andragógiai értelmezése*; gyakorlatiasabban és konkrétabban: a *felnőttkori tanulás-művelődés problémái a posztmodern, információs társadalomban*. A problémának („mint olyannak”) azt a gondolkodás-lélektani jelentését juttatva érvényre, amely gondolkodási struktúránk átrendezését igényli (v.ö. Putnoky 1964). Másként fogalmazva: a probléma azt kívánja, hogy lépjünk ki bevett, megszokott gondolkodási rendszereinkből. A probléma, hagyományos rendszereken kívüli gondolkodást kíván.

A bevezető tanulmányban (*Változnia kell-e a művelődésnek az információs társadalomban?*) olvashatjuk, hogy „Az ipari társadalmat felváltó információs korszak, vagy más néven posztmodern társadalom, egészen új körülményeket teremt, amelyek radikálisan alakítják át a tanúlással és művelődéssel összefüggő feladatokat. E korszak irodalma szerint az új helyzetre leginkább jellemző az emberi lét pluralizálódása, sokfélesége és a részterületek és a részterületek látszólagos egyenértékűsége. A haladás paradoxona: ha a részek közt nincs lényeges értékkülönbség, akkor minőségi fejlődésről sem lehet beszélni, legfeljebb mennyiségi gyarapodásról. Ez azonban lehetetlenné teszi a fölmerülő problémák megoldását. Más sajátossága ennek a korszaknak a változás állandósulása, a távlatok összezsugorodása. Úgy tűnik, mintha csak a pillanatnyi jelen lenne a megragadható, és ami ma még új, holnapra elavul, muzeális értékke válik. Sokan feltételezik, hogy nem is érdemes már a múlttal foglalkozni, a jövőről pedig – amely beláthatatlan – nem érdemes gondolkodni...” Valamivel odébb: „A posztmodern-kor filozófiája szerint a 'nagy narratívák'(az ideológiák, a tudományos elméletek) elvesztik kizárólagos érvényüket....A kulturális intézmények elvesztik uralmi helyzetüket a kulturális javak közvetítésében, a közönség átpártol a tömegközlekedési eszközökhöz...”(8-9. old.)

A kérdés, ami nem maradhat el ezek után, a könyv 10. oldalán így hangzik: „Milyen kritikus következtetések vonhatók le ezekből a művelődésre?”

A kötet tanulmányainak átfogó íve, a tanulmányok közös iránya, ez után, a bevezető tanulmányban megfogalmazott kérdés után, a posztmodern, információs társadalom művelődéstudományi és andragógiai értelmezésének, illetve a felnőttkori művelődés-tanulás gyakorlatának problémái mellé a *tanulás és a tanítás* új keletű viszonyát is oda állítja..

Ismét idézek. Most a „*Kopernikuszi fordulat*”-ról szóló, és a *Rogers-hez kapcsolódó* tanulmányokból:

Miután a tanulmány rávilágít arra, hogy a „kopernikuszi fordulat” metaforája „arra utal, hogy lényeges változások érelődnek a felnőttoktatásban,” ám ugyan úgy, mint ahogy

„évszázadokkal ezelőtt nehezen lehetett elfogadni Kopernikusz felismerését a heliocentrikus világnézetéről, úgy a felnőttoktatás gyakorlata sem akar igazodni ma ahhoz a változáshoz, amelynek szükségességét elméleti szakemberek előre jelzik.” (91. old.)

A változás annak az - egyébként a pedagógiában meghonosodott és onnan átvett - ősi evidenciának az átértékelése, amely szerint *„aki tud valamit, az tanít, s aki nem tudja azt, az tanul.”* (91. old.) Holott – s ezt Maróti tanár úr már Rogers-től idézi – vajon nem lehetséges-e, hogy *„kölcsonösen tanuljon egymástól tanár és diák?”* Majd így folytatja: *„Ebben a kérdésben valami meghökkentő rejlik: a tanár is tanuljon a diákjaitól. Megfordítja az alapvető meggyőződést, amely szerint a tanár az, aki tud és a diákok azok, akik semmit sem tudnak, legalábbis a tananyag vonatkozásában. Ezzel eszemben Rogers újabb meghökkentő megállapítást ír le: el kell fogadni, hogy a tanulóknak 'szabadságukban áll azt tanulni, és úgy, ahogyan akarják'. Ők választhatják meg tehát tanulásuk tartalmát és módját, mellőzve a tanárnak erre irányuló szándékát. (191. old.).... Nem nehéz felfedezni, hogy ez a folyamat a felnőttkori tanulásban teljesebben ki.”* (196. old.)

Mint a tanulmányok sorából levonható konklúzióból kiderül, a felnőttoktatás 'kopernikuszi fordulatának' a lényege, amely a tanulmányokban, különböző összefüggések között rendre megjelenik: *„a hangsúly áthelyezése a passzív tanulói magatartásról az önmagát felelősen képző emberre. Egyúttal az extenzív ismeretátadásról az ismeretek intenzív, közösségi, kis csoportos feldolgozására. Az eredményesség méréséről, annak minőségi megítélésére.”* (95. old.)

Mindez annak felismeréséhez vezet, hogy *A tanuló felnőtt* című tanulmányban joggal *Homo Studens*-nek nevezett *Homo Sapiens* számára, korunk posztmodern, információs társadalmában, a tanítás és a tanulás viszonya kardinális problémává vált. Mondhatom talán így: olyan problémává, amely az emberi létezés számára szükséges tudás, műveltség posztmodern létrehozásának és elsajátításának akut problémái közé illeszkedik.

Mindezt egybe vetve, az én olvasatomban, Maróti tanár úr könyvének tárgya az andragógia, illetve a felnőttoktatási-felnőttképzési gyakorlat helye, valamint velük és általuk, a tanítás és a tanulás egymáshoz való viszonya a posztmodern informatikai világban. Amivel új, szokatlan koordinátákba állította a problémamegoldó andragógiai gondolkodást, a felnőttoktatási-felnőttképzési gyakorlatot, pedig idegesítő kihívásokra figyelmezteti.

Arra szeretném Maróti tanár úr új könyvét mindnyájunk szakmai figyelmébe ajánlani, hogy szemben a felnőttkori tanulás egyre inkább kibontakozó pragmatikus és praktikus, technokrata szemléletével, valamint eltérően a felnőttoktatási-felnőttképzési praxis problémáinak ugyanilyen szemléletű politikai, sőt olykor andragógiai kezelésétől, bizonyosan eredményesebb és messzebbre vezet az, a következetesen praxisra irányított, elméleti út, amelyre Maróti tanár úr könyve mutat.

Felhasznált irodalom:

- Putnoky Jenő (1964): Pszichológia és andragógia. In Pedagógiai Szemle, 1964. 10. sz.

Szabóné Molnár Anna:

Recenzió „Striker Sándor: A felnőttképzés és a felnőttkori tanulás kultúraelméleti megközelítései” művéről

Striker Sándor: A felnőttképzés és a felnőttkori tanulás kultúraelméleti megközelítései
ELTE Az Élethosszig Tartó Művelődésért Alapítvány (2015)

Striker Sándor új kötetének áttekintése előtt érdemes felemlíteni tudományos és szakmai tevékenységének fontosabb területeit, hogy a kép teljes legyen azok számára is, akik munkásságának csak egy-egy vonatkozásában találkoztak a szerzővel.

Irodalomtörténész, a kultúra- és művelődéselmélet, valamint a felnőttoktatás-elmélet kutatója. Egyetemi oktató, docens az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán, egyetemi vezető, tanszékvezető, tudományos szervező, korábban az új kulturális törvény kidolgozásának felelőseként tevékenykedett, mint közművelődési főosztályvezető, alapító igazgatója a londoni Magyar Kulturális Központnak, kulturális diplomata. Rangos szakmai és tudományos szervezetek aktív résztvevője.

Az elmúlt időszak kutatómunkájának termései a kötetben megjelenő tanulmányok. Három szakos végzettségének megfelelően – több tudományterület közös határterületein foglalja össze eredményeit.

- Kultúraelméleti-művelődésfilozófiai kutatásai az egyénnek az irodalmi-művészeti alkotásokban és a tudományos tevékenységekben megmutatkozó kulturális determinációját vizsgálják.
- Irodalomtudományi eredményei igazolják, hogy a fenti filozófiai tézis megmutatkozik „Az ember tragédiája” genezisében, hazai és nemzetközi fogadtatásában, valamint mindmáig tartó irodalom- és drámaelméleti kezelésében.
- Felnőtt tanulási művelődéselméleti tanulmányaiban azt a tézist látjuk megjelenni, miszerint az egyén meghaladhatja, a közösség pedig megváltoztathatja kulturális determinációját annak megismerésével, és más kulturális hagyományok saját hagyományával történő harmonizálásával.

A tanulmányokban következetes komparatív kutatási módszer érvényesül, Striker Sándor megfogalmazásával: „a tudományos tudás szocio-kulturális, társadalmi meghatározottságainak elkerülhetetlen figyelembe vétele”.

A nyitó tanulmány látszólag a szakmai/tudományos kommunikáció problémáiból veszi alap gondolatát, olyan nehézségekből, melyeket a jelenlévők közül a nemzetközi pályázatokon indulni szándékozó szakemberek is megtapasztalhattak: mennyire nehéz lefordítani, egyeztetni a különböző nyelvek kifejezéseit a művelődés ugyanazon jelenségeire vonatkozóan. A tanulmány izgalmas úton visz végig a kérdés megértésében: megmutatja, hogy a tudományos és szakmai diskurzus nehézségei mögött az adott nyelvterületek/országok kultúrájában rejlő különbségek húzódnak meg, ezért eltérőek a felnőttek tanulását/művelődését leíró kifejezések. Striker Sándor kiindulópontja szerint

az egyéni és közösségi igényekre Európa országai történetük során saját kulturális válaszaikat (intézményeiket) munkálták ki, és a kultúrájuk által meghatározott elnevezésekkel illettek.

Négy kulturális válasz elemzése és összehasonlítása – Anglia, Dánia, Németország, Magyarország példáján – mutatja meg, miért, milyen funkciókkal és célokkal jött létre felnőttoktatás a XVIII-XIX. században. Minden esetben súlyos társadalmi krízis elkerülése érdekében kezdődött meg az öntevékeny felnőttoktatási-művelődési tevékenységek intézményesülése mind a négy országban.

Két fő típus különíthető el nemzeti megoldásokban: az *integratív törekvések*, melyeket kifejezetten *felnőttoktatásként* határozták meg Angliában (ahol az egyénnek a városi léthez) integrálódása és Dániában (ahol a nagyipari mezőgazdasági léthez) történő integrálás volt a feladat, és az ezekről különböző *önmeghatározó törekvések* Németországban és (az akkor nem létező) Magyarországon, ahol a kezdeményezések önképzési, művelődési tevékenységként határozták meg magukat.

Az integratív törekvések elsősorban a gazdasági beilleszkedést és modernizációt szolgálják, míg az önmeghatározók valamely központi-politikai struktúra hatásainak viszonylatában az egyén és közösségeinek identitását (autonómiáját vagy szuverenitását) hangsúlyozzák. Tartalmi szempontból az előbbiek a szakképzéshez, míg az utóbbiak az önfejlesztéshez állnak közelebb.

Láthatjuk tehát, hogy a felnőttoktatás terminológiai eltérései annak születési körülményeire vezethetők vissza, hatásai napjainkban is jelentkeznek. Striker Sándor figyelmeztet rá: a szélesebb körben és jobban érthető/kommunikálható felnőttoktatás szó kiszoríthatja a művelődés kifejezést és előfordulhat, hogy „egy létező, az adott társadalom által gyakorolt tevékenységet a *kommunikációs deficit megoldása érdekében* megszűntnek, nem létezőnek tekintünk.”

Az *A magyar felnőttoktatás és -művelődés történeti beágyazottsága* c. tanulmányban folytatódik a magyar felnőttoktatás meghatározottságainak vizsgálata, és az eltérő terminológiából eredő problémák feltárása. A mottó nagyon beszédes: *Nem elég jónak lenni, annak is kell látszani.* A szerző azt a jelenséget vizsgálja, vajon miért szerepel Magyarország olyan rosszul az EUROSTAT kimutatásaiban, miközben a hazai kulturális részvételi adatok sokkal kedvezőbb képet mutatnak. Arra az álláspontra jut, hogy a helyi szocio-kulturális különbségeket ignoráló uniós adatgyűjtés, adatkezelés miatt kerülünk a rangsor végére.

A 2010-ben készített tanulmányban a szerző történelmi-kultúrtörténeti nyelvészeti megközelítést használva azonosítja azokat a történeti tapasztalatokat, melyek meghatároztak egy rejtett/hallgatólagos tudást a felnőttoktatásról. Ez a tudás/vélekedés köszönhetően a paternalista és központosított kultúrpolitikának jelentősen eltér a nyugat-európai közvélekedéstől, mely a felnőttoktatást inkább a *személyes autonómia növelését szolgáló* kezdeményezésként, és *személyiségfejlesztési* tevékenységként látja. A generációkon át felgyűlt megítélés magyarázza, hogy a magyar közösségi művelődési színtereken folyó közművelődési tevékenységek felnőtt résztvevői sem tartják magukat felnőtt tanulónak.

Ebben a jelenségben is fellelhető további történelmi/kulturális meghatározottság: a nem-formális és informális tanulás XIX. századi megjelenése óta ugyanis Magyarországon a *művelődés* önálló, közismert és egyezményes jelentéstartalmú kifejezéssé vált, tehát a magyar nyelvhasználat és a mögöttes hallgatólagos/rejtett tudás értelemszerűen elkülöníti az oktatási és a művelődési tevékenységeket. Ilyen értelemben gyűjtik külön-külön a statisztikai adatokat is – s az Európai Unió így kapja és kezeli a magyar 'felnőttoktatásra' vonatkozó adatokat.

A felnőttoktatási és közművelődési (kulturális) statisztikák ténylegesen egyaránt felnőtt tanulást tartalmazó közös halmazát csak a közművelődési-kulturális területen veszik figyelembe, jóllehet más hagyományú közegben, más országokban joggal sorolják a felnőttoktatás kategóriájába.

A kötet két tanulmányt is tartalmaz az idősök tanulásáról. Az Öregedés, jól-lét és tanulás című az öregedés és öregség elemzi a kultúrtörténetben.

Az öregek és öregedés szakirodalma évezredes világirodalmi, filozófiai és orvostörténeti előzményekből válogat. A jelentős nemzetközi és magyar innovatív elméleti és gyakorlati irányok összegzése és továbbgondolása alapján megállapítható:

- a kirajzolódó kép jól felismerhető folyamatos kettősséget mutat, az öregség megítélése összetett, ellentmondásos, néhol végletes. Az öregek ábrázolása, az öregekről alkotott kép ugyanakkor kultúránként mégis változó.
- idősekről a demográfia, a szociológia, az orvostudomány, a gerontológia területén született kutatási eredmények mellett a pszichoszociális és gazdasági környezetet, a fizikális környezetet leíró, a biológiai és magatartásbeli jellemzőkre vonatkozó eredmények integrálása, a téma *holisztikus* megközelítése lehet eredményes.
- az életminőség megőrzése, a minőségi öregedés egyik eszköze a tanulás.
- az idősök is képesek tanulni, de csak akkor eredményesen, ha a szükségleteikre tekintettel van képzési kínálat és a tanulási környezet támogató.

Az időskorúak képzési igényei című tanulmány folytatja az előző gondolatot, európai horizonton tárgyalja többtényezős, vagyis a munkaerő-piaci helyzetből vagy a személyes lét változatos problémáiból eredő képzési igényeket. A kielégítésükre létrejött és létrehozott megoldások, a bemutatott jó gyakorlatok a szerző szerint igen összetettek és rétegzettek, fellelhetők társadalmi, gazdasági, kormányzati megoldások, sőt ezeken belül is szövevényes formális és informális, tematikus és módszertani, folyamat- és célorientált programok, hagyományos és új intézményi és szervezeti struktúrák.

Valóságaink világa címet viseli a tanulmány, amely „Az ember tragédiája” példáján mutatja be az egyén, jelesül az író kulturális meghatározottságát.

A tanulmány igen széleskörűen vizsgálja azokat a filozófiai mondanivalókat, melyeket az irodalomtörténészek és kritikusok a műben felfedeztek, mint tetten érhető korabeli filozófiai hatásokat. Csak néhány nagy gondolkodó neve a sok közül, akiket a Tragédiáról folyó vitákban említenek: Hegel, Schelling, Feuerbach, Hérodotosz, Humboldt, Rousseau stb.

Striker Sándor szerint azonban a dráma Immanuel Kant morálfilozófiájával hozható közvetlen kapcsolatba, a fő cselekményszál ugyanis *morális kérdések* körül bonyolódik, függetlenül az egyes történelmi koroktól, a tragédia történelmi színeitől.

Érdekes módon kizárólag azok a szerzők tulajdonítottak nagyobb jelentőséget Kantnak, akik Magyarország határain kívül publikáltak.

A haza irodalomtudósok sajátos nemzeti tapasztalataink valóságába zártan magától értetődőnek vették, hogy Ádám számára – és a magyarság számára – a szabadság és az erkölcs kell, hogy az első helyen legyen, még a hatalommal, a szerelemmel és a művészettel szemben is. Ám mások, akik más kultúrákban nevelkedtek, nem tekintve magától értetődőnek a szabadságvágyat és erkölcsöt, könnyedén rávilágítottak, hogy ez a két princípium Kant filozófiájának erőteljes hatását mutatja – egy erkölcsi koncepciót, mely ott áll a *Tragédia* hátterében.

Lényeges kutatáselméleti tanulsággal zárul a tanulmány: „A komparatív kutatás segítségével olyan tulajdonságokat tárhatunk fel a jelenségek származási helyének ismeretében, melyek más kutatási módszerek esetén rejtve maradnak. Az eszmék, rejtve vagy expressis verbis tükrözik eredetük színhelyének valóságát, tehát ezeket a valóságokat jobban meg lehet érteni az eszmék tipológiai vizsgálatával.”

A kötetet „A gömb-gondolkodás szükségessége – a kulturális meghatározottság kezelése” c. tanulmány zárja és foglalja gondolati keretbe.

Striker Sándor azt a képességet nevezi gömb-gondolkodásnak, mely a – a belső, meg hasonlósos jó – rossz, jobb – bal, régi – új, polaritás világra-vetítése helyett a „világ önnön gömbletéből fakadó természetes terében való háromdimenziós szellemi mozgást” jelent.

A gömbgondolkodás metaforája rokon a holisztikus látásmóddal, a kreativitás kifejeződésével, a rugalmas nézőpontváltással, az újdonságkereső gondolkodással, a nem ismert összefüggések feltárása érdekében mélyre hatoló gondolati fókuszálással.

Azt üzeni az olvasónak, hogy érdemes feladni átmenetileg az ismertet, az otthonost és átmerészkedni a még nem ismertre, kilépni intellektuális komfortzónánkból.

A szerző szavaival: a gömbgondolkodás „a nyugati-gondolkodású, természetet kiaknázó-legyőző dialektikát időbeli-történelmi és a fizikai-földrajzi globális gondolkodási szférába, a tanulmányunk elején jelzett háromdimenziós térbe helyezi vissza. Ez az általam gömbszerűnek nevezett gondolkodás a kétségtelenül létező hatás-ellenhatásokat, téziseket és antitéziseiket időbeli-térbeli *környezetük viszonylatában* ... is vizsgálja.”

Mindenkinek jó szívvel ajánlom, hogy Striker Sándor könyvét olvasva megtapasztalja a gömbgondolkodás új szellemi látásmódját.

TUDOMÁNYOS KONFERENCIÁK HÍREI

Juhász Erika – Izer Boglárka:

Az értékformálás, az értékközvetítés és az értékteremtés világa – Beszámoló a XV. Országos Neveléstudományi Konferenciáról

A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Tudományos Programbizottsága védnöksége alatt minden évben más és más felsőoktatási intézmény neveléstudományi egysége szervezi az Országos Neveléstudományi Konferenciát. Immár 15. alkalommal, 2015. november 19-21. között az Óbudai Egyetem volt a rendezvény főszervezője és házigazdája. A nagy hagyományú konferencia a 2014-es konferenciához hasonlóan közel 450 fő részvételével a Kárpát-medence egyik legnagyobb éves neveléstudományos rendezvénye.

Az Óbudai Egyetem Trefort Ágoston Mérnökpedagógiai Központ vezetője a konferencia elnöke volt: **Dr. Tóth Péter**, a konferencia titkára pedig az Óbudai Egyetem Nemzetközi Oktatási Iroda főigazgatója, **dr. Ősz Rita**.

A konferencia címe **Pedagógusok, tanulók, iskolák – az értékformálás, az értékközvetítés és az értékteremtés világa**, amelynek megfelelően az előadások, tanácskozások a pedagógusok, tanulók és iskolák értékekhez kapcsolódó viszonyát tárták fel és járták körül. Az elmúlt egy évben a hazai neveléstudomány szakemberei részéről számos olyan új kutatási eredmény született, amelyek bemutatása tudományos és szakmai szinten még gazdagabbá tették a hazai akadémiai világ egyik legrangosabb konferenciáját, az Országos Neveléstudományi Konferenciát. *A konferencia célkitűzése a szervezők szerint: teret adni egyrészt a pedagóguskutatások új eredményeinek bemutatására, megvitatására, másrészt a tanulás eredményességét befolyásoló tényezők feltérképezésére, az idevágó empirikus kutatások eredményeinek interpretálására, megvitatására, végül mindazon pedagógiai koncepciók, illetve elért eredmények bemutatására, amelyek a tanulók közötti különbségek figyelembevételét helyezik vizsgálatuk középpontjába.*

A konferencia alatt a résztvevők kihelyezett üléseken is részt vehettek, úgy mint a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának, valamint az 1989-ben alapított és 2012-ben újraalapított HERA, azaz Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesületének (Hungarian Educational Research Association) ülésén.

A konferencia kulturális programjai idén is színesek voltak. Első este a dunaújvárosi Vasas Táncegyüttes lépett fel, előadásuk címe: Magyarország az én hazám. A produkció művészeti vezetője a Pro Cultura Intercisae díjas **Suplicz Mihály** volt. A konferencia második napját a 2002-ben alakított Szent Efrém Férfikar műsora zárta, amelynek alapítója és művészeti vezetője a Liszt-díjas **Bubnó Tamás**.

A konferencia az előző évekhez hasonlóan követte a hagyományos előadás technikák mellett a digitális újításokat, így a poszter előadások során megjelent a hagyományos papíralapú poszter szekció mellett a digitális poszter (e-poszter) szekció, amely során a résztvevők digitális táblákon láthatták a posztereket.

A konferencia három napja alatt közel 450 résztvevő több mint 300 előadáson és poszterbemutatóon vehetett részt, amelyből a kultúra, közművelődés témakörében közel harminc előadás hangzott el. Ezek közül néhány szerző és előadása:

- Boruzsné Bűdi Katinka: Az éneklés szerepe a XVI. századi protestáns iskolákban;
- Farády Katalin: Értékteremtés zenei neveléssel;
- Hegedűs Anita: Az egyetemisták kultúrafogyasztási szokásai a debreceni és a szegedi egyetem tekintetében;
- Izer Boglárka – Juhász Erika: A kulturális közfoglalkoztatás előnyei és hátrányai az értékközvetítés mentén;
- Óváry Zoltán: A nemzeti zenei anyagon alapuló hangszeres tanrepertoár kialakulása és fejlődése hazánkban a II. világháború utáni évtizedekben;
- Szabó József: Múzeumpedagógiai kutatások a Debreceni Egyetemen.
- Szűcs Tímea: A zenetanulás társadalmi hatásai;

A konferencia előadásaiából készült tanulmányok 2016 őszén olvashatók az „Új kutatások a neveléstudományokban” kötetsorozat következő számában.

FELHÍVÁS PUBLIKÁLÁSRA

A folyóirat magyar elnevezése: Kulturális Szemle

A folyóirat műfaja: interdiszciplináris online tudományos folyóirat

A folyóirat angol elnevezése: Cultural Review

A publikálás feltételei:

1. A Kulturális Szemlébe bárki publikálhat, aki az alábbi feltételeknek megfelel.
2. A Kulturális Szemlébe a kultúra tágabb értelmezési témakörébe tartozó írásokkal lehet nevezni, azonban elsődlegesen a közművelődés és a közösségi művelődés témakörében, illetve az ezekkel kapcsolatba hozható témákban várjuk az írásokat. A beküldött írásokkal kapcsolatosan elvárás, hogy tematikailag a Kulturális Szemle küldetésnyilatkozatához igazodjanak.
3. A Kulturális Szemlébe a tudományos etika betartásával, a tudományos hivatkozási és bibliográfiai rendszer elveinek alkalmazásával lehet publikálni (formai megoldását a honlapon elérhető publikációs sablon keretében adjuk meg).
4. A Kulturális Szemlébe magyar nyelvű tanulmányokat várunk rövid, angol nyelvű absztrakttal a publikációs sablon alapján. A szerkesztőbizottság angol nyelvi különszám megjelentetését külön meghirdeti és alapján kezdeményezni fogja.
5. A Kulturális Szemlében elsősorban ún. első közlések fogadhatók el, ettől csak szerkesztőbizottsági döntés értelmében térünk el. A más nyelven megjelent, de a Kulturális Szemlébe leadott nyelven még nem publikált írások első közlésnek minősülnek.
6. A Kulturális Szemle tanulmányait minden esetben a szerző nevének megjelölése nélkül két független lektor bírál, akik közül az egyik lektor általában a szerkesztőbizottság tagja, a másik lektor pedig más, a tudományos közéletből felkért személy. A felkért lektorok mindegyike tudományos fokozattal rendelkezik, és a hazai kulturális életben ismert, elismert kutató. Amennyiben az egyik bíráló nem fogadja el a tanulmányt közlésre, a másik bíráló pedig elfogadja, akkor harmadik bíráló kijelölésére kerül sor.
7. A Kulturális Szemlébe leadott publikációkat csak a 3. pontban jelzett, elérhető publikációs sablonban elkészítve fogadjuk el. Min. terjedelem 8.000 karakter, max. terjedelem 25.000 karakter. Ettől csak kivételes esetekben térhet el a szerkesztőbizottság.
8. A publikálás díjtalan mindkét fél részéről: sem a publikációt megjelentető Nemzeti Művelődési Intézet, sem a szerző nem tartozik díjazással a publikáció megjelentetésért.
9. A publikáló a tanulmányának publikálásra történő beküldésével hozzájárul, hogy a szerkesztőbizottság a Kulturális Szemlét (és benne a beküldött tanulmányokat) elektronikus formában honlapján, és más, szakmai és tudományos honlapokon (pl. Magyar Elektronikus Könyvtár, Magyar Folyóiratok Adatbázisa) közzétegye.
10. A publikációk leadása folyamatosan történik, és évente min. 4 alkalommal kerül elbírálásra. Az elbírálási határidők a honlapunkon nyomon követhetők. A tanulmányok beküldésének elektronikus levelezési címe, és a szerkesztőbizottság elérhetősége: ksz@nmi.hu. A folyóirat publikációs sablonja elérhető a kultuszemle.nmi.hu honlapon.

IMPRESSZUM

Kulturális Szemle

online interdiszciplináris tudományos folyóirat
2016. évi 1. szám (III. évfolyam 1. szám)

Nyilvántartási száma: CE/32671-2/2014 Nemzeti Média-és Hírközlési Hatóság
ISSN: 2416-2329

Tárgyköre: művelődéstudomány-kultúra

Alapító: Nemzeti Művelődési Intézet

1011 Budapest, Corvin tér 8.

Felelős kiadó: Polyák Albert, mb. főigazgató

Online elérhetőség: kultszemle.nmi.hu

Email: ksz@nmi.hu

Főszerkesztő:

Dr. Juhász Erika

A szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. Barabási Tünde

Dr. Kleisz Teréz

Dr. Kállai Ernő

Dr. Maróti Andor

Dr. Szabó Péter

Dr. T. Molnár Gizella

Dr. Viola Tamasova

Dr. Vehrer Adél

Szerkesztőségi titkár:

Izer Boglárka